

Stanisław Bożyk

WYBORY PREZYDENCCKIE

Jak rozumieć prawnie ...

9

PMN-74/95

Stanisław Bożyk

WYBORY PREZYDENCKIE

K

Komputer

Temida2

Białystok 1995

Żadna część tej pracy nie może być powielana ani rozpowszechniana, w jakiegokolwiek formie i w jakiegokolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny) włącznie z fotokopiowaniem, bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydanie pierwsze

ISSN 1231-0611

229813

Projekt graficzny okładki i opracowanie typograficzne
Jerzy Banasiuk, Krz

Redaktor techniczny
Jerzy Banasiuk

BIBLIOTEKA GŁÓWNA FILII UW
w Białymstoku

FUW0035083

Wydawca

TEMIDA 2

Przy współpracy i wsparciu finansowym
Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku

M-286/95

Druk: ORTHDRUK, Białystok

5,00

PRZEDMOWA

Pierwsze powszechne wybory prezydenckie w Polsce przeprowadzono w 1990 r. Do pierwszej tury wyborów stanęło wówczas 6 kandydatów, jednak żaden z nich nie uzyskał wymaganej bezwzględnej większości głosów. Już na tym etapie głosowania doszło do ogromnej niespodzianki, gdyż obok Lecha Wałęsy, który w 1990 r. występował w roli zdecydowanego faworyta, do drugiej tury wyborów przeszedł najmniej znany spośród kandydatów Stanisław Tymiński. Kadencja wybranego w tamtych wyborach na urząd prezydenta L. Wałęsy zbliża się już jednak do końca, wobec czego Marszałek Sejmu zarządził przeprowadzenie kolejnych wyborów prezydenckich na dzień 5 listopada 1995 r. Nadchodzące wybory będą budziły zapewne znacznie więcej emocji niż te sprzed 5 lat; na co decydujący wpływ może mieć fakt, że tym razem Państwowa Komisja Wyborcza zarejestrowała prawie trzykrotnie więcej kandydatów ubiegających się o urząd Prezydenta Rzeczypospolitej.

Biorąc pod uwagę fakt, że zbliżające się wybory prezydenckie w Polsce spowodowały wyraźny wzrost zainteresowania ze strony obywateli zasadami prawnymi organizacji i trybu przeprowadzenia tych wyborów zdecydowałem się na przygotowanie niniejszego opracowania. Zamiarem moim było przybliżenie wszystkim zainteresowanym prawnej problematyki wyborów prezydenckich zarówno w Polsce, jak też w innych systemach ustrojowych. W pierwszej kolejności przedstawiam zwięzłą charakterystykę wykorzystywanych współcześnie sposobów wyboru prezydenta oraz omawiam nieco szerzej procedurę powszechnych wyborów prezydenckich w 3 państwach realizujących odmienne systemy rządów: prezydencki (USA), mieszany (Francja) i parlamentarny (Austria). Następnie ukazuję podstawowe rozwiązania prawne odnoszące się do obsady urzędu prezydenta w II Rzeczypospolitej oraz w okresie Polski Ludowej. W końcowej części opracowania zawarta została charakterystyka

trybu wyborów prezydenckich w Polsce w świetle ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Uzupełnieniem niniejszego opracowania jest aktualny tekst ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, uchwała Trybunału Konstytucyjnego zawierająca wykładnię niektórych jej przepisów oraz akty wykonawcze do tej ustawy.

Stanisław Bożyk
Białystok, październik 1995 r.

1. SPOSOBY WYBORU PREZYDENTA WE WSPÓŁCZESNYCH SYSTEMACH USTROJOWYCH

Pozycja prezydenta w określonym systemie ustrojowym uzależniona jest w głównej mierze od jego usytuowania wśród konstytucyjnych organów państwa, zakresu przyznanych mu kompetencji oraz przyjętych zasad jego odpowiedzialności. Do istotnych wyznaczników pozycji prawnoustrojowej prezydenta zaliczyć należy także sposób, w jaki jest on powoływany. Ma to szczególne znaczenie w przypadku systemu prezydenckiego, gdzie wybór prezydenta w głosowaniu powszechnym przyczynia się wyraźnie do umocnienia jego pozycji politycznej. Prezydent posiada bowiem wtedy mandat większości ciała wyborczego i może odwoływać się do woli narodu wyrażonej w głosowaniu powszechnym. Zależność pozycji prezydenta od przyjętej procedury wyborów jest bez wątpienia znacznie mniejsza w systemie parlamentarnym. Nie ma wówczas większego znaczenia to, czy prezydent jest wybierany przez ciała parlamentarne, czy też (jak chociażby w Austrii) jest on powoływany w drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich.

Historycznie pierwszy model prezydentury ukształtowany został w konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki z 1787 r. Wprowadzone wówczas zasady wyborów prezydenckich nie uległy później poważniejszym zmianom i mają zastosowanie także obecnie. Są to wybory dwustopniowe, których istota polega na tym, że wybór prezydenta odbywa się na zasadzie powszechnego prawa wyborczego ale przy wykorzystaniu formy wyborów pośrednich. Wyborcy w głosowaniu powszechnym wybierają jedynie skład kolegium elektorskiego, natomiast wybór prezydenta dokonywany jest w drodze głosowania elektorów. Taka procedura wyborów prezydenckich nie znalazła jednak szerszego zastosowania nawet w państwach Ameryki Łacińskiej, które w zdecydowanej większości wprowadziły model rządów prezydenckich. Wyjątkiem jest jedynie Argentyna, gdzie wyboru prezydenta dokonuje, wyłonione w wyborach powszech-

nych, 600-osobowe kolegium elektorskie. Zasady wyborów prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki, ze względu na ich wyjątkową trwałość i oryginalność, zostaną szerzej omówione w dalszej części opracowania.

Na gruncie europejskim pośrednie wybory prezydenta, przypominające w znacznym stopniu rozwiązania amerykańskie, miały do niedawna zastosowanie w Finlandii. Taki tryb wyboru prezydenta wprowadzony został przez obowiązującą do dzisiaj konstytucję Finlandii z 1919 r. Przyjęła ona zasadę, że prezydent republiki jest wybierany przez 301 elektorów, którzy są powoływani przez naród w wyborach powszechnych, tajnych, równych, bezpośrednich i proporcjonalnych. Wybory elektorów prezydenckich odbywały się co 6 lat w dniach 15 i 16 stycznia w tych samych okręgach wyborczych, w których przeprowadzane były wybory parlamentarne. Kolegium elektorskie zbierało się zawsze 15 lutego i pod przewodnictwem urzędującego premiera dokonywało wyboru prezydenta republiki. Kandydatów na prezydenta zgłaszano oficjalnie dopiero na posiedzeniu kolegium elektorów. Głosowanie było tajne, elektorzy byli wzywani imiennie do oddania głosu. Prezydentem zostawał ten kandydat, który otrzymał w głosowaniu ponad połowę oddanych ważnych głosów. Jeżeli taki rezultat nie został osiągnięty, elektorzy przystępowali do ponownego głosowania. Gdy i drugie głosowanie nie dawało żadnemu z kandydatów wymaganej absolutnej większości, następowało niezwłocznie trzecie głosowanie. Na tym etapie o wybór ubiegało się już tylko dwóch kandydatów, którzy zebrali największą liczbę głosów w drugiej turze głosowania. W przypadku równego podziału głosów w trzeciej turze - o wyborze jednego z dwóch kandydatów rozstrzygało losowanie. Ten sam kandydat mógł być wybierany wielokrotnie, gdyż konstytucja Finlandii nie wprowadziła żadnych ograniczeń odnośnie liczby kadencji prezydenta. Rekordzistą był pod tym względem Urho Kekkonen, którego kolegium elektorów wybierało pięciokrotnie na 6-letnią kadencję i urząd prezydenta sprawował on od 1956 r. nieprzerwanie przez 25 lat (w 1981 r. na skutek choroby przekazał swoje obowiązki premierowi).

Stosowany przez kilkadziesiąt lat system wyborów prezydenckich w Finlandii zostaje zmodyfikowany w 1987 r. Przyjęto wówczas zasadę, że prezydent może być wybrany w wyborach powszechnych i bezpośrednich, ale tylko pod warunkiem uzyskania bezwzględnej większości głosów wyborców. Jeśli jednak żaden z kandydatów nie uzyskałby w głosowaniu powszechnym wymaganej większości głosów, wówczas wybór prezydenta miał być dokonywany przez kolegium elektorów na dotychczasowych zasadach. Sytuacja taka zaistniała już w 1988 r. Prezydent Mauno Koivisto zebrał wtedy w głosowaniu powszechnym jedynie 47,9% głosów, wobec czego na drugą kadencję został wybrany dopiero przez kolegium elektorskie. W wyniku kolejnej zmiany konstytucji w 1991 r. dochodzi w Finlandii do zastąpienia kolegium elektorów drugą turą wyborów powszechnych pomiędzy dwoma kandydatami, którzy uzyskali najwięcej głosów w pierwszej turze głosowania. W drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich (przy wyborze dopiero w drugiej turze głosowania) wybrany został w 1994 r. obecny prezydent Finlandii Martti Ahtisaari.

Wybór prezydenta w drodze głosowania powszechnego i bezpośredniego jest coraz częściej stosowaną formą wyborów prezydenckich. Taki system wyboru prezydenta wykorzystywany jest od dawna w większości państw Ameryki Łacińskiej, których ustrój charakteryzuje się dominującą pozycją prezydenta w systemie organów państwowych.

Przykładem może być Meksyk, gdzie prezydent wybierany jest bezpośrednio przez wyborców na 6-letnią kadencję. Na urząd prezydenta mogą kandydować jedynie te osoby, które:

- a) posiadają od urodzenia obywatelstwo meksykańskie,
- b) ukończyły 35 lat,
- c) posiadają pełnię praw publicznych,
- d) zamieszkują stale w Meksyku co najmniej rok przed wyborami,

e) nie są duchownymi i nie sprawują żadnych funkcji w związkach wyznaniowych,

f) nie pełniły żadnych funkcji wojskowych co najmniej przez 6 miesięcy przed wyborami,

g) nie pełnią określonych funkcji państwowych (np. prokuratora generalnego lub gubernatora stanu).

Poza tym art. 83 konstytucji Meksyku wyklucza możliwość kandydowania przez urzędującego prezydenta na kolejną kadencję. Podobnie czyni też konstytucja Wenezueli, która dopuszcza ponowne kandydowanie przez dotychczasowego prezydenta dopiero po upływie 10 lat. Powszechne i bezpośrednie wybory prezydenckie przeprowadza się w wielu krajach afrykańskich (m.in. w Egipcie, Kenii i Tanzanii) oraz w niektórych państwach azjatyckich (m.in. w Korei Południowej i na Filipinach).

Konstytucja Francji V Republiki z 1958 r. przyjęła początkowo zasadę wyboru prezydenta przez szerokie grono elektorów. Po jej nowelizacji w 1962 r. wprowadzono jednak zasadę, że wybór prezydenta dokonywany jest przez naród w głosowaniu powszechnym i bezpośrednim. Warunkiem wyboru jest uzyskanie bezwzględnej większości głosów, gdy zaś warunek ten nie zostanie spełniony konieczne jest przeprowadzenie drugiej tury głosowania. Bardziej szczegółowa charakterystyka procedury wyborów prezydenckich we Francji V Republiki znajduje się w dalszej części opracowania.

Także konstytucja Austrii z 1920 r. w swym pierwotnym brzmieniu nie przewidywała wyboru prezydenta w drodze głosowania powszechnego i bezpośredniego. Przyjęta została zasada wyboru prezydenta przez obie izby parlamentu połączone w Zgromadzenie Związkowe, co wiązało się jednocześnie z wprowadzeniem zasady odpowiedzialności prezydenta przed parlamentem. Zgłaszane wówczas postulaty powoływania prezydenta w głosowaniu powszechnym nie zostały zaakceptowane, gdyż istniały obawy, że ich przyjęcie może doprowadzić do przywrócenia monarchii. Ale już w 1929 r.,

wraz z nowelizacją obowiązującej konstytucji, wprowadzono w Austrii powszechne wybory prezydenckie. Późniejsze wydarzenia historyczne (w tym zwłaszcza faszyzacja Austrii oraz jej Anschluss przez III Rzeszę) spowodowały jednak, że zasada ta mogła być zrealizowana dopiero po przeszło 20 latach od jej zapisania w przepisach ustawy zasadniczej - po raz pierwszy prezydent Austrii wybrany został w wyborach powszechnych w 1951 r. Szerzej o wyborach prezydenckich w Austrii piszę w dalszej części opracowania, gdyż co najmniej z kilku powodów zasługują one na szczególną uwagę.

System wyboru prezydenta w wyborach powszechnych i bezpośrednich przyjęty został także w konstytucji Portugalii z 1976 r. Prezydent jest wybierany na 5 lat, przy czym dopuszczalny jest wybór jedynie na dwie kolejne kadencje. Na urząd prezydenta mogą kandydować jedynie obywatele portugalscy, którzy ukończyli 35 lat życia. Kandydatury na ten urząd mogą być zgłaszane przez co najmniej 7500 i najwyżej 15000 wyborców. Wybrany zostaje ten kandydat, który otrzyma więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej liczby głosów, przeprowadzane jest w ciągu 21 dni od pierwszego głosowania ponowne głosowanie.

W drugiej turze głosowania rywalizują ze sobą jedynie dwaj kandydaci, którzy uzyskali w pierwszej turze największą liczbę głosów i nie wycofali swojej kandydatury. Poza wymienionymi wyżej państwami, powszechne wybory prezydenckie przeprowadza się jeszcze w dwóch państwach Europy Zachodniej: Irlandii i Islandii.

Zasada powszechnych wyborów prezydenckich znajduje zastosowanie również w państwach byłego bloku socjalistycznego. Taki sposób obsady urzędu prezydenta, poza Polską, przyjęty został m.in. w Bułgarii, Rumunii i Słowenii. Wybór prezydenta w głosowaniu bezpośrednim wprowadzony został także przez część republik, które powstały w następstwie rozpadu ZSRR. Przykładem tego może być Litwa, gdzie podstawowe zasady wyborów prezydenckich określone

zostały w rozdziale VI konstytucji litewskiej z 1992 r. Przewiduje ona, że prezydentem republiki może być wybrany obywatel Litwy z pochodzenia, który co najmniej przez 3 ostatnie lata zamieszkiwał na Litwie, w chwili wyboru miał ukończonych co najmniej 40 lat i posiadał bierne prawo wyborcze do parlamentu (Sejmu). Prezydent jest wybierany na lat 5, przy czym ta sama osoba może być wybrana nie więcej niż dwa razy z rzędu. Jako warunek zarejestrowania na liście kandydatów konstytucja wprowadza także wymóg zebrania co najmniej 20 000 podpisów wyborców. Za wybranego na urząd prezydenta uważa się tego z kandydatów, który w pierwszej turze głosowania, przy udziale co najmniej połowy ogólnej liczby wyborców, otrzymał więcej niż połowę głosów wyborców uczestniczących w wyborach.

Jeżeli w wyborach uczestniczyła mniej niż połowa ogólnej liczby wyborców, za wybranego uważa się kandydata, który otrzymał najwięcej głosów, ale nie mniej niż 1/3 głosów ogólnej liczby wyborców. Jeżeli w pierwszej turze głosowania żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganej liczby głosów, po dwóch tygodniach przeprowadza się powtórne głosowanie z udziałem dwóch kandydatów, którzy otrzymali największą liczbę głosów. Wówczas wybrany zostaje ten kandydat, który otrzymał więcej głosów.

Jeżeli jednak w pierwszej turze głosowania uczestniczyło nie więcej niż 2 kandydatów i żaden nie otrzymał wymaganej liczby głosów, zarządza się wybory ponowne. Na tych zasadach powszechne wybory prezydenckie przeprowadzono dotychczas na Litwie jedynie raz. Odbyły się one w 1993 r. i zakończyły wyraźnym sukcesem postkomunisty Algirdasa Brazauskasa, który zebrał ponad 60% głosów wyborców.

W drodze wyborów powszechnych powoływany jest także prezydent Rosji, co dodatkowo umacnia politycznie i tak niezwykle wysoko usytuowanego w hierarchii władz federacji rosyjskiej prezydenta tego państwa. Jedynym jak dotychczas prezydentem Rosji, Borys Jelcyn, wybrany został na ten urząd w 1991 r. (zdobywając

57,3% głosów wyborców), a więc jeszcze przed rozpadem ZSRR i przyjęciem w 1993 r. obowiązującej obecnie konstytucji Federacji Rosyjskiej. Konstytucja ta stanowi, że prezydentem może być wybrany tylko obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 35 lat i co najmniej od 10 lat zamieszkuje na terytorium Rosji. Kadencja prezydenta trwa 4 lata i konstytucja dopuszcza możliwość piastowania urzędu prezydenta przez tą samą osobę nie dłużej niż przez dwie kolejne kadencje. Kandydatów na prezydenta mogą zgłaszać partie polityczne, organizacje społeczne i związki zawodowe. Za wybranego na urząd prezydenta uważa się tego kandydata, który otrzymał w wyborach więcej niż połowę ważnych głosów wyborców. Jeżeli jednak żaden z kandydatów nie został wybrany, przewiduje się ponowne głosowanie na tych kandydatów, którzy w pierwszej turze głosowania uzyskali największą liczbę głosów. Wówczas za wybranego uważa się tego kandydata, który zgromadził największą liczbę głosów. Gdy i tym razem głosowanie nie przyniesie rozstrzygnięcia, Centralna Komisja Wyborcza zarządza wybory ponowne. Należałoby jeszcze podkreślić, że dla ważności wyborów wymagany jest udział w głosowaniu nie mniej niż 50% obywateli zarejestrowanych w spisach wyborców. Jeżeli wymóg ten nie zostanie spełniony, wybory uważa się za nieważne.

W systemach rządów parlamentarnych, gdzie pozycja ustrojowa głowy państwa jest znacznie słabsza niż w systemie prezydenckim lub półprezydenckim, prezydent nie pochodzi najczęściej z wyborów powszechnych. W tym wypadku wykorzystuje się z reguły jedną z dwóch form obsady urzędu prezydenta:

- 1) wybór prezydenta przez specjalne kolegium wyborcze, składające się co najmniej w połowie z deputowanych do parlamentu,
- 2) powoływanie prezydenta przez parlament jednoizbowy lub przez obie izby parlamentu połączone w Zgromadzenie Narodowe.

Pierwsza z wymienionych wyżej dróg kreowania prezydentury ma zastosowanie przede wszystkim w systemie ustrojowym RFN. Zgodnie z art. 54 Ustawy Zasadniczej prezydent RFN jest wybierany

przez Zgromadzenie Federalne bez dyskusji na 5-letnią kadencję, przy czym ponowny wybór jest dopuszczalny tylko raz. W skład zgromadzenia dokonującego wyboru prezydenta wchodzi członkowie Parlamentu Związkowego (Bundestagu) oraz w równej liczbie członkowie wybrani w systemie proporcjonalnym przez parlamenty krajowe. O wybór może ubiegać się każdy Niemiec, który ukończył 40 lat i posiada czynne prawo wyborcze do Bundestagu. Kandydatów na prezydenta zgłaszają pisemnie poszczególni członkowie Bundestagu, dołączając pisemną zgodę ubiegającego się o ten urząd. Za wybranego uważa się tego kandydata, który uzyskał bezwzględną większość głosów ustawowej liczby członków Zgromadzenia Federalnego. Jeśli jednak w dwóch kolejnych głosowaniach żaden z kandydatów nie uzyskał bezwzględnej większości, w trzeciej turze o wyborze decyduje zwykła większość głosów.

Należałoby jeszcze zaznaczyć, że przed każdym kolejnym głosowaniem można zgłaszać nowych kandydatów na urząd prezydenta. W praktyce konstytucyjnej RFN wybory prezydenta nie wzbudzają z reguły większych emocji, co wiąże się z tym, że głowa państwa w systemie kanclerskim tego kraju nie odgrywa poważniejszej roli. Tym też należy tłumaczyć fakt, że czołowi politycy z poszczególnych partii nie godzą się z reguły na kandydowanie na urząd prezydenta RFN.

Na zbliżonych zasadach dokonywany jest wybór prezydenta we Włoszech. Istotna różnica polega jednak na tym, że w tym wypadku w wyborze prezydenta biorą udział członkowie obu izb parlamentu: Izby Deputowanych i Senatu. To kolegium wyborcze zostało poszerzone o grono specjalnie wybranych przez rady regionalne ich delegatów.

Każdy z dziewiętnastu regionów jest reprezentowany przez trzech takich przedstawicieli, a jedynie region o statucie specjalnym (Valle d'Aosta) reprezentowany jest przez jednego delegata. Na urząd prezydenta Włoch może być wybrany każdy obywatel tego kraju, który

ukończył 50 lat życia oraz korzysta z pełni praw cywilnych i politycznych.

Wybory odbywają się w głosowaniu tajnym, a do wyboru wymagane jest uzyskanie kwalifikowanej większości 2/3 głosów członków zgromadzenia. Spodziewając się jednak tego, że osiągnięcie tak znacznej większości może być mało realne, ustrojodawca przyjął zasadę, że po trzeciej turze głosowania do wyboru prezydenta wystarczy już bezwzględna większość głosów.

Konstytucja Republiki Włoskiej nie określa żadnych wymogów formalnych odnoszących się do oficjalnej formy zgłaszania kandydatów na urząd prezydenta. W praktyce parlamentarnej Włoch kandydaci na ten urząd wysuwani byli zawsze przez poszczególne partie polityczne. Charakterystyczny dla tego kraju system rozbicia wielopartyjnego utrudniał jednak z reguły osiągnięcie consensusu między głównymi partiami politycznymi w kwestii wyboru określonego kandydata na prezydenta. Dlatego też miały miejsce i takie przypadki, że dla wyboru prezydenta konieczne było przeprowadzenie ponad dwudziestu tur głosowania. Prezydent Włoch jest wybierany na długą, bo aż 7-letnią kadencję. Konstytucja nie wprowadza co prawda zakazu powtórnego wyboru tej samej osoby na urząd prezydenta, aczkolwiek w dotychczasowej historii Republiki Włoskiej taki przypadek jeszcze się nie zdarzył.

Wybór prezydenta przez specjalnie ukształtowane kolegium wyborcze znalazł zastosowanie także w niektórych państwach pozaeuropejskich, czego przykładem może być przyjęta procedura wyborów prezydenckich w Indiach i Indonezji. Prezydent Indii wybierany jest przez kolegium wyborcze, które składa się z członków obu izb parlamentu federalnego oraz z wybranych przedstawicieli zgromadzeń ustawodawczych poszczególnych stanów. Wybór prezydenta przeprowadzany jest w głosowaniu tajnym na 5-letnią kadencję, przy czym osoba, która aktualnie sprawuje urząd prezydenta lub sprawowała ten urząd w przeszłości, może ubiegać się o wybór ponownie (art. 57 konstytucji Indii z 1949 r.). W Indonezji zaś pre-

zydent wybierany jest na 5-letnią kadencję przez liczące 1000 członków Doradcze Zgromadzenie Ludowe. W jego skład wchodzi deputowani do 1-izbowego parlamentu - Izby Reprezentantów (500 osób) oraz w tej samej liczbie przedstawiciele grup zawodowych, sił zbrojnych, poszczególnych prowincji oraz różnych organizacji społecznych. W praktyce zgłaszany jest zawsze tylko jeden kandydat na prezydenta, co przy braku konstytucyjnego ograniczenia liczby kadencji umożliwia sprawowanie tej funkcji nieprzerwanie od 1968 r. przez gen. Suharto.

Suharto

Znacznie częściej, w porównaniu z powoływaniem prezydenta przez kolegium wyborcze, wykorzystuje się we współczesnych systemach ustrojowych wybór prezydenta wprost przez parlament. Taką procedurę wyboru prezydenta znalazła zastosowanie zarówno w części krajów europejskich, jak też w wielu państwach poza Europą. Zasada wyboru prezydenta przez parlament uznawana jest przy tym za jedną z cech charakterystycznych dla systemu rządów parlamentarnych.

Wyjątkowo skomplikowaną procedurę wyboru prezydenta przewiduje konstytucja Grecji z 1975 r. Jako warunki wyboru na ten urząd wymienia ona: posiadanie obywatelstwa greckiego od co najmniej pięciu lat, pochodzenie z ojca Greka, ukończenie 40 lat oraz posiadanie czynnego prawa wyborczego. Prezydent wybierany jest przez Izbę Deputowanych w głosowaniu jawnym, imiennym na specjalnym posiedzeniu tej Izby.

Prezydentem zostaje ten z kandydatów, który otrzymał większość $\frac{2}{3}$ głosów ogólnej liczby deputowanych. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska tej większości, po pięciu dniach przeprowadza się drugie głosowanie. Gdy i w drugiej turze nikt nie uzyska wymaganej większości głosów, głosowanie powtarzane jest jeszcze raz po upływie pięciu kolejnych dni. W tym ostatnim głosowaniu prezydent może być wybrany po uzyskaniu $\frac{3}{5}$ głosów ogólnej liczby deputowanych. Jeśli jednak wymieniona większość kwalifikowana nie zostanie uzyskana także w trzeciej turze wyborów, konieczne

jest rozwiązanie Izby i przeprowadzenie nowych wyborów parlamentarnych.

Izba wyłoniona w wyniku nowych wyborów wybiera prezydenta większością $\frac{3}{5}$ głosów ogólnej liczby deputowanych. Jeśli wybór nie zostanie dokonany, to po pięciu dniach parlament może wybrać prezydenta bezwzględną większością głosów. Gdy prezydent nie zostanie wyłoniony także w drugiej turze głosowania, to głosowanie po pięciu dniach jest powtórzone raz jeszcze. Wówczas wybór jest dokonywany spośród dwóch kandydatów, którzy uzyskali najwięcej głosów w drugiej turze głosowania. Na urząd prezydenta zostaje wybrany ten z kandydatów, który uzyskał większość ważnie oddanych głosów. Prezydent Grecji jest wybierany na 5 lat, a ponowny wybór tej samej osoby jest dopuszczalny tylko raz.

Wybór prezydenta przez parlament ma miejsce także w niektórych państwach byłego bloku wschodniego m.in. na Węgrzech oraz w Czechach i Słowacji. Prezydentem Węgier może być wybrany każdy, posiadający prawo wyborcze, obywatel węgierski, który do dnia wyborów ukończył 35 lat. Kandydatów na prezydenta mogą zgłaszać grupy co najmniej 50 deputowanych. Parlament wybiera prezydenta w głosowaniu tajnym większością $\frac{2}{3}$ głosów. Jeśli w dwóch turach głosowania nie doszło do wyboru prezydenta, zarządza się trzecią turę, w której wyboru dokonuje się większością głosów spośród dwóch kandydatów, którzy zebrali najwięcej głosów w drugiej turze głosowania. Ta sama osoba może być wybrana na urząd prezydenta Węgier jedynie na dwie 5-letnie kadencje. Natomiast w przypadku Czech i Słowacji na podkreślenie zasługuje fakt, że utrzymanie przez ustawy zasadnicze tych państw zasady powoływania prezydenta w drodze głosowania na forum parlamentu jest nawiązaniem do rozwiązań wspólnej państwowości, gdyż prezydent Czechosłowacji zawsze wybierany był wyłącznie przez parlament.

Wśród państw pozaeuropejskich zasada powoływania prezydenta przez parlament realizowana jest m.in. w Izraelu. Prezydent Izraela wybierany jest przez parlament (Knesset) na okres 5 lat; ta sama

osoba może być wybrana jedynie na dwie kolejne kadencje. Na urząd prezydenta może kandydować każdy obywatel, który zamieszkuje stale na terytorium Izraela. Kandydaci na ten urząd są zgłaszani przez co najmniej 10 członków Knessetu, przy czym każdy deputowany może popierać tylko jednego kandydata. Wyboru prezydenta dokonuje się w tajnym głosowaniu na posiedzeniu parlamentu zwołanym tylko w tym celu. Jeśli w dwóch turach głosowania żaden z kandydatów nie uzyskał bezwzględnej większości głosów, to poczynając od trzeciej tury skreśla się z listy kandydata, który w poprzednim głosowaniu zdobył najmniej głosów. Prezydentem Izraela zostaje ten kandydat, który jako pierwszy zgromadzi bezwzględną większość głosów członków Knessetu. Wybór prezydenta przez parlament praktykowany jest ponadto m.in. w Etiopii, Iranie, Syrii i Turcji. Także obecny prezydent Republiki Południowej Afryki (Nelson Mandela), po istotnych zmianach politycznych i ustrojowych w tym kraju, wybrany został na ten urząd na posiedzeniu Izby Deputowanych.

Na osobne potraktowanie zasługuje sposób powoływania prezydenta federalnego w Szwajcarii. Prezydent Konfederacji Szwajcarskiej wybierany jest przez parlament (Zgromadzenie Federalne) spośród deputowanych, którzy są członkami 7-osobowego organu wykonawczego (Rady Federalnej). Jego kadencja trwa jedynie rok, po czym na urząd prezydenta powoływany jest inny członek Rady Federalnej. Ta sama osoba może być ponownie powołana na prezydenta dopiero po rocznej przerwie w sprawowaniu tego urzędu. Prezydent Szwajcarii, poza pełnieniem formalnych funkcji reprezentacyjnych w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych (nie ma on jednak statusu "głowy państwa"), przewodniczy Radzie Federalnej. Jego pozycja w systemie organów państwowych nie może być jednak porównywana ani ze stanowiskiem premiera, ani też ze stanowiskiem prezydenta w klasycznym systemie parlamentarnym.

2. WYBORY PREZYDENCKIE W STANACH ZJEDNOCZONYCH AMERYKI

W Stanach Zjednoczonych Ameryki w drodze wyborów powszechnych obsadzana jest ogromna liczba stanowisk, jednak najczęściej emocji wzbudzają przeprowadzane co cztery lata wybory prezydenckie. Wynika to z faktu, że prezydent posiada szczególną pozycję w systemie konstytucyjnych organów tego państwa. Sprawuje on jednocześnie funkcje głowy państwa i szefa administracji federalnej, jest jedynym konstytucyjnie wyodrębnionym organem władzy wykonawczej.

Konstytucja USA z 1787 r. (z późniejszymi poprawkami) zawiera jedynie ogólne zasady określające procedurę wyborów prezydenckich. Szczegółowy tryb powoływania prezydenta uregulowany jest w ustawodawstwie zwykłym lub przez podlegający zmianom zwyczaj konstytucyjny. W wyjątkowo rozbudowanej procedurze wyborów prezydenckich można jednak wyróżnić trzy zasadnicze etapy:

- 1) desygnacja kandydatów na urząd prezydenta,
- 2) kampania wyborcza i wybór elektorów w głosowaniu powszechnym,
- 3) wybór prezydenta i objęcie przez niego urzędu.

Prawo ubiegania się o objęcie urzędu prezydenta USA przysługuje wszystkim obywatelom amerykańskim, którzy posiadają obywatelstwo tego kraju od urodzenia, ukończyli 35 lat, zamieszkują na terytorium USA co najmniej od czternastu lat oraz nie popełnili przestępstw uniemożliwiających pełnienie urzędów federalnych, a więc także urzędu prezydenta. Konstytucyjny wymóg posiadania obywatelstwa USA od urodzenia uważa się za spełniony, gdy zachodzi jedna z dwóch sytuacji: a) *ius soli* (urodzenie na terytorium USA) lub b) *ius sanguinis* (urodzenie z rodziców posiadających obywatelstwo amerykańskie). Oznacza to, że także osoby urodzone poza granicami Stanów Zjednoczonych, ale z rodziców będących

obywatelami tego kraju, uznawane są również za obywateli USA od urodzenia i tym samym posiadają bierne prawo wyborcze w wyborach prezydenckich. Wykluczona jest natomiast możliwość ubiegania się o fotel prezydencki tych osób, które nabyły obywatelstwo USA poprzez naturalizację.

Wymogom tym, zgodnie z przyjętą wykładnią konstytucji, musi odpowiadać nie kandydat na prezydenta, ale wybrany w drodze wyborów prezydent. Oznacza to, że osoba nie spełniająca powyższych warunków może być zgłoszona w charakterze kandydata na urząd prezydenta, jednak w wypadku wyboru nie mogłaby ona objąć tego urzędu.

Zasady desygnacji kandydatów na urząd prezydenta nie zostały określone w konstytucji USA, co umożliwiło kształtowanie w tym zakresie zróżnicowanej praktyki ustrojowo-politycznej. Do 1824 r. kandydaci na ten urząd byli desygnowani przez zebrania członków Kongresu powiązane z określoną partią polityczną (*caucus*). Następnie przez krótki okres kandydatów wyłaniały stanowe konwencje (zjazdy) partyjne, ale już w latach 30-tych XIX w. ukształtował się zwyczaj zgłaszania kandydatów na urząd prezydenta i wiceprezydenta przez ogólnokrajowe konwencje partyjne. To rozwiązanie okazało się wyjątkowo trwałe, gdyż stosowane było we wszystkich późniejszych wyborach prezydenckich.

Desygnacja kandydatów na urząd prezydenta i wiceprezydenta to w rzeczywistości proces ich selekcji spośród wielu osób ubiegających się o nominację. Jest to proces niesłychanie skomplikowany, na co wpływa głównie specyfika systemu partyjnego Stanów Zjednoczonych. Niesformalizowana struktura wewnętrzna partii amerykańskich powoduje, że praktycznie każdy aktywnie działający polityk określonej partii może ubiegać się o nominację. Kandydat ubiegający się o nominację z ramienia danej partii dąży do uzyskania poparcia dla swojej kandydatury ze strony zorganizowanych grup interesów oraz elit społeczno-politycznych w większości stanów, a przynajmniej w tych stanach, które mają największą liczbę

mieszkańców. Z reguły pewną nominację mają bowiem jedynie ci kandydaci, których zwolennicy stanowią większość na ogólnokrajowej konwencji danej partii.

Pierwszym etapem w procesie desygnacji kandydatów jest składanie przez zainteresowanych deklaracji o gotowości ubiegania się o nominację. To publiczne zgłoszenie własnej kandydatury ma najczęściej miejsce na początku roku, w którym przeprowadzane są wybory prezydenckie. W tym wypadku aktualnie urzędujący prezydent, jeśli piastuje urząd pierwszą kadencją, jest niejako naturalnym kandydatem swojej partii.

Jeśli jest to już druga kadencja, udziela on wówczas oficjalnego poparcia jednemu z kandydatów, zwiększając tym samym jego szanse na nominację. Tego rodzaju poparcie nie wyklucza jednak całkowicie możliwości zdobycia nominacji przez innego z kandydatów tej partii. Natomiast w konkurencyjnej partii akcję na rzecz swojej nominacji rozpoczyna z reguły kilku lub kilkunastu pretendentów.

Kolejnym etapem w tym procesie jest wyłonienie delegatów na ogólnokrajowe konwencje obu głównych partii amerykańskich (Partii Demokratycznej i Partii Republikańskiej). Obecnie wykorzystuje się trzy sposoby wyboru delegatów na te konwencje:

- 1) przez stanowe lub terytorialne komitety partyjne,
- 2) przez stanowe lub terytorialne konwencje (zjazdy) partyjne,
- 3) w prawyborach (*primaries*).

Dwa pierwsze z wymienionych tu sposobów mają coraz mniejsze zastosowanie, gdyż wykorzystuje się je ostatnio tylko w kilkunastu stanach. Zwiększa się natomiast systematycznie liczba stanów, w których delegaci na ogólnokrajowe konwencje partyjne wybierani są w prawyborach (od 1980 r. prawyборы odbywają się już w 2/3 stanów).

Instytucja prawyborów prezydenckich (*presidential primaries*), zwanych też często wyborami wstępnymi, znana jest od początku

XX w. Wprowadzenie tej instytucji przez przepisy stanowe nastąpiło po raz pierwszy w 1904 r. na Florydzie, a z kolei w 1905 r. w Wisconsin. Znaczenie prawyborów znacznie wzrosło, gdy zaczęto je przeprowadzać w stanach o największym zaludnieniu m.in. w Kalifornii, Illinois, Nowym Jorku, Ohio i Pensylwanii. W ten sposób większość delegatów na ogólnokrajowe konwencje partyjne mogła już być wybierana bezpośrednio przez osoby uważające się za członków danej partii. W większości stanów organizowane są prawyborzy "zamknięte", w których mogą uczestniczyć tylko te osoby, które uprzednio zadeklarowały swoją przynależność partyjną. W części stanów odbywają się jednak prawyborzy "otwarte", które są dostępne dla wszystkich wyborców.

Zasadniczym celem prawyborów jest wybór delegatów danej partii na ogólnokrajową konwencję partyjną. Faktycznie jednak prawyborzy mają znacznie szersze znaczenie. Są one bowiem także swego rodzaju sprawdzianem popularności osób, które ubiegają się o nominację danej partii na kandydata na urząd prezydenta. Dlatego też kandydaci do nominacji, biorący udział w prawyborach stanowych, prowadzą na szeroką skalę akcję propagandową na rzecz tych delegatów, którzy będą ich popierać na konwencji krajowej danej partii. W konsekwencji prawyborzy mogą więc wzmocnić lub osłabić szanse wyborcze kandydatów ubiegających się o nominację.

Prawyborzy przeprowadzane są w okresie od marca do czerwca tego roku, na który przypadają wybory prezydenckie. Rozpoczyna je tradycyjnie stan New Hampshire i już na tym etapie można wstępnie wysondować, jakie są szanse poszczególnych kandydatów w nadchodzących wyborach. Udział kandydatów w prawyborach nie jest jednak obowiązkowy, stąd też ubiegający się o nominację uczestniczą w nich zazwyczaj jedynie w tych stanach, w których mogą liczyć na największy sukces. Ewentualny sukces w prawyborach umacniał z reguły pozycję i umożliwiał uzyskanie nominacji tym kandydatom, którzy nie byli początkowo uznawani w swych partiach za faworytów. Tak było m.in. w przypadku J.F. Kennedy'ego

w 1960 r. i G. Mc Governy w 1972 r., którym sukcesy w prawyborach utorowały drogę do nominacji na kandydatów Partii Demokratycznej. Nie zawsze jednak sukces w prawyborach przesądzał o uzyskaniu nominacji na krajowej konwencji partyjnej. Taka sytuacja miała miejsce na konwencji demokratów w 1968 r., gdzie nie uzyskał nominacji zwycięzca prawyborów E. Mc Carthy, zdobył ją natomiast H. Humphrey, który w ogóle nie brał udziału w prawyborach.

Decyzja o nominacji kandydata danej partii na urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych zapada na ogólnokrajowej konwencji partyjnej. Termin i miejsce obrad konwencji ustala się zazwyczaj już w styczniu lub w lutym roku wyborów prezydenckich. Wybór określonego miasta na miejsce przeprowadzenia konwencji uzależniony był najczęściej od czynników natury politycznej. Z reguły dominował bowiem pogląd, że szanse danej partii w tym stanie, w którym partia ta organizuje swoją ogólnokrajową konwencję (w 1992 r. konwencja demokratów odbyła się w Nowym Jorku, republikanów zaś - w Houston). Konwencje krajowe obu partii odbywają się zawsze latem (w lipcu lub sierpniu), przy czym konwencja tej partii, którą reprezentuje aktualnie urzędujący prezydent odbywa się jako druga w kolejności.

Liczba delegatów, jaką określony stan wysyła na ogólnokrajową konwencję partyjną, uzależniona jest od decyzji krajowego kierownictwa danej partii. Poza delegatami wybranymi w prawyborach lub przez stanowe konwencje i komitety partyjne, delegatami z urzędu na krajowe konwencje partyjne są też członkowie partii sprawujący określone funkcje, w tym zwłaszcza gubernatorzy, członkowie Senatu oraz deputowani do Izby Reprezentantów. W ostatnich latach w konwencjach Partii Demokratycznej brało udział z reguły ponad 4 tysiące delegatów, Partii Republikańskiej zaś - co najmniej 2 tysiące.

Najważniejszym zadaniem konwencji jest wybór kandydatów partii na prezydenta i wiceprezydenta. Rozwój instytucji prawyborów spowodował jednak, że konwencje coraz częściej jedynie akceptują

i zatwierdzają ustalenia podjęte na wcześniejszym etapie procesu desygnacji kandydatów. Procedura nominacyjna podczas ogólnokrajowej konwencji partyjnej polega na przeprowadzeniu głosowania poszczególnymi stanami.

Delegacje stanowe zgłaszają wówczas swoich kandydatów na urząd prezydenta lub udzielają swego poparcia zgłoszonym już kandydatom. Z reguły wszystkie głosy z danego stanu są oddawane na jednego kandydata. Jeśli w tym stanie były przeprowadzone prawyborcy, delegacja stanowa ma obowiązek udzielenia poparcia zwycięzcy w prawyborach, ale jedynie w trakcie pierwszego głosowania. Gdy zaistnieje konieczność odbycia kolejnych głosowań, to wówczas delegaci z tego stanu mogą udzielać swego poparcia innym kandydatom.

Kandydat na prezydenta musi uzyskać ponad 50% głosów wszystkich członków krajowej konwencji danej partii. Jeżeli jednak żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości już w pierwszym głosowaniu, rozpoczynają się intensywne przetargi, gdzie często w zamian za poparcie w głosowaniu oferowane są różne stanowiska, włącznie ze stanowiskiem wiceprezydenta. Kolejne głosowania przeprowadza się do czasu, gdy jeden z kandydatów uzyska wymaganą liczbę głosów. Rekord pod tym względem został ustanowiony w 1924 r., kiedy to J.W. Davis otrzymał nominację demokratów dopiero w 103 głosowaniu. Z reguły jednak rozstrzygnięcie zapada już w 3-4 turze głosowania.

Ogłasza się wówczas, że kandydat na prezydenta uzyskał jedno-myślne poparcie przez uczestników konwencji partyjnej. Ma to na celu stworzenie na zewnątrz wrażenia jednolitości stanowiska danej partii, a tym samym zwiększenie szans kandydata tej partii w wyborach prezydenckich.

Po dokonaniu wyboru kandydata na urząd prezydenta, konwencja wyznacza także kandydata na stanowisko wiceprezydenta. Jest to obecnie formalność, gdyż decydujący głos w tej kwestii posiada

kandydat na prezydenta. Dobiera on sobie najczęściej takiego kandydata na wiceprezydenta, który jest najbardziej odpowiedni ze względu na wymogi taktyki wyborczej. Z reguły przyjmuje się, że potencjalny wiceprezydent ma być swego rodzaju przeciwieństwem przyszłego prezydenta, a więc m.in. powinien wywodzić się z innej części kraju lub reprezentować inną grupę społeczną czy wyznaniową. Zdarza się, że pretendent do prezydentury dobiera sobie kandydata na wiceprezydenta mało znanego, za to nie wzbudzającego kontrowersji i podziałów w partii.

Na ogólnokrajowej konwencji partyjnej uchwalany jest również program wyborczy, który jest w znacznej mierze odzwierciedleniem poglądów kandydata na urząd prezydenta. Program ten posiada przede wszystkim znaczenie propagandowe, albowiem ma on służyć pozyskaniu jak największej liczby głosów w trakcie wyborów prezydenckich.

Nie jest to dokument określający skonkretyzowany program działalności przyszłego prezydenta i jego administracji, chociaż znajdują się w nim zapisy informujące o zamierzeniach kandydata, które miałyby być realizowane po objęciu przez niego urzędu prezydenckiego. Najczęściej jednak szereg zapowiedzi kandydata z okresu przed wyborami nie jest podejmowanych później w jego działalności jako urzędującego prezydenta, a niektóre z nich realizuje się nawet wbrew złożonym deklaracjom przedwyborczym, co widoczne jest także w działalności obecnego prezydenta B. Clintona.

Wyłonienie kandydatów na konwencjach krajowych zamyka skomplikowany proces ich desygnowania, a tym samym jest to zakończenie okresu rozgrywek wewnątrz obu partii między różnymi grupami, które zmierzały do odegrania decydującej roli w procesie nominacyjnym. Wybór oficjalnego kandydata danej partii na urząd prezydenta jest tym momentem, od którego każdy organ tej partii ma obowiązek włączyć się aktywnie do walki o jego zwycięstwo w wyborach prezydenckich.

Z chwilą wyłonienia przez ogólnokrajowe konwencje partyjne kandydatów na prezydenta, rozpoczyna się właściwa kampania wyborcza. Jest ona wyjątkowo intensywna między tzw. dniem pracy (*Labour Day*), który przypada zawsze na początku września, a dniem wyborów na początku listopada. Na dwa miesiące przed wyborami większość wyborców jest już z reguły zdecydowana, któremu z kandydatów udzieli swego poparcia. Wielu wyborców jest jednak do końca niezdecydowanych i o ich głosy zabiegają głównie kandydaci w trakcie kampanii wyborczej. Szczególną uwagę zwraca się wówczas na 7 najbardziej zaludnionych stanów (Floryda, Illinois, Kalifornia, Nowy Jork, Ohio, Pensylwania, Teksas), gdyż mają one łącznie 210 (prawie 40%) mandatów elektorskich. Jest to kampania, która wymaga od kandydatów na urząd prezydenta i wiceprezydenta ogromnego wysiłku fizycznego i wyjątkowej odporności psychicznej. Kandydaci i ich rodziny są za każdym razem przedmiotem szczegółowej i brutalnej ingerencji w sferę prywatności, w czym specjalizują się zwłaszcza dziennikarze oraz sztaby wyborcze konkurenta w walce o fotel prezydencki.

Wybory prezydenta Stanów Zjednoczonych są pośrednie i dwustopniowe. Najpierw wyborcy wybierają w drodze głosowania bezpośredniego skład kolegium elektorskiego, następnie zaś kolegium elektorskie dokonuje wyboru prezydenta i wiceprezydenta.

Skład kolegium elektorskiego, od chwili ustanowienia go w konstytucji z 1787 r., ulegał częstym zmianom, które były następstwem rozwoju terytorialnego oraz ewolucji systemu politycznego Stanów Zjednoczonych. Liczba elektorów z każdego stanu jest równa liczbie przedstawicieli danego stanu w obu izbach Kongresu. Obecnie powoływanych jest 538 elektorów, gdyż liczba członków Kongresu wynosi 535 osób (435 deputowanych do Izby Reprezentantów oraz 100 senatorów), a ponadto w skład kolegium elektorskiego wybiera się 3 przedstawicieli Dystryktu Columbia. Dystrykt ten otrzymał prawo wyboru 3 elektorów dopiero w 1964 r., gdy weszła w życie XXIII poprawka do konstytucji Stanów Zjednoczonych. Zaznaczyć

tu jeszcze należy, że elektorem nie może być członek Kongresu ani osoba sprawująca jakikolwiek urząd federalny (elektorami zostają zazwyczaj aktywni działacze partyjni).

Sposób powoływania elektorów nie został określony w konstytucji USA, która pozostawiła to zagadnienie do rozstrzygnięcia legislatorom stanowym. W związku z tym przez wiele lat stosowane były w tym zakresie różne rozwiązania. W większości stanów elektorzy byli wybierani przez legislatury stanowe, a zaledwie w kilku wybór elektorów przekazano w ręce wyborców. Dopiero w drugiej połowie XIX w. upowszechniła się praktyka wyłaniania kolegium elektorskiego w drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich. Obecnie każda stanowa organizacja partyjna wysuwa tylu kandydatów na elektorów, ile dany stan ma miejsc w składzie kolegium elektorskiego. Ponieważ karty wyborcze w niektórych stanach zawierają dużo nazwisk kandydatów na elektorów (np. w stanie Nowy Jork 45), wykorzystuje się niekiedy tzw. skrócone głosowanie na prezydenta (*short presidential ballot*). Polega ono na tym, że na kartach wyborczych zamieszcza się tylko nazwiska kandydatów na prezydenta i wiceprezydenta z pominięciem nazwisk kandydatów na elektorów. Faktycznie jednak wyborcy oddają swoje głosy na kandydatów ubiegających się o wejście w skład kolegium elektorskiego.

Czynne prawo wyborcze w głosowaniu na elektorów przysługuje wszystkim obywatelom Stanów Zjednoczonych, którzy ukończyli 18 lat i zarejestrowali się jako wyborcy. Obniżenie dolnej granicy wieku uprawniającej do udziału w wyborach nastąpiło dopiero w drodze XXVI poprawki do konstytucji i zasada ta w wyborach prezydenckich została zastosowana po raz pierwszy w 1972 r. Włączenie do grona wyborców młodzieży między 18 a 21 rokiem życia, a wcześniej uchylenie przepisów dyskryminujących w postępowaniu wyborczym ludność murzyńską, oznaczało istotne rozszerzenie elektoratu decydującego m.in. o wyborze prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Wybory elektorów odbywają się tradycyjnie w pierwszy wtorek po pierwszym poniedziałku listopada. Wybory te przeprowadza się na zasadach systemu większościowego, przy czym decyduje tu zwykła większość głosów. Podział mandatów elektorskich między partie polityczne (demokratyczną i republikańską) dokonywany jest według zasady, że "zwycięzca bierze wszystko". Oznacza to, że partia (a faktycznie kandydat tej partii na prezydenta), która w głosowaniu powszechnym zebrała najwięcej głosów w danym stanie, zdobywa wszystkie mandaty elektorskie tego stanu. Skutkiem stosowania tych zasad jest za każdym razem to, że liczba otrzymanych przez obie partie mandatów elektorskich nie jest proporcjonalna do liczby głosów, jaką partie te zebrały w skali kraju podczas wyborów elektorów. Przykładem tego mogą być m.in. wyniki wyborów prezydenckich z 1984 r. Na kandydata republikanów R. Reagana padło wówczas w całym kraju 59% głosów, zwyciężył on jednak w 49 stanach i tym samym zebrał 525 mandatów elektorskich. Kandydatura demokratów W. Mondale zyskała poparcie 41% wyborców, ale wygrał on jedynie w swym rodzinnym stanie Minnesota oraz w dystrykcie stołecznym Columbia i dlatego zgromadził tylko 13 mandatów elektorskich.

Faktyczny wynik wyborów prezydenckich znany jest już w listopadzie, gdy podliczone zostaną głosy oddane w głosowaniu powszechnym i ogłoszony zostanie skład kolegium elektorskiego. Kandydat tej partii, która wywalczyła większość mandatów elektorskich, może więc bez obaw oczekiwać na wynik głosowania elektorów. Wprawdzie elektorzy nie mają prawnego obowiązku głosowania zgodnie ze stanowiskiem partii, z ramienia której uzyskali mandat elektorski, ale obowiązuje ich jednak generalna zasada, że głosy należy oddawać zgodnie ze stanowiskiem większości wyborców danego stanu.

W dotychczasowej praktyce wyborczej odstępstwa od tej zasady zdarzały się jedynie sporadycznie.

Elektorzy nie tworzą ogólnokrajowego kolegium, wobec czego nigdy nie zbierają się razem na wspólnym posiedzeniu. Zbierają się oni natomiast w stolicach poszczególnych stanów w celu formalnego oddania głosów na prezydenta i wiceprezydenta. Głosowanie elektorów odbywa się zawsze w pierwszy poniedziałek po drugiej środzie grudnia.

Dokumenty z tego głosowania, poświadczone przez gubernatora danego stanu, przewożone są następnie do Waszyngtonu. Formalne obliczenie głosów elektorskich przekazanych ze wszystkich stanów odbywa się 6 stycznia roku powyborczego na wspólnym posiedzeniu Senatu i Izby Reprezentantów. Wybór prezydenta i wiceprezydenta wymaga uzyskania bezwzględnej większości głosów wszystkich elektorów. Przy obecnej liczbie 538 elektorów konieczne jest więc uzyskanie 269 + 1, czyli 270 głosów elektorskich.

Gdy jeden z kandydatów zbierze wymaganą większość głosów, następuje formalne ogłoszenie wyboru prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Gdyby żaden z kandydatów nie uzyskał bezwzględnej większości głosów kolegium elektorskiego oraz w przypadku zebrania przez obu kandydatów równej liczby głosów elektorskich wyboru prezydenta dokonuje Izba Reprezentantów. Wybór ten przeprowadzany jest w głosowaniu tajnym spośród trzech kandydatów, którzy zebraли najwięcej głosów elektorskich. Głosy oddawane są stanami, co oznacza, że każdy stan dysponuje tylko 1 głosem bez względu na liczbę przedstawicieli tego stanu w Izbie Reprezentantów. Do wyboru na urząd prezydenta konieczne jest uzyskanie przez kandydata głosów większości stanów. Dotychczas Izba Reprezentantów jedynie dwukrotnie zadecydowała o wyborze prezydenta: w 1800 r. - T. Jeffersona oraz w 1824 r. - J.Q. Adamsa.

Gdyby żaden z kandydatów na urząd wiceprezydenta nie uzyskał w głosowaniu elektorskim bezwzględnej większości głosów, wówczas wyboru wiceprezydenta dokonuje Senat. Wybór ten jest dokonywany spośród dwóch kandydatów, którzy zebraли najwięcej

głosów kolegium elektorskiego. W tym wypadku każdy członek Senatu dysponuje 1 głosem. Do wyboru niezbędne jest zebranie bezwzględnej większości głosów senatorów, a więc minimum 50 + 1. Wybór wiceprezydenta przez Senat miał dotychczas zastosowanie jedynie raz w 1837 r.

Prezydent-elekt obejmuje urząd 20 stycznia w południe następnego roku po wyborach prezydenckich. Objęcie urzędu poprzedza złożenie uroczystej przysięgi na ręce przewodniczącego Sądu Najwyższego. Nie jest to jednak wymóg bezwzględny, gdyż przysięgę może odebrać także inny sędzia federalny. Jako przykład można podać sytuację z 1963 r., gdy wiceprezydent L. Johnson - po zabójstwie Kennedy'ego - został zaprzysiężony w samolocie przed jego odlotem z Dallas do Waszyngtonu przez sędziego federalnego Sarę J. Hughes. Konstytucja USA nie wspomina o jakimkolwiek postępowaniu na wypadek, gdyby prezydent odmówił złożenia przysięgi. Wydaje się jednak, że sytuacja taka mogłaby być potraktowana jako wyraźne pogwałcenie konstytucji.

Prezydent Stanów Zjednoczonych wybierany jest na 4-letnią kadencję, przy czym ta sama osoba może pełnić funkcję prezydenta jedynie przez dwie kadencje. Ograniczenie to wprowadziła dopiero XXII poprawka do konstytucji z 1951 r. Wcześniej konstytucja nie określała żadnego limitu kadencji prezydenta, co umożliwiło aż 4-krotny wybór na ten urząd F.D. Roosevelta. W XXII poprawce przyjęto też zasadę, że wiceprezydent, który przejął obowiązki prezydenta i sprawował je przeszło 2 lata, może po upływie tego okresu być wybrany na urząd prezydenta tylko jeden raz. Z kolei XXV poprawka z 1967 r. wprowadziła zasadę, że w przypadku opróżnienia urzędu prezydenta przez usunięcie z urzędu, śmierć lub ustąpienie, prezydentem zostaje wiceprezydent. Gdy zaś w czasie kadencji zostanie opróżnione stanowisko wiceprezydenta, wówczas prezydent ma obowiązek niezwłocznego obsadzenia tego stanowiska. Nominacja taka musi być jednak zatwierdzona przez obie izby Kongresu.

3. WYBORY PREZYDENCKIE WE FRANCJI

Wybory prezydenta V Republiki we Francji, podobnie jak wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych, są niezmiennie wydarzeniem politycznym ogromnej wagi. Wynika to z faktu, że prezydent zajmuje dominującą pozycję w systemie konstytucyjnych organów współczesnej Francji, jest więc usytuowany także ponad parlamentem i rządem. Dlatego też wybór na urząd prezydenta przedstawiciela określonej formacji politycznej gwarantuje jej znaczący wpływ na politykę państwa podczas wyjątkowo długiej, bo aż siedmioletniej, kadencji prezydenta V Republiki.

W okresie III i IV Republiki prezydent był powoływany przez parlament. Twórcy konstytucji V Republiki z 1958 r. zerwali jednak z zasadą wyboru prezydenta przez parlament, dążąc w ten sposób do uniezależnienia głowy państwa od parlamentu. Konstytucja ta wprowadziła wybór prezydenta w sposób pośredni przez liczące przeszło 80 000 członków kolegium wyborcze. Składało się ono z:

- 1) członków parlamentu,
- 2) członków rad generalnych (organów samorządu terytorialnego na szczeblu departamentu) i zgromadzeń terytoriów zamorskich Francji,
- 3) przedstawicieli rad municypalnych (gmin miejskich i wiejskich),
- 4) przedstawicieli państw członkowskich Wspólnoty Francuskiej.

Kolegium wyborcze wybierało prezydenta w wyborach większościowych w dwóch turach (głosowanie odbywało się w stolicach departamentów). W pierwszej turze prezydent mógł być wybrany jedynie bezwzględną większością głosów, w drugiej turze wystarczyła już zwykła większość. Taką procedurę wyboru prezydenta zastosowano w V Republice tylko raz - w 1958 r. Przeprowadzone wówczas wybory nie były jednak typowe z punktu widzenia zastosowanego systemu wyborczego, albowiem wybór gen. Ch. de Gaul-

le'a był z góry przesądzony plebiscytnym charakterem referendum w sprawie przyjęcia konstytucji V Republiki. W wyborach tych na de Gaulle'a padło 78,5% głosów, jego kontrkandydaci uzyskali łącznie nieco ponad 20% oddanych głosów.

Zasada wyborów prezydenta przez kolegium elektorów została zastąpiona w 1962 r., z inicjatywy gen. de Gaulle'a, zasadą wyborów powszechnych i bezpośrednich. O zmianie systemu powoływania prezydenta zdecydowało referendum konstytucyjne, które przeprowadzono 28 X 1962 r. Za wprowadzeniem we Francji powszechnych wyborów prezydenckich głosowało 13 mln osób, przeciw oddano około 8 mln głosów. System powoływania prezydenta w wyborach powszechnych i bezpośrednich stał się trwałą instytucją ustrojową V Republiki, gdyż od chwili jego wprowadzenia był on stosowany przy wyborze prezydenta Francji już sześciokrotnie.

Obowiązujący obecnie system wyborów prezydenckich unormowany jest w znowelizowanych art. 6 i 7 konstytucji V Republiki oraz w ustawie z 6 XI 1962 r. o wyborach Prezydenta Republiki w głosowaniu powszechnym. Uprawnienie do zarządzania wyborów prezydenckich przyznane zostało rządowi. Wybory nowego prezydenta odbywają się najpóźniej 20 i najwcześniej 35 dnia przed upływem kadencji urzędującego prezydenta. W przypadku opróżnienia urzędu prezydenta przed upływem kadencji, funkcje głowy państwa są wykonywane tymczasowo (do czasu wyboru nowego prezydenta) przez przewodniczącego Senatu, a gdy nie może on tych funkcji wykonywać - przez Radę Ministrów. Opróżnienie urzędu prezydenta przed upływem kadencji może nastąpić z powodu śmierci, zrezygnowania się funkcji lub stwierdzenia przez Radę Konstytucyjną trwałej przeszkody w wykonywaniu funkcji głowy państwa. W takim przypadku głosowanie w celu wyboru nowego prezydenta ma miejsce najwcześniej 20, a najpóźniej 35 dnia od momentu opróżnienia urzędu lub stwierdzenia przez Radę Konstytucyjną trwałej przeszkody w wykonywaniu funkcji prezydenta Republiki.

Czynne prawo wyborcze w wyborach prezydenckich przysługuje na ogólnych zasadach obowiązujących we Francji, które zostały określone w kodeksie wyborczym. Prawo wybierania prezydenta mają wszyscy obywatele Francji, którzy ukończyli 18 lat oraz korzystają z pełni praw obywatelskich i politycznych. Nie posiadają praw wyborczych osoby pozbawione zdolności do czynności prawnych z powodu choroby psychicznej oraz skazane prawomocnym wyrokiem sądu na utratę praw publicznych.

Kandydatem na urząd prezydenta może być każdy obywatel narodowości francuskiej (bez względu na płeć), który ukończył 23 lata i posiada czynne prawo wyborcze. Ustawa o wyborach prezydenckich z 1962 r. wprowadziła taką procedurę zgłaszania kandydatów, która miała zapobiegać pojawianiu się kandydatów "egzotycznych", mających znikome poparcie ze strony wyborców. Kandydatura na urząd prezydenta mogła być zgłoszona jedynie przez co najmniej 100-osobową grupę obywateli o szczególnym, wyraźnie określonym składzie. Wchodził do niej tzw. wyborcy kwalifikowani: deputowani do obu izb parlamentu, członkowie Rady Ekonomicznej i Społecznej, radcy generalni lub merowie. Musieli oni przy tym reprezentować, aby kandydatura nie miała charakteru lokalnego, przynajmniej 10 departamentów lub terytoriów zamorskich. Procedura ta nie zapobiegła jednak zgłaszaniu kandydatów, którzy w I turze głosowania nie byli w stanie zebrać nawet 1% głosów wyborców (w wyborach z 1974 r. takich kandydatów było aż sześciu, przy czym jeden z nich zgromadził tylko 0,06% głosów). Dlatego też w 1976 r. wprowadzono bardziej rygorystyczne wymogi w odniesieniu do procedury zgłaszania kandydatów na urząd prezydenta.

Obecnie do zgłoszenia kandydata na prezydenta konieczne jest zdobycie poparcia (poprzez złożenie podpisu) przynajmniej 500 wyborców kwalifikowanych. Zaliczają się do nich członkowie Zgromadzenia Narodowego i Senatu oraz osoby będące merami lub członkami rad generalnych, Rady Paryża i zgromadzeń terytorial-

nych terytoriów zamorskich. Osoby popierające kandydata muszą reprezentować co najmniej 30 różnych departamentów lub terytoriów zamorskich, przy czym liczba podpisów z jednego departamentu lub terytorium zamorskiego nie może przekraczać 1/10 ogólnej liczby podpisów pod kandydaturą. Każdy z wyborców kwalifikowanych może popierać tylko jednego kandydata na urząd prezydenta.

Kandydatury na urząd prezydenta zgłasza się do Rady Konstytucyjnej najpóźniej na 19 dni przed I turą głosowania. Rada Konstytucyjna bada prawidłowość zgłoszenia, nie jest natomiast uprawniona do sprawdzania, czy zgłoszona osoba spełnia wszystkie wymogi stawiane kandydatom na prezydenta. Dla ważności zgłoszenia kandydatury wymagane jest złożenie przez kandydata kaucji w wysokości 10 000 franków, która przepada w razie nieuzyskania przez niego w I turze głosowania przynajmniej 5% oddanych głosów.

Ostateczna lista kandydatów na prezydenta Republiki sporządzana jest przez Radę Konstytucyjną. Publikuje się ją najpóźniej na 15 dni przed I turą głosowania, czyli w dniu otwarcia kampanii wyborczej. Lista kandydatów jest publikowana przez rząd w "Journal Officiel" (Dziennik Urzędowy), przy czym w dzienniku tym publikuje się jednocześnie nazwiska osób, które udzieliły swego poparcia poszczególnym kandydatom.

Stwarza to możliwość zgłaszania ewentualnych protestów wyborczych, które muszą być niezwłocznie rozpatrywane przez Radę Konstytucyjną. Do Rady Konstytucyjnej należy też czuwanie nad prawidłowością przebiegu wyborów prezydenckich oraz ogłaszanie oficjalnych wyników tych wyborów.

Zasady prowadzenia kampanii wyborczej uregulowane zostały szczegółowo przez dekret z 14 III 1964 r. Ograniczył on przede wszystkim, w porównaniu z poprzednim stanem prawnym, czasowe ramy tej kampanii. Rozpoczyna się ona z dniem publikacji listy kandydatów na prezydenta w "Journal Officiel" i trwa zaledwie 15

dni, kończąc się o północy w piątek poprzedzający I turę głosowania. Przed II turą okres ten jest jeszcze krótszy, gdyż trwa zaledwie 8 dni, a kończy się także w piątek poprzedzający II turę.

Tak krótki okres kampanii wyborczej ma głównie na celu zapewnienie w miarę równego startu wszystkim kandydatom.

W kampanii wyborczej przed wyborami prezydenckimi ma zastosowanie zasada równości kandydatów w zakresie dostępu do środków masowego przekazu. Do czasu rozpoczęcia kampanii wyborczej radio i telewizja nie mogą podawać żadnych informacji o działalności kandydatów. W trakcie kampanii zaś każdy z kandydatów ma prawo do 2 godzin programu wyborczego w telewizji państwowej oraz 2 godzin takiego programu w radiu państwowym. W praktyce wpływ środków masowego przekazu na przebieg i charakter kampanii wyborczej przed wyborami prezydenckimi we Francji jest coraz bardziej widoczny. Szczególną rolę odgrywa tu telewizja, na co znaczny wpływ ma m.in. praktyka przekazywania bezpośrednich pojedynków telewizyjnych konkurentów przed II turą głosowania. Rozpowszechnia się też praktyka przeprowadzania sondaży opinii publicznej, przy czym zabronione jest publikowanie wyników sondaży przedwyborczych na tydzień przed każdą turą głosowania. Nie ulega wątpliwości, że obecnie telewizja oraz sondaże opinii społecznej decydują w coraz większym stopniu (i to nie tylko we Francji) o ostatecznym wyniku wyborów prezydenckich.

Ustawodawstwo wyborcze we Francji przewiduje zwrot przez państwo części wydatków ponoszonych przez kandydatów na cele kampanii wyborczej. W tym zakresie przyjęta została zasada równości kandydatów przy korzystaniu z pomocy finansowej ze strony państwa. Wyjątkiem od tej reguły jest jednak rozwiązanie, w myśl którego tylko ci kandydaci, którzy uzyskali w I turze głosowania ponad 5% głosów, mają prawo do wyższego ryczałtowego zwrotu nakładów na kampanię wyborczą - do 25% określonego pułapu. Kwestie związane z finansowaniem wyborów prezydenckich we Francji określa szczegółowo ustawa z 11 III 1988 r. Przewiduje

ona zasadę jawności finansowania tych wyborów oraz określa pułap wydatków kandydata na kampanię wyborczą na 120 mln franków w I turze i 140 mln franków w II turze głosowania. Przy finansowaniu kampanii wyborczej wyklucza się darowizny od osób prawnych prawa publicznego oraz wszelką pomoc finansową pochodzącą z zagranicy.

Prezydent V Republiki wybierany jest w dwóch turach głosowania. Warunkiem wyboru w I turze jest uzyskanie przez jednego z kandydatów bezwzględnej większości głosów. Jeżeli warunku tego nie spełni żaden z kandydatów, to po upływie 2 tygodni przeprowadzana jest II tura głosowania. Bierze w niej udział jedynie 2 kandydatów, którzy w I turze zebrali największą liczbę głosów. W sytuacji, gdy jeden z tych kandydatów zrezygnuje z kandydowania, jego miejsce w II turze zajmuje kandydat, który w pierwszym głosowaniu uzyskał kolejno największą liczbę głosów. Ograniczenie się do 2 kandydatów w II turze głosowania oznacza, że prezydent Francji wybierany jest każdorazowo bezwzględną większością głosów. Ogłoszenie końcowego wyniku wyborów prezydenckich, po podliczeniu rezultatów głosowania w poszczególnych departamentach i terytoriach zamorskich, należy do kompetencji Rady Konstytucyjnej.

Artykuł 6 konstytucji V Republiki stanowi, że prezydent Francji wybierany jest na 7-letnią kadencję. Konstytucja nie przewiduje przy tym żadnych ograniczeń odnośnie ponownego wyboru na urząd prezydenta. Oznacza to więc, że ta sama osoba może być wybierana i sprawować urząd prezydenta przez nieograniczoną liczbę kadencji.

Wprowadzony w V Republice system powszechnych i bezpośrednich wyborów prezydenckich w dwóch turach głosowania doprowadził do bipolaryzacji francuskiej sceny politycznej. Nastąpiło to w konsekwencji zawierania taktycznych sojuszy wyborczych przez zbliżone do siebie programowo ugrupowania polityczne przed II turą głosowania i "przekazywania głosów" przez słabszych kan-

dydatów tym, którzy awansowali do finałowej rozgrywki o fotel prezydenta. Jak dotychczas, poczynając od 1965 r., wszyscy prezydenci V Republiki byli wyłaniani dopiero w II turze głosowania.

Pierwsze powszechne wybory prezydenckie we Francji odbyły się w grudniu 1965 r. W I turze urzędujący prezydent Ch. de Gaulle nie zebrał bezwzględnej większości głosów, co było wówczas dużą niespodzianką. W II turze otrzymał on jednak 55% głosów i pokonał kandydata zjednoczonej lewicy F. Mitterranda (45% głosów).

Kolejne wybory prezydenckie, na skutek rezygnacji de Gaulle'a, przeprowadzono już w 1969 r. W I turze walka toczyła się głównie między 3 kandydatami: gaullistowskim G. Pompidou (44% głosów), centrowym - A. Poherem (23%) i partii komunistycznej J. Duclos (21%). Wybory te wygrywa ostatecznie G. Pompidou, gromadząc w II turze 58% głosów.

Trzecie wybory prezydenckie odbyły się, podobnie jak poprzednie - przedwcześnie, w 1974 r., co zostało spowodowane nagłym zgonem prezydenta Pompidou. Do II tury awansował kandydat zjednoczonej lewicy F. Mitterrand oraz przywódca Niezależnych Republikanów V. Giscard d'Estaing. Szanse obu kandydatów były bardzo wyrównane, o czym świadczy wynik głosowania: Giscard d'Estaing zebrał 50,70% głosów, jego konkurent - 49,30%.

W następnych wyborach prezydenckich, które odbyły się w 1981 r., do II tury głosowania przechodzą ci sami kandydaci, którzy rywalizowali ze sobą 7 lat wcześniej. Tym razem zwycięstwo odnosi socjalista F. Mitterrand, na którego głosowało 52,2% wyborców. Swój sukces Mitterrand zawdzięczał m.in. dyscyplinie głosujących na niego podczas II tury wyborców komunistycznych, których kandydat (G. Marchais) odpadł w I turze otrzymując zaledwie 15% głosów.

W 1988 r. F. Mitterrand powtórzył swój sukces sprzed 7 lat, był więc pierwszym prezydentem V Republiki, który został ponownie

wybrany na pełną kadencję. W II turze Mitterrand zgromadził 54% głosów, natomiast jego konkurent J. Chirac (reprezentujący prawicę przywódca partii gaullistowskiej) 46% głosów. W wyborach tych zaznaczył się wzrost popularności lidera nacjonalistycznego Frontu Narodowego J-M. Le Pena (zgromadził on w I turze prawie 15% głosów) oraz dalszy upadek partii komunistycznej (na jej kandydata głosowało niespełna 7% wyborców).

Ostatnie wybory prezydenckie we Francji, które odbyły się na przełomie kwietnia i maja 1995 r., zakończyły się sukcesem J. Chiraca. Na Chiraca oddano ponad 52% głosów, natomiast socjalista L. Jospin zebrał ich prawie 48%. Wybór przedstawiciela prawicy na urząd prezydenta V Republiki oznaczał m.in. zakończenie dwuletniego okresu tzw. koabitacji (*cohabitation*), czyli współistnienia we Francji socjalistycznego prezydenta oraz prawicowego rządu.

4. WYBORY PREZYDENCKIE W AUSTRII

Konstytucja Republiki Austriackiej z 1920 r. przyjęła początkowo zasadę wyboru prezydenta przez parlament. W tej kwestii art. 38 konstytucji stanowił, że "Rada Narodowa i Rada Związkowa łączą się w Zgromadzenie Związkowe na wspólnym posiedzeniu publicznym, w siedzibie Rady Narodowej, w celu wyboru Prezydenta Związkowego i dla jego zaprzysiężenia". Z wprowadzeniem takiej procedury powoływania prezydenta związane było przyjęcie zasady odpowiedzialności głowy państwa przed parlamentem. W trakcie prac nad konstytucją zgłaszano co prawda postulaty wprowadzenia w Austrii powszechnych i bezpośrednich wyborów prezydenckich, zostały one jednak odrzucone. Twierdzono bowiem wówczas, że przyjęcie takiego systemu powoływania prezydenta oznaczałoby w rzeczywistości znaczne umocnienie jego pozycji, co w konsekwencji mogłoby prowadzić do odrodzenia monarchii.

Rozwiązania konstytucji z 1920 r., a zwłaszcza wyraźna dominacja parlamentu nad innymi organami państwowymi, były od chwili jej obowiązywania przedmiotem ostrej krytyki. Dlatego też już w 1929 r. dokonana została istotna nowelizacja obowiązującej konstytucji, która wzmocniła wyraźnie pozycję egzekutywy kosztem legislatywy. Jedną z najważniejszych zmian, jakie wówczas wprowadzono, było przyjęcie zasady powoływania prezydenta w drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich, i to na kadencję dłuższą zarówno od poprzednio przewidywanej (4-letniej), jak też od kadencji parlamentu.

Wprowadzony przez znowelizowaną w 1929 r. konstytucję nowy tryb wyboru prezydenta przez ogół obywateli nie znalazł jednak zastosowania w okresie międzywojennym. W następstwie postępującego od początku lat trzydziestych procesu faszystyzacji Austrii, zaprzestano w praktyce stosowania przepisów konstytucji z 1920 r. Została ona następnie zastąpiona konstytucją z 1934 r., która wprowadziła w Austrii system rządów autorytarnych (prezydent państwa

miał być wybierany przez wszystkich burmistrzów). Wreszcie, w dniu 13 marca 1938 r., dochodzi do aneksji Austrii przez III Rzeszę.

Obowiązywanie konstytucji z 1920 r. przywrócono dopiero po zakończeniu drugiej wojny światowej. Uczynił to w 1945 r. rząd tymczasowy, który był uznawany przez Sojuszniczą Radę Kontroli (Austria była po wojnie, podobnie jak Niemcy, okupowana przez cztery mocarstwa). Wyłoniona w wyborach z listopada 1945 r. Rada Narodowa powołuje następnie na urząd prezydenta dotychczasowego kanclerza, znanego polityka z partii socjalistycznej, K. Rennera. Zastosowano w tym wypadku wyjątkowy tryb wyboru prezydenta, odchodząc w ten sposób od przewidzianej w konstytucji zasady powoływania prezydenta w głosowaniu powszechnym. Po raz pierwszy prezydent Austrii wybrany został w wyborach powszechnych i bezpośrednich dopiero w 1951 r.

Podstawowe zasady wyborów prezydenta Republiki określone zostały w art. 60 konstytucji. Sformułowana jest tu zwłaszcza generalna zasada, że prezydent jest wybierany w wyborach powszechnych, równych i bezpośrednich przez wszystkich obywateli, którzy posiadają czynne prawo wyborcze w wyborach do Rady Narodowej (izby niższej parlamentu). Wybór prezydenta dokonywany jest w głosowaniu tajnym, bezwzględną większością głosów, na okres sześciu lat. Gdyby w wyborach prezydenckich był zgłoszony tylko jeden kandydat, wówczas wybory powinny być przeprowadzone w formie głosowania "za" lub "przeciw" kandydaturze. Szczegółowe zasady organizacji i trybu przeprowadzania wyborów prezydenckich w Austrii określono w ustawie z 16 I 1951 r. (w brzmieniu z 1971 r.) o wyborach Prezydenta Federalnego.

Zarządzanie wyborów prezydenckich należy do zakresu kompetencji rządu federalnego. Rząd w porozumieniu z komisją główną Rady Narodowej wyznacza datę głosowania na niedzielę lub inny dzień wolny od pracy. Jednocześnie określa on datę rozpoczęcia oficjalnej kampanii wyborczej. Decyzje rządu federalnego w spra-

wie wyborów prezydenckich muszą być niezwłocznie ogłoszone we wszystkich gminach Republiki Austriackiej.

W celu przeprowadzenia wyborów prezydenckich terytorium Austrii dzieli się na 9 okręgów wyborczych. Okręgi te pokrywają się pod względem obszaru z terytorium poszczególnych krajów związkowych, dlatego też każdy z nich skupia zróżnicowaną liczbę wyborców. Okręgi wyborcze posiadają swoje nazwy (odpowiadające nazwom krajów) oraz otrzymują numery w kolejności alfabetycznej uzależnionej od nazwy danego kraju. Do wykonywania zadań związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów prezydenckich powołuje się centralną komisję wyborczą (przewodniczy jej zawsze federalny minister spraw wewnętrznych) oraz terytorialne komisje wyborcze.

Czynne prawo wyborcze w wyborach prezydenckich przysługuje wszystkim obywatelom Republiki Austriackiej, którzy do dnia rozpoczęcia kampanii wyborczej przekroczyli 19 rok życia i nie zostali pozbawieni praw wyborczych. Prawa wyborczego pozbawia się osoby:

- 1) skazane prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności przez okres ponad 1 roku,
- 2) ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo z powodu choroby psychicznej.

Każdego wyborcę umieszcza się w spisie, który sporządzany jest zawsze przed wyborami na podstawie prowadzonej przez urzędy gminne stałej ewidencji wyborców. Wyborcy mają do nich wgląd i mogą wnosić reklamacje, które są rozpatrywane przez odpowiednie komisje wyborcze.

Kandydat na urząd prezydenta musi posiadać czynne prawo wyborcze w wyborach do Rady Narodowej oraz mieć ukończone 35 lat przed 1 stycznia tego roku, w którym będą przeprowadzone powszechne wybory prezydenckie. Konstytucja wyklucza możliwość

kandydowania na urząd prezydenta Austrii osobom, które były członkami domu panującego oraz członkom rodzin niegdyś z nim powiązanym.

Kandydatów na urząd prezydenta zgłasza się do centralnej komisji wyborczej nie później niż na 21 dni przed wyznaczonym dniem wyborów. Prawo zgłoszenia kandydata na prezydenta przysługuje co najmniej 5 deputowanym do Rady Narodowej lub grupie 6 000 wyborców (poprzez złożenie podpisów pod kandydaturą). Zgłoszenie takie powinno zawierać:

- 1) imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia oraz informację o zawodzie i miejscu zamieszkania zgłaszanego kandydata,
- 2) oświadczenie kandydata o jego zgodzie na zgłoszenie,
- 3) dane o osobie, która ma być pełnomocnikiem grupy popierającej zgłoszenie kandydata na urząd prezydenta.

Poza tym pełnomocnik zgłaszających kandydata winien wpłacić do centralnej komisji wyborczej, tytułem udziału w wydatkach na przeprowadzenie wyborów, sumę 50 000 szylingów. Jeśli wpłata ta nie zostanie wniesiona, to zgłoszenie kandydata na urząd prezydenta nie może być uwzględnione.

Po zgłoszeniu kandydata na urząd prezydenta, centralna komisja wyborcza bada, czy zgłoszenie to spełnia wszystkie wymogi formalne. Jeśli komisja stwierdzi, że określony wymóg nie został spełniony, odmawia zarejestrowania kandydata. W przypadku śmierci jednego ze zgłoszonych kandydatów, gdy ma to miejsce w ciągu trzech tygodni przed datą wyborów, wybory są przekładane. Rząd federalny wyznacza wówczas nowy termin wyborów, przypadający nie wcześniej niż po sześciu i nie później niż po dziesięciu tygodniach od daty ich przesunięcia. Nowy kandydat może być zgłoszony jedynie przez tę grupę, która wysunęła wcześniej zmarłego kandydata. W tym wypadku obowiązuje także wymóg poparcia kandydata przez minimum 5 deputowanych lub co najmniej 6 000 wyborców. Możliwość zgłoszenia innego kandydata istnieje także

wtedy, gdy którykolwiek z kandydatów utraci bierne prawo wyborcze lub zrezygnuje z ubiegania się o urząd prezydenta.

Ostateczna lista kandydatów na prezydenta ogłaszana jest przez centralną komisję wyborczą najpóźniej na 14 dni przed datą wyborów. Kolejność kandydatów na tej liście uzależniona jest od liczby zebranych przez nich podpisów pod kandydaturą, przy czym każdy podpis deputowanego do Rady Narodowej odpowiada w tym wypadku liczbie 25 000 podpisów wyborców. Lista kandydatów na urząd prezydenta musi być obwieszona we wszystkich gminach w sposób zwyczajowo przyjęty na danym terenie. Wraz z ogłoszeniem oficjalnej listy kandydatów rozpoczyna się w całej Republice intensywna kampania wyborcza, której nie da się jednak porównać z kampanią polityczną przed wyborami prezydenckimi w Stanach Zjednoczonych lub we Francji.

Wyborcy głosują osobiście w lokalu wyborczym za pomocą urzędowej karty do głosowania i w głosowaniu tajnym. Wyborca oddaje swój głos tylko na jednego kandydata z listy, przy którego nazwisku umieszcza odpowiedni znak. W każdym innym przypadku głos uznawany jest za nieważny. Do niedawna na wszystkich wyborcach spoczywał prawny obowiązek udziału w wyborach prezydenckich. Obecnie obowiązek głosowania jest przewidywany tylko w tych krajach związkowych, które wprowadziły go w drodze ustawodawstwa krajowego (Styria, Tyrol, Vorarlberg). Wyborca, który nie wypełni tego obowiązku, a więc bez żadnego istotnego powodu nie weźmie udziału w głosowaniu, może być ukarany przez rejonową komisję wyborczą karą grzywny do 1 000 szylingów.

Gdy w wyborach prezydenckich uczestniczy tylko jeden kandydat, to o wyborze decyduje przewaga głosów "za" nad głosami "przeciw". Jeśli jednak o urząd prezydenta ubiega się kilku kandydatów (dotychczas miały miejsce jedynie takie sytuacje), to wówczas warunkiem wyboru jest zebranie ponad połowę wszystkich ważnych głosów. W przypadku, gdy żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganej większości głosów, musi być przeprowadzona

(najpóźniej w 35 dniu po tym głosowaniu) II tura głosowania. W II turze w walce o fotel prezydencki uczestniczą dwaj kandydaci, którzy w I turze zgromadzili największą liczbę głosów wyborców. Gdyby jednak taką samą liczbę głosów zebrało kilku kandydatów, wtedy przewodniczący centralnej komisji wyborczej przeprowadza losowanie i w ten sposób dochodzi do wyłonienia dwóch kandydatów biorących udział w II turze głosowania. Poza tym grupa wyborców, popierająca jednego z kandydatów zakwalifikowanych do II tury, może go wycofać i przed drugim głosowaniem zgłosić na jego miejsce zupełnie inną kandydaturę. Za wybranego w II turze głosowania uważa się tego z kandydatów, który zebrał więcej głosów niż jego konkurent.

Gdyby jednak w II turze obaj kandydaci uzyskali identyczną liczbę głosów, konieczne byłoby powtórzenie głosowania, aby jeden z nich zebrał bezwzględną większość głosów wyborców.

Wyniki wyborów prezydenckich muszą być jak najszybciej ogłoszone przez centralną komisję wyborczą. W ciągu tygodnia od ich ogłoszenia pełnomocnik grupy zgłaszającej "pokonanego" kandydata na prezydenta może wnieść protest do Trybunału Konstytucyjnego, stawiając w nim zarzut, że w trakcie wyborów miało miejsce naruszenie zasad prawa wyborczego. Trybunał Konstytucyjny ma obowiązek rozpatrzyć zgłoszony protest i wydać orzeczenie w ciągu 4 tygodni od daty jego wniesienia. Jeśli jednak protestu nie wniesiono lub został on przez Trybunał Konstytucyjny odrzucony, kanclerz federalny obwieszcza rezultat wyborów prezydenckich w federalnym dzienniku ustaw.

Wybrany prezydent obejmuje urząd po złożeniu przysięgi na posiedzeniu Zgromadzenia Federalnego, co następuje w kilka tygodni po przeprowadzeniu wyboru prezydenta.

Prezydent Austrii wybierany jest na 6-letnią kadencję, przy czym ta sama osoba (w myśl art. 60 ust. 5 konstytucji) może być wybrana jedynie na 2 kolejne kadencje. Oznacza to, że o urząd prezy-

dentą może ubiegać się osoba, która pełniła już ten urząd przez 2 kolejne kadencje, ale miała następnie 6-letnią przerwę w pełnieniu funkcji prezydenta.

W przypadku opróżnienia urzędu prezydenta albo pojawienia się przeszkody w urzędowaniu, do czasu wyboru nowego prezydenta, zastępuje go kanclerz federalny.

Austria jest jednym z nielicznych państw o parlamentarnym systemie rządów, w którym prezydent jest powoływany nie przez parlament, ale w drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich. Taki sposób obsady funkcji głowy państwa nie przesądza wcale o jej roli w systemie ustrojowym współczesnej Austrii, gdyż w praktyce bardziej eksponowaną pozycję zajmuje kanclerz federalny i tym samym istnieje (w sferze władzy wykonawczej) faktyczna przewaga rządu nad prezydentem. Niemniej jednak o urząd prezydenta Republiki ubiegają się najczęściej (a więc odwrotnie niż np. w RFN) czołowi politycy austriaccy. Z reguły też w wyborach prezydenckich zgłaszanych było oficjalnie nie więcej niż 2-3 kandydatów, co umożliwiała w większości przypadków wyłonienie prezydenta już w I turze głosowania.

Zarówno K. Renner, który na urząd prezydenta został wybrany w 1945 r. jeszcze przez parlament, jak też kolejni 4 prezydenci powoływani już w drodze wyborów powszechnych, byli członkami Socjalistycznej Partii Austrii. Pierwszym prezydentem wyłonionym w głosowaniu powszechnym (w maju 1951 r.) był T. Korner, pełniący dotychczas funkcje burmistrza Wiednia. W 1957 r. prezydentem zostaje ówczesny przywódca socjalistów A. Scharf, który wygrywa także kolejne wybory w 1963 r., jednak po dwóch latach drugiej kadencji umiera. Trzecim prezydentem pochodzącym z wyborów powszechnych był wybrany w 1965 r. F. Jonas, który do chwili wyboru pełnił przez 14 lat funkcję burmistrza Wiednia. Jonas wygrał też kolejne wybory i piastował urząd prezydenta do śmierci w 1974 r. W tym samym roku wybory prezydenckie zakończyły się sukcesem R. Kirchschlagera, który wygrał je także w

1980 r. i tym samym pełnił urząd prezydenta Republiki przez 2 pełne kadencje. Dopiero w 1986 r. wybory prezydenckie wygrywa znany polityk z konkurencyjnej wobec socjalistów Austriackiej Partii Ludowej K. Waldheim (w latach 1972-1981 sekretarz generalny ONZ). Politykiem tej samej partii jest także obecny prezydent Austrii T. Klestil. W maju 1992 r. pokonał on w drugiej turze kandydata socjalistów (R. Streichera), zdobywając 57% głosów wyborców.

5. SPOSÓB OBSADY URZĘDU PREZYDENTA W II RZECZYPOSPOLITEJ ORAZ W OKRESIE POLSKI LUDOWEJ

Instytucja prezydenta pojawia się w ustroju Polski wraz z uchwaleniem Konstytucji Marcowej z 1921 r. Konstytucja ta, wzorowana w znaczym stopniu na konstytucji III Republiki Francuskiej z 1875 r., a przy tym redagowana w obawie, że na urząd prezydenta może być wybrany J. Piłsudski, zagwarantowała przewagę parlamentu nad organami władzy wykonawczej (prezydentem i rządem). W konsekwencji przepisy Konstytucji Marcowej ukształtowały ustrój II Rzeczypospolitej na zasadach systemu rządów parlamentarnych. Przyjęcie takiej formy rządów rzutowało na sposób obsady urzędu prezydenta, który miał być powoływany - na wzór innych systemów parlamentarnych - przez parlament.

Konstytucja Marcowa przewidywała wybór Prezydenta Rzeczypospolitej na 7 lat, bezwzględną większością głosów, przez Sejm i Senat połączone w Zgromadzenie Narodowe. Zgromadzenie to miał zwoływać urzędujący prezydent w ostatnim kwartale swojej 7-letniej kadencji. Jeżeli prezydent nie mógł sprawować swego urzędu oraz w razie opróżnienia urzędu wskutek śmierci, zrzeczenia się funkcji lub z innej przyczyny, zastępował go Marszałek Sejmu. W razie opróżnienia urzędu prezydenta, Sejm i Senat łączyły się natychmiast (na zaproszenie Marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem) w Zgromadzenie Narodowe w celu dokonania wyboru nowego prezydenta.

Te ogólne postanowienia Konstytucji Marcowej, określające zasady wyboru prezydenta, zostały rozwinięte w "Regulaminie Zgromadzenia Narodowego dla wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej" z 27 VII 1922 r. Przewidywał on, że Zgromadzenie Narodowe zwołane dla dokonania wyboru prezydenta miało zajmować się wyłącznie tym jednym punktem porządku dziennego. Po otwarciu posiedzenia Zgromadzenia Narodowego, przewodniczący obrad

(Marszałek Sejmu lub w jego zastępstwie Marszałek Senatu) wzywał członków Zgromadzenia do zgłaszania kandydatur na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej. Nazwiska kandydatów zgłaszane były na piśmie, przy czym za ważne uznawano jedynie kandydatury poparte przez co najmniej 50 członków Zgromadzenia. Na podstawie pisemnych zgłoszeń przewodniczący ustalał listę kandydatów, po czym natychmiast zarządzał wybory. Jakakolwiek dyskusja nad zgłoszonymi kandydaturami była niedopuszczalna. Po zarządzeniu głosowania jeden z urzędujących sekretarzy odczytywał imienną listę wszystkich członków Zgromadzenia Narodowego. Członkowie Zgromadzenia podchodzili osobiście do mównicy i składali kartki (złożone we dwoje) zawierające nazwisko kandydata. Po zakończeniu głosowania przewodniczący obrad ogłaszał je za zamknięte, następnie obliczane były oddane głosy, po czym na tym samym posiedzeniu ogłaszano wynik głosowania.

Za wybranego uważało się kandydata, który uzyskał bezwzględną większość ważnie oddanych głosów. Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie zdobył bezwzględnej większości, przewodniczący zarządzał powtórne głosowanie, które odbywało się w ten sam sposób, jak poprzednie. Jeżeli i drugie głosowanie nie wyłoniło prezydenta, to w każdym kolejnym głosowaniu miał być wykreślany kandydat, który w poprzednim głosowaniu uzyskał najmniejszą liczbę głosów. Jeżeli pozostawało już tylko dwóch kandydatów i w ciągu dwóch kolejnych głosowań uzyskaliby oni równą liczbę głosów, wówczas o wyborze na urząd prezydenta miało rozstrzygać losowanie.

Regulamin określał następnie sposób złożenia przysięgi przez wybranego Prezydenta Rzeczypospolitej oraz tryb przejścia przez niego urzędu. Celem odebrania przysięgi od nowo wybranego prezydenta konieczne było ponowne zwołanie przez Marszałka Sejmu posiedzenia Zgromadzenia Narodowego. Gdyby wybrany prezydent odmówił przyjęcia urzędu albo przysięgi takiej nie złożył, należało niezwłocznie przystąpić do ponownego wyboru prezydenta. Dopiero

po złożeniu przysięgi nowo wybrany prezydent mógł przejąć urząd od ustępującego prezydenta. Odbywało się to w obecności marszałków Sejmu i Senatu oraz Prezesa Rady Ministrów.

Procedura ta została zastosowana po raz pierwszy przy wyborze pierwszego prezydenta II Rzeczypospolitej w dniu 9 XII 1922 r. Zgłoszono wówczas w Zgromadzeniu Narodowym 5 kandydatów, ale w 4 turach głosowania żaden z nich nie uzyskał wymaganej, bezwzględnej większości głosów. Prezydent wyłoniony został dopiero w 5 głosowaniu. Został nim Gabriel Narutowicz, który zebrał 289 głosów, pokonując hrabiego Maurycego Zamoyskiego (227 głosów). Tydzień później prezydent Narutowicz został zastrzelony podczas wystawy w warszawskiej galerii "Zachęta", wobec czego Marszałek Sejmu zwołał na 20 XII 1922 r. kolejne posiedzenie Zgromadzenia Narodowego w celu wyboru nowego prezydenta. Tym razem Prezydenta Rzeczypospolitej wybrano już w 1 głosowaniu - został nim Stanisław Wojciechowski (298 głosów).

Prezydent Wojciechowski nie sprawował swego urzędu przez pełną kadencję. Po dokonanych przez J. Piłsudskiego przewrocie majowym 1926 r. decyduje się on na złożenie urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej. W dniu 31 V 1926 r. Zgromadzenie Narodowe wybiera na urząd prezydenta Piłsudskiego (292 głosy). Piłsudski odmawia jednak przyjęcia tego urzędu, wysuwając przy tym kandydaturę Ignacego Mościckiego. Nazajutrz Zgromadzenie Narodowe wybiera Mościckiego na prezydenta, ale dopiero w drugiej turze głosowania (281 głosów). Dwa miesiące później (2 VIII 1926 r.) dokonano zmiany Konstytucji Marcowej, zwanej nowelą sierpniową, która umacniała wyraźnie pozycję władzy wykonawczej (prezydenta i rządu), odchodząc tym samym od systemu rządów parlamentarnych. Określone w Konstytucji Marcowej oraz w regulaminie Zgromadzenia z 1922 r. zasady wyboru prezydenta nie uległy jednak zmianie. Znalazły one zastosowanie jeszcze raz, przy wyborze prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 8 V 1933 r. Wzięło w nim udział jedynie 343 posłów i senatorów

(opozycja oraz mniejszości słowiańskie nie uczestniczyły w głosowaniu). Zgłoszono tylko kandydaturę Mościckiego, na którą padły aż 332 głosy.

Uchwalona w 1935 r. Konstytucja Kwietniowa odchodziła od wprowadzonego przez Konstytucję Marcową parlamentarnego systemu rządów. W jego miejsce wprowadzała taki system ustrojowy, w którym na czele państwa stał Prezydent Rzeczypospolitej. Na nim spoczywała "odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy państwa", w jego osobie skupiała się "jednolita i niepodzielna władza państwowa". Wobec tego, że prezydent zajmował od tej pory zwierzchnią pozycję w systemie naczelnych organów państwowych, zasada wyboru prezydenta przez parlament (jak pod rządami Konstytucji Marcowej) była już nie do utrzymania. Dlatego też w Konstytucji Kwietniowej ukształtowany został zupełnie inny sposób obsady urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej.

Kandydata na urząd prezydenta wybierało Zgromadzenie Elektorów. W skład tego Zgromadzenia wchodził: Marszałek Senatu (jako przewodniczący), Marszałek Sejmu (jako jego zastępca), Prezes Rady Ministrów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych oraz 75 elektorów, którzy byli wybierani spośród "obywateli najgodniejszych" w 2/3 przez Sejm i w 1/3 przez Senat. Zgromadzenie Elektorów miał zwoływać Prezydent Rzeczypospolitej najpóźniej w terminie 15 dni przed upływem swojej kadencji. Na 3 dni przed terminem posiedzenia Zgromadzenia Elektorów zbierały się osobno obie izby parlamentu (Sejm i Senat) w celu dokonania wyboru swoich elektorów. Jeżeli jednak Sejm i Senat były rozwiązane, a wynik wyborów parlamentarnych nie był jeszcze ogłoszony, wyboru elektorów dokonywali posłowie i senatorowie wchodzący w skład poprzedniego Sejmu i Senatu.

Niezależnie od wymienionego wyżej uprawnienia Zgromadzenia Elektorów, prawo wskazania kandydata na prezydenta przysługiwało także ustępującemu Prezydentowi Rzeczypospolitej. Jeżeli ustępujący prezydent z tego uprawnienia skorzystał, konieczne było

dokonanie wyboru prezydenta w drodze głosowania powszechnego. Wówczas wyborcy mieli dokonywać wyboru spośród dwóch kandydatów:

- 1) wysuniętego przez Zgromadzenie Elektorów,
- 2) zgłoszonego przez ustępującego prezydenta.

Jeżeli jednak ustępujący prezydent składał oświadczenie, że nie zamierza skorzystać z przysługującego mu prawa wskazania kandydata albo w ciągu 7 dni od wyboru kandydata przez Zgromadzenie Elektorów nie wskazał innego kandydata i nie zarządził głosowania powszechnego - kandydat zgłoszony przez Zgromadzenie Elektorów był uznawany za wybranego na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej.

Kadencja prezydenta określona została na 7 lat, licząc od dnia objęcia urzędu. Okres ten miał być przedłużany o czas niezbędny do zakończenia postępowania wyborczego w przypadku, gdy dla dokonania wyboru nowego prezydenta zostało zarządzone głosowanie powszechne. Konstytucja Kwietniowa nie wspominała przy tym, czy po upływie 7-letniej kadencji urzędującego prezydenta ta sama osoba mogła być wybrana na urząd prezydenta ponownie. Jeżeli przed upływem 7-letniej kadencji nastąpiłoby opróżnienie urzędu prezydenta (np. z powodu śmierci lub zrzeczenia się funkcji), Marszałek Senatu miał niezwłocznie zwołać Zgromadzenie Elektorów celem wskazania przez nie kandydata na prezydenta. Mógł on też zgłosić własnego kandydata i tym samym zarządzić wybór prezydenta w drodze głosowania powszechnego. Uprawnienie to przysługiwało Marszałkowi Senatu z tego tytułu, że w przypadku opróżnienia urzędu prezydenta sprawował on w zastępstwie funkcje głowy państwa do czasu wyboru nowego Prezydenta Rzeczypospolitej.

Wprowadzony przez Konstytucję Kwietniową tryb wyboru prezydenta nie znalazł zastosowania w praktyce. Uznano bowiem, że uchwalenie tej konstytucji nie pociąga za sobą konieczności usta-

pienia urzędującego prezydenta. Dlatego też I. Mościcki, który został ponownie wybrany na urząd prezydenta jeszcze w 1933 r., pełnił funkcje głowy państwa do chwili wybuchu II wojny światowej. Wykorzystana została natomiast w praktyce możliwość, którą przewidywał art. 24 Konstytucji Kwietniowej. Stanowił on, że "w razie wojny okres urzędowania Prezydenta Rzeczypospolitej przedłuża się do upływu trzech miesięcy od zawarcia pokoju; Prezydent Rzeczypospolitej osobnym aktem, ogłoszonym w gazecie rządowej, wyznaczy wówczas swego następcę na wypadek opróżnienia się urzędu przed zawarciem pokoju". Na tej podstawie prezydent Mościcki, internowany w Rumunii po 17 IX 1939 r., podjął działania zmierzające do zachowania konstytucyjnej ciągłości najwyższych władz Rzeczypospolitej Polskiej.

Wyznacza on swym następcą przebywającego we Francji Władysława Raczkiewicza, po czym zrzeka się urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej. Rozwiązanie to było wykorzystywane następnie przez wszystkich prezydentów RP na uchodźstwie aż do 1990 r.

Wtedy to, po wyborze na urząd prezydenta Lecha Wałęsy, ostatni prezydent na uchodźstwie - Ryszard Kaczorowski - przekazał Wałęsie insygnia władzy prezydenckiej II Rzeczypospolitej.

Bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej nie przywrócono w Polsce urzędu prezydenta. Manifest PKWN zapowiadał co prawda, że do czasu uchwalenia nowej konstytucji będą obowiązywały "podstawowe założenia" Konstytucji Marcowej, ale nie było to równoznaczne z uznaniem mocy obowiązującej ustawy zasadniczej z 1921 r. W odniesieniu do instytucji głowy państwa przyjęta została zasada (nawiązująca wyraźnie do rozwiązań Konstytucji Marcowej), że urząd Prezydenta Rzeczypospolitej jest opróżniony, wobec czego w jego zastępstwie funkcje głowy państwa pełni Marszałek Sejmu (przewodniczący parlamentu). Na tej zasadzie w latach 1944-1946 funkcje głowy państwa były wykonywane przez Przewodniczącego (Prezydenta) Krajowej Rady Narodowej. Był on obsadzany, tak jak wszyscy posłowie do KRN, w drodze pozawy-

borczej, odgrywał jednak w praktyce znaczną rolę (funkcję tę pełnił B. Bierut).

Instytucja prezydenta została wprowadzona do ustroju powojennej Polski w 1947 r.

Nastąpiło to jeszcze przed uchwaleniem ustawy konstytucyjnej z 19 lutego 1947 r. o organizacji i zakresie działania najwyższych władz Rzeczypospolitej (Małej Konstytucji), która regulowała podstawy ustroju Polski do czasu wejścia w życie Konstytucji PRL z 1952 r. Urząd prezydenta został bowiem utworzony w drodze ustawy konstytucyjnej z 4 lutego 1947 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej, a już następnego dnia doszło do obsady tego urzędu. Niezwłoczny wybór prezydenta był podyktowany m.in. tym, że wraz z zebraniem się Sejmu Ustawodawczego na pierwsze posiedzenie (w dniu 4 II 1947 r.) wygasła pełnomocnictwa Prezydenta KRN, konieczne więc było zagwarantowanie ciągłości funkcjonowania najwyższych władz państwowych.

Ustawa konstytucyjna z 4 lutego 1947 r. wprowadzała tryb wyboru prezydenta wzorowany na procedurze określonej w regulaminie Zgromadzenia Narodowego z 1922 r.

Zasadnicza różnica polegała jednak na tym, że tym razem prezydent miał być wybierany przez jednoizbowy Sejm Ustawodawczy. Wybór prezydenta odbywał się na specjalnie w tym celu zwołanym posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego, przy czym dla prawomocności wyboru wymagana była obecność 2/3 ustawowej liczby posłów. Kandydat na prezydenta mógł być zgłoszony na piśmie przez grupę co najmniej 50 posłów. Wybór prezydenta odbywał się w głosowaniu tajnym. Za wybranego uważało się tego z kandydatów, który uzyskał bezwzględną większość ważnie oddanych głosów. Gdyby jednak żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganej większości głosów, Marszałek Sejmu zarządzał kolejne tury głosowania (aż do skutku), przy czym od trzeciego głosowania wykluczano kandydata,

który w poprzednim głosowaniu uzyskał najmniejszą liczbę oddanych głosów.

Wybór prezydenta był ogłaszany przez Marszałka Sejmu, który następnie zawiadamiał elekta o dokonanym wyborze. Z kolei elekt składał oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu wyboru. Jeśli wybór przyjmował, składał ślubowanie na posiedzeniu Sejmu.

Jeśli jednak nie przyjął wyboru, Marszałek Sejmu miał obowiązek zarządzić niezwłocznie ponowny wybór prezydenta, który miał rozpocząć się od ponownego zgłaszania kandydatów przez posłów do Sejmu Ustawodawczego. Objęcie urzędu przez nowo wybranego prezydenta następowało w obecności Marszałka Sejmu i Prezesa Rady Ministrów. Z tą chwilą prezydent był zobowiązany do złożenia innych urzędów publicznych lub mandatu poselskiego. Była to konsekwencja utrzymania, wzorem Konstytucji Marcowej, zasady *incompatibilitas*, a więc niepołączalności urzędu prezydenta z pełnieniem innych funkcji publicznych. Należy jednak zaznaczyć, że ówczesny prezydent był z urzędu przewodniczącym Rady Państwa.

Ustawa konstytucyjna z 4.II.1947 r. przewidywała wybór prezydenta na 7-letnią kadencję. Nie wprowadzała ona przy tym żadnych ograniczeń co do dopuszczalności wyboru tej samej osoby na kolejną kadencję. Przed upływem kadencji urząd prezydenta mógł być opróżniony wskutek:

- 1) śmierci,
- 2) zrzeczenia się funkcji,
- 3) podjęcia przez Sejm uchwały uznającej urząd prezydenta za opróżniony (jeżeli prezydent przez co najmniej 3 miesiące nie sprawował swego urzędu).

W przypadku opróżnienia urzędu prezydenta Marszałek Sejmu miał obowiązek niezwłocznie zwołać posiedzenie Sejmu Ustawo-

dawczego w celu dokonania wyboru nowego Prezydenta Rzeczypospolitej.

Przepisy ustawy konstytucyjnej o wyborze prezydenta znalazły zastosowanie tylko raz - przy powołaniu prezydenta w dniu 5 II 1947 r. Zgłoszono wówczas tylko jednego kandydata - Bolesława Bieruta. Sejm Ustawodawczy wybrał go na urząd prezydenta zdecydowaną większością głosów, gdyż jedynie 24 posłów opozycyjnych (głównie z PSL) nie poparło wyboru Bieruta na ten urząd. Sprawował on urząd Prezydenta Rzeczypospolitej do czasu wejścia w życie Konstytucji PRL z 22 lipca 1952 r.

Uchwalona w 1952 r. pełna konstytucja nie przewidywała już urzędu prezydenta.

Zaznaczył się tu wyraźnie wpływ rozwiązań ustrojowych zawartych w stalinowskiej konstytucji ZSRR z 1936 r., która odrzucała koncepcję jednoosobowej głowy państwa na rzecz "kolegialnego prezydenta" w postaci Prezydium Rady Najwyższej ZSRR. Stąd też konstytucja PRL przekazuje sprawowanie funkcji głowy państwa organowi kolegialnemu - Radzie Państwa PRL, przy czym uprawnienia reprezentacyjne tego organu były z reguły wykonywane jednoosobowo przez przewodniczącego Rady Państwa. Rozwiązanie to miało zastosowanie w Polsce Ludowej aż do 1989 r.

Idea przywrócenia urzędu prezydenta pojawiała się od początku lat 80-tych podczas dyskusji o kierunkach reform politycznych w Polsce (był to m.in. postulat Stronnictwa Demokratycznego). Została ona skonkretyzowana dopiero w trakcie obrad Okrągłego Stołu w marcu 1989 r. Rozważano wówczas m.in. możliwość powoływania prezydenta w drodze wyborów powszechnych i bezpośrednich, ostatecznie jednak zwyciężyła idea wyboru prezydenta przez parlament. W opracowanym przy Okrągłym Stole "Stanowisku w sprawie reform politycznych" znalazł się zapis stanowiący, iż: "Senat połączony z Sejmem w Zgromadzenie Narodowe dokona wyboru

prezydenta pierwszej kadencji bezwzględną większością głosów. Kandydata na prezydenta zgłosić może 1/4 posłów i senatorów". W dokumencie tym ustalono także, że kadencja prezydenta będzie trwała 6 lat.

Ustalenia Okrągłego Stołu w kwestii sposobu powoływania prezydenta znalazły odzwierciedlenie w noweli konstytucyjnej z 7 kwietnia 1989 r. Przyjęto tam generalną zasadę, że "Prezydenta wybiera Sejm i Senat połączone w Zgromadzenie Narodowe". Do zwołania Zgromadzenia Narodowego w celu wyboru prezydenta uprawniony został Marszałek Sejmu. Konstytucja uznała, że prezydentem może być wybrany każdy obywatel PRL, który korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu. Prezydent miał być wybierany na 6-letnią kadencję, która liczyła się od dnia objęcia urzędu. Późniejszy wybór na urząd prezydenta miał być możliwy tylko jeden raz.

Prawo zgłaszania kandydatów na urząd prezydenta przyznano posłom i senatorom w liczbie co najmniej 1/4 ogólnej liczby członków Zgromadzenia Narodowego. Uchwały Zgromadzenia Narodowego w sprawie wyboru prezydenta miały być podejmowane bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków Zgromadzenia. Gdyby w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów na prezydenta nie uzyskał wymaganej większości głosów, w każdym kolejnym głosowaniu miał być wykluczany ten z kandydatów, który w poprzednim głosowaniu uzyskał najmniejszą liczbę głosów. Nowo wybrany prezydent miał obejmować urząd po złożeniu ślubowania wobec Zgromadzenia Narodowego.

Utworzony w drodze kwietniowej nowelizacji konstytucji urząd Prezydenta PRL został obsadzony na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego w dniu 19 lipca 1989 r.

Zanim doszło do wyboru prezydenta, Zgromadzenie rozstrzygnęło - po długiej i burzliwej dyskusji - kilka spraw regulaminowych. Ustalono m.in., że wybór prezydenta odbędzie się w głosowaniu jawnym, przy użyciu kart do głosowania opatrzonych imieniem i nazwiskiem członka Zgromadzenia Narodowego. Zgłoszona została tylko jedna kandydatura na urząd prezydenta - gen. Wojciecha Jaruzelskiego. W trakcie głosowania wyczytywani w kolejności alfabetycznej członkowie Zgromadzenia Narodowego podchodzili do urny i wrzucali do niej karty do głosowania. Odczytano przy tym oświadczenia kilku członków Zgromadzenia, którzy stwierdzili iż nie wezmą udziału w głosowaniu, ponieważ zgłoszony został tylko jeden kandydat na prezydenta.

Po zakończeniu głosowania ogłoszone zostały jego wyniki. W głosowaniu wzięło udział 544 posłów i senatorów na ogólną liczbę 559 członków Zgromadzenia Narodowego. Oddano 537 ważnych głosów, 7 głosów było nieważnych. Do wyboru na urząd prezydenta niezbędnych było 269 głosów (większość bezwzględna); za kandydaturą opowiedziało się 270 członków Zgromadzenia Narodowego. Na tej podstawie przewodniczący Zgromadzenia (Marszałek Sejmu) stwierdził, że W. Jaruzelski został wybrany na urząd Prezydenta PRL. Następnie wybrany prezydent oświadczył, że przyjmuje wybór oraz złożył ślubowanie wobec Zgromadzenia Narodowego.

Gen. W. Jaruzelski wybrany został formalnie na 6-letnią kadencję, ale w zmieniających się warunkach polityczno-ustrojowych można było przypuszczać, że nie będzie on tak długo pełnił funkcji prezydenta. Decydujące znaczenie miał tu rozpad rządzącej wcześniej koalicji, utworzenie na bazie nowej koalicji ("Solidarność", ZSL i SD) rządu T. Mazowieckiego oraz samorozwiązanie się PZPR w styczniu 1990 r. Przyspieszenie zmian politycznych w Polsce po wyborach z czerwca 1989 r. oznaczało w efekcie odejście od koncepcji ewolucyjnego procesu przemian ustrojowych, którego "gwarantem" miał być m.in. wybrany przez parlament prezydent Jaruzelski. Dlatego też już wiosną 1990 r. coraz częściej

pojawia się żądanie przeprowadzenia powszechnych wyborów prezydenckich, a tym samym znaczne skrócenie kadencji urzędującego prezydenta.

6. PROCEDURA WYBORÓW PREZYDENCKICH W POLSCE W ŚWIETLE USTAWY Z 27 WRZEŚNIA 1990 r.

Powszechne wybory prezydenckie w Polsce zostały wprowadzone w drodze nowelizacji Konstytucji RP z 27 września 1990 r. Nowela ta stwierdzała, że prezydent jest wybierany przez Naród na 5 lat, a ponowny wybór na urząd prezydenta jest możliwy tylko raz. Przyjęta została zasada, że na urząd prezydenta może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu.

Problem upływu kadencji urzędującego prezydenta został rozstrzygnięty w art. 2 ustawy o zmianie konstytucji. Stwierdzono w nim, że kadencja prezydenta wybranego przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 19 lipca 1989 r. ulega skróceniu i wygasa z chwilą objęcia urzędu przez prezydenta wybranego w drodze głosowania powszechnego.

Szczegółowy tryb przeprowadzania wyborów prezydenckich został określony w uchwalonej także 27 września 1990 r. ustawie o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Obecnie konstytucyjne zasady wyborów prezydenckich są określone w art. 29 Małej Konstytucji. Stanowi on, że:

1. Prezydent jest wybierany przez Naród.
2. Prezydent wybierany jest w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, w głosowaniu tajnym, bezwzględną większością ważnie oddanych głosów.
3. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska większości bezwzględnej, 14 dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się drugą turę głosowania. Biorą w niej udział dwaj kandydaci, którzy otrzymali kolejno największą liczbę głosów w pierwszej turze i nie wycofali swojej kandydatury. Za wybraną uważa się osobę, która uzyskała większą liczbę ważnie oddanych głosów.

4. Prezydent jest wybrany na lat pięć i może być ponownie wybrany tylko jeden raz.

5. Prezydentem może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych.

6. Kadencja Prezydenta liczy się od dnia objęcia przez niego urzędu.

7. Wybory Prezydenta zarządza Marszałek Sejmu nie wcześniej niż na cztery miesiące i nie później niż na trzy miesiące przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta, a w razie opróżnienia urzędu Prezydenta - nie później niż w czternastym dniu po opróżnieniu urzędu, wyznaczając datę wyborów przypadającą w ciągu dwóch miesięcy od dnia zarządzenia wyborów. Wybory odbywają się w dniu wolnym od pracy.

Niezależnie od zasad wyborów prezydenckich określonych w art. 29 Małej Konstytucji, do wyborów tych mają zastosowanie niektóre sformułowania rozdziału 9 utrzymanych w mocy przepisów konstytucyjnych, którego tytuł brzmi: "Zasady wyborów do Sejmu i Senatu oraz Prezydenta". W tym wypadku przepisy konstytucyjne określają przede wszystkim zakres czynnego prawa wyborczego w wyborach prezydenckich (art. 95, 97, 98, 99) oraz formułują zasadę, że kandydatów na urząd Prezydenta "zgłaszają organizacje polityczne i społeczne oraz wyborcy" (art. 100). Natomiast w kwestii szczegółowej regulacji trybu zgłaszania kandydatów oraz przeprowadzania wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej art. 102 przepisów konstytucyjnych odsyła do ustawy zwykłej. Zagadnienia te zostały uregulowane we wspomnianej już ustawie z 27 września 1990 r.

W wyborach prezydenckich mają zastosowanie klasyczne zasady prawa wyborczego: powszechności, równości, bezpośredniości i tajności głosowania. Zasada powszechności oznacza w tym wypadku, że prawo wybierania prezydenta ma każdy obywatel polski, który w dniu wyborów ukończył 18 rok życia. Prezydenta nie mogą jednak wybierać:

a) osoby pozbawione praw publicznych prawomocnym wyrokiem sądu,

b) osoby pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu,

c) osoby ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo prawomocnym orzeczeniem sądu z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego.

Zasada równości polega na tym, że wyborcy biorą udział w wyborach prezydenckich na równych zasadach (np. każdemu głosującemu przysługuje prawo oddania tylko jednego głosu). Istotą zasady bezpośredniości jest to, że wyborcy wybierają prezydenta bezpośrednio (oddają swój głos bezpośrednio na jednego z kandydatów umieszczonych na karcie do głosowania) oraz mają obowiązek osobistego udziału w głosowaniu. Wybory przeprowadzane są ponadto na zasadzie tajności głosowania, co oznacza, że w lokalu wyborczym muszą znajdować się pomieszczenia za zasłoną, które mają umożliwić wyborcom dokonanie aktu głosowania w sposób nieskrępowany. Tajność głosowania zapewnia także wrzucanie przez wyborcę kart do głosowania do opieczetowanej urny wyborczej.

Wybory prezydenckie są zarządzane przez Marszałka Sejmu. Ma on obowiązek zarządzać te wybory w ściśle określonych terminach: a) gdy ma miejsce terminowy upływ kadencji urzędującego prezydenta - nie wcześniej niż na 4 miesiące i nie później niż na 3 miesiące przed upływem tej kadencji, b) w przypadku przedterminowego opróżnienia urzędu prezydenta - nie później niż w 14 dniu po opróżnieniu urzędu. Data wyborów musi być wyznaczona na dzień ustawowo wolny od pracy, przypadający w terminie 2 miesięcy od dnia zarządzenia wyborów. Zarządzenie wyborów musi być uzupełnione o tzw. kalendarz wyborczy, w którym określa się terminy wykonania poszczególnych czynności wyborczych (np. zgłoszenia kandydatów na urząd prezydenta, sporządzenia spisów

wyborców). Zarządzenie to jest ogłaszane w Dzienniku Ustaw najpóźniej w 7 dniu od zarządzenia wyborów.

Do wykonywania licznych zadań związanych z przeprowadzeniem wyborów powołuje się komisje wyborcze: Państwową Komisję Wyborczą oraz wojewódzkie i obwodowe komisje wyborcze. W skład Państwowej Komisji Wyborczej, która jest stale działającym organem właściwym w sprawach organizacji wyborów, wchodzi po 3 sędziów: Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego. Do jej zadań należy m.in. rejestrowanie kandydatów na urząd prezydenta oraz ustalanie i ogłaszanie wyników wyboru prezydenta. Komisje wojewódzkie powołuje Państwowa Komisja Wyborcza najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów. Składają się one z 10 sędziów pochodzących z sądów apelacyjnych, wojewódzkich i rejonowych. Wojewódzkie komisje wyborcze m.in. ustalają wyniki głosowania na obszarze województwa i przekazują je do Państwowej Komisji Wyborczej. W skład obwodowych komisji wyborczych, które są powoływane spośród wyborców przez komisje wojewódzkie, wchodzi od 7 do 11 osób. Do zadań tych komisji należy głównie przeprowadzanie głosowania oraz ustalanie wyników głosowania w obwodzie. Wojewódzkie i obwodowe komisje wyborcze są rozwiązywane po wyborach przez Państwową Komisję Wyborczą.

Zasady tworzenia obwodów głosowania oraz sporządzania spisów wyborców w wyborach prezydenckich nie różnią się zasadniczo od zasad stosowanych w tym zakresie podczas wyborów parlamentarnych. Każdy obwód głosowania powinien obejmować od 1000 do 3000 mieszkańców. W tym wypadku przewiduje się jednak znaczną elastyczność, gdyż obwody głosowania mogą być tworzone nawet dla niewielkiej liczby wyborców (m.in. w zakładach karnych i aresztach śledczych). Na polskich statkach morskich obwody mogą być tworzone już dla 20 wyborców. Spisy wyborców na terytorium kraju są sporządzane z urzędu przez zarządy gmin, na statkach morskich - przez kapitanów statków, dla obywateli polskich prze-

bywających za granicą - przez właściwe terytorialnie konsulaty Rzeczypospolitej Polskiej.

Prawo zgłaszania kandydatów na urząd prezydenta przyznane zostało 2 podmiotom:

- 1) organizacjom politycznym i społecznym,
- 2) wyborcom.

Każde zgłoszenie kandydata musi być poparte osobistymi podpisaniami co najmniej 100 000 wyborców. Kandydaci na prezydenta mogą być zgłaszani w ciągu 20 dni od daty ogłoszenia zarządzenia Marszałka Sejmu w sprawie przeprowadzenia wyborów prezydenckich. Zgłoszenie kandydata na prezydenta powinno zawierać:

- 1) imiona, nazwisko, wiek, wykształcenie, zawód, miejsce pracy i miejsce zamieszkania kandydata (wraz ze wskazaniem jego ewentualnej przynależności do organizacji politycznej lub społecznej),
- 2) oznaczenie podmiotu zgłaszającego kandydata oraz dane dotyczące działającego w jego imieniu pełnomocnika,
- 3) wykaz wyborców popierających zgłoszenie (wraz z ich podpisaniami).

Poparcie udzielone dla kandydata przez wyborcę nie może być już wycofane. Do każdego zgłoszenia należy też dołączyć pisemną zgodę kandydata na kandydowanie na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej.

Kandydatury na urząd prezydenta są zgłaszane do Państwowej Komisji Wyborczej, która rejestruje prawidłowo zgłoszonych kandydatów. Jeżeli zgłoszenie kandydata wykazuje wady (np. nie zebrano 100 tysięcy podpisów pod kandydaturą), Państwowa Komisja Wyborcza odmawia rejestracji kandydata. Od tej decyzji pełnomocnik może odwołać się do Sądu Najwyższego, przy czym odwołanie to musi być wniesione w terminie 2 dni od daty odmowy rejestracji kandydata. Państwowa Komisja Wyborcza sporządza następnie

listę wyborczą, na której w kolejności alfabetycznej umieszcza prawidłowo zgłoszonych i zarejestrowanych kandydatów. Do Komisji należy też skreślanie z listy wyborczej tych kandydatów, którzy wycofali zgodę na kandydowanie, zmarli lub utracili prawo wyborczości.

Ustawa z 27 IX 1990 r. określiła szczegółowe zasady prowadzenia kampanii wyborczej oraz finansowania wyborów prezydenckich. Kandydatom zagwarantowany został równy i bezpłatny dostęp do publicznego radia i telewizji. Szczegółowe zasady prezentowania przez kandydatów programów wyborczych w radiu i telewizji określiła Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji.

Ustawa zabrania prowadzenia kampanii wyborczej na terenie zakładów pracy w sposób zakłócający ich normalne funkcjonowanie a także na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej. W dniu głosowania oraz na 36 godzin przed tym dniem jest zakazane zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek oraz prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów. Zakazane jest też prowadzenie jakichkolwiek form agitacji w lokalu wyborczym w dniu głosowania.

Koszty związane z przeprowadzaniem wyborów są pokrywane z budżetu państwa.

Jedynie koszty związane ze zgłaszaniem kandydatów oraz prowadzoną na ich rzecz kampanią wyborczą są pokrywane ze środków finansowych podmiotów zgłaszających kandydatów. Na cele kampanii wyborczej nie można przekazywać środków finansowych pochodzących z:

- 1) budżetu państwa,
- 2) budżetów terenowych organów administracji rządowej,

- 3) budżetów gmin i sejmików samorządowych,
- 4) funduszy państwowych podmiotów gospodarczych,
- 5) źródeł zagranicznych.

W ustawie przyjęto też zasadę, że finansowanie kampanii wyborczej jest jawne. Dlatego też pełnomocnicy kandydatów na urząd prezydenta mają obowiązek w ciągu 2 miesięcy od dnia wyborów przedłożyć Państwowej Komisji Wyborczej sprawozdanie finansowe zawierające m.in. informacje o źródłach pozyskanych funduszy na prowadzenie kampanii wyborczej.

Głosowanie w wyborach prezydenckich odbywa się między godziną 6.00 a 20.00.

Każdy wyborca otrzymuje kartę do głosowania, na której są wymienione w kolejności alfabetycznej nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów na prezydenta. Oddaje on głos na jednego z kandydatów, którego nazwisko znajduje się na karcie do głosowania, przez postawienie z prawej strony jego nazwiska znaku "x". Jest to niezbędny warunek uznania ważności głosu wyborcy. Nieważne są natomiast głosy:

- 1) oddane na kartach do głosowania innych niż urzędowo ustalone,
- 2) oddane na kartach do głosowania, na których wyborca umieścił znak "x" przy więcej niż jednym nazwisku kandydata,
- 3) oddane na kartach do głosowania, na których wyborca nie umieścił znaku "x" przy żadnym z nazwisk kandydatów.

Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub poczynienie innych dopisków nie wpływa na ważność głosu (o ile wyborca oddał swój głos prawidłowo tylko na jednego z kandydatów). Z kolei karty do głosowania całkowicie przedarte nie są brane pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania przez obwodową komisję wyborczą.

Po sporządzeniu protokołu głosowania w obwodzie jest on przesyłany przez przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej do wojewódzkiej komisji wyborczej. Po otrzymaniu protokołów ze wszystkich obwodów głosowania, wojewódzka komisja wyborcza ustala zbiorcze wyniki głosowania w województwie, sporządza protokół i przesyła go do Państwowej Komisji Wyborczej. Po otrzymaniu protokołów od wszystkich wojewódzkich komisji wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza ustala wyniki głosowania oraz wynik wyborów na urząd prezydenta, po czym wyniki te podaje do wiadomości publicznej w formie obwieszczenia.

Warunkiem wyboru na urząd prezydenta jest uzyskanie bezwzględnej większości ważnie oddanych głosów. Jeśli jednak w wyborach prezydenckich żaden z kandydatów na prezydenta nie uzyska tej większości, to w 14 dniu po pierwszym głosowaniu przeprowadza się drugą turę głosowania. W drugiej turze głosowania biorą udział 2 kandydaci, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów i nie wycofali swojej kandydatury. Jeżeli spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszej turze głosowania zebrali najwięcej głosów, przed drugą turą głosowania pozostałby na liście tylko jeden kandydat, do udziału w drugiej turze głosowania dopuszcza się tego z kandydatów, który w pierwszym głosowaniu uzyskał kolejno największą liczbę głosów i nie wycofał swojej kandydatury. Ponowne głosowanie przeprowadza się na podobnych zasadach jak w pierwszej turze wyborów, z tym że:

- 1) głosowanie przeprowadza się na podstawie tego samego spisu wyborców,
- 2) głosowanie przeprowadza się tylko na terytorium kraju.

Za wybranego na urząd prezydenta w drugiej turze głosowania uznaje się tego kandydata, który uzyskał większą liczbę ważnie oddanych głosów.

Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej w formie obwieszczenia wyniki ponownego głosowania i wynik wyborów. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej podlega ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Państwowa Komisja Wyborcza ma także obowiązek przedłożenia Sądowi Najwyższemu sprawozdania z przeprowadzonych wyborów.

Przeciwko wyborowi prezydenta może być wniesiony protest z powodu naruszenia przepisów ustawy o wyborze prezydenta albo z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, jeżeli to naruszenie lub przestępstwo mogło wywrzeć znaczący wpływ na wynik wyborów. Protest taki może wnieść wyborca, który w dniu wyborów był umieszczony w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania. Prawo wniesienia protestu przysługuje również podmiotom zgłaszającym kandydatów oraz komisjom wyborczym. Protest wnosi się na piśmie do Sądu Najwyższego nie później niż w ciągu 3 dni od dnia podania wyników wyborów do publicznej wiadomości przez Państwową Komisję Wyborczą. Sąd Najwyższy rozpatruje protest w składzie 3 sędziów, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.

Sąd Najwyższy w składzie całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych na podstawie sprawozdania z wyborów przedstawionego przez Państwową Komisję Wyborczą oraz po rozpoznaniu protestów rozstrzyga o ważności wyboru prezydenta. W razie podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały stwierdzającej nieważność wyboru prezydenta, konieczne jest przeprowadzenie nowych wyborów prezydenckich.

Zarządzenie Marszałka Sejmu o nowych wyborach musi być podane do publicznej wiadomości i ogłoszone w Dzienniku Ustaw najpóźniej w 5 dniu od dnia ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego.

Nowo wybrany prezydent obejmuje urząd po złożeniu wobec Zgromadzenia Narodowego przysięgi następującej treści:

"Obejmując z woli Narodu urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej uroczycie przysięgam, że dochowam wierności postanowieniom Konstytucji, będę strzegł niezłomnie godności Narodu, niepodległości i bezpieczeństwa Państwa, a także, że dobro Ojczyzny oraz pomyślność obywateli będą dla mnie zawsze najważniejszym nakazem".

Przysięga może być również złożona z dodaniem słów "Tak mi dopomóż Bóg". Objęcie urzędu przez prezydenta wybranego przed upływem kadencji dotychczasowego prezydenta następuje następnego dnia po upływie kadencji urzędującego prezydenta.

Prezydent jest wybierany na 5-letnią kadencję. Przed upływem tej kadencji urząd prezydenta może być opróżniony tylko w przypadku:

- 1) śmierci,
- 2) zrzeczenia się urzędu,
- 3) uznania przez Zgromadzenie Narodowe trwałej niezdolności do sprawowania urzędu ze względu na stan zdrowia uchwałą podjętą większością co najmniej 2/3 głosów, w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków Zgromadzenia Narodowego,
- 4) złożenia z urzędu orzeczeniem Trybunału Stanu.

W przypadku opróżnienia urzędu prezydenta, do czasu przeprowadzenia nowych wyborów prezydenckich, zastępuje go Marszałek Sejmu, gdy zaś ten nie może tych funkcji wykonywać - Marszałek Senatu.

Na podstawie ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzono po raz pierwszy powszechne wybory prezydenckie na przełomie listopada i grudnia 1990 r. Pierwsza tura tych wyborów odbyła się w dniu 25 listopa-

da 1990 r., uczestniczyło w niej 60,6% uprawnionych do udziału w głosowaniu. Na poszczególnych kandydatów oddano wówczas następującą liczbę głosów:

1. Lech Wałęsa	6.569.889	(40,0%)
2. Stanisław Tymiński	3.797.605	(23,1%)
3. Tadeusz Mazowiecki	2.973.264	(18,1%)
4. Włodzimierz Cimoszewicz	1.514.025	(9,2%)
5. Roman Bartoszcze	1.176.175	(7,2%)
6. Leszek Moczulski	411.516	(2,5%)

Z uwagi na to, że żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganej większości głosów (ponad 50%), konieczne było przeprowadzenie drugiej tury głosowania z udziałem 2 kandydatów, którzy zebrali najwięcej głosów w pierwszej turze głosowania. Odbyła się ona 9 grudnia 1990 r. przy frekwencji 53,4% ogółu uprawnionych do głosowania.

Obaj kandydaci uzyskali następującą liczbę głosów:

1. Lech Wałęsa	10.622.696	(74,3%)
2. Stanisław Tymiński	3.683.098	(25,7%)

Pierwsze w dziejach Polski powszechne wybory prezydenckie zakończyły się więc zwycięstwem L. Wałęsy, który 22 grudnia 1990 r. złożył przysięgę przed Zgromadzeniem Narodowym i objął urząd Prezydenta Rzeczypospolitej.

Kolejne wybory prezydenckie w Polsce zostały zarządzane na 5 listopada 1995 r.

Tym razem Państwowa Komisja Wyborcza zarejestrowała 17 kandydatów na urząd prezydenta. Sa nimi (w kolejności alfabetycznej): 1) Leszek Bubel, 2) Hanna Gronkiewicz-Waltz, 3) Lech Ka-

czyński, 4) Janusz Korwin-Mikke, 5) Tadeusz Koźluk, 6) Jacek Kuroń, 7) Aleksander Kwaśniewski, 8) Andrzej Lepper, 9) Marek Markiewicz, 10) Leszek Moczulski, 11) Jan Olszewski, 12) Waldemar Pawlak, 13) Bogdan Pawłowski, 14) Jan Pietrzak, 15) Kazimierz Piotrowicz, 16) Lech Wałęsa, 17) Tadeusz Zieliński.

Wśród tylu kandydatów nie ma jednak zdecydowanego faworyta, dlatego też prezydent będzie zapewne wyłoniony dopiero w drugiej turze głosowania - 19 listopada 1995 r.

ANEKS

1
USTAWA
z dnia 27 września 1990 r.
o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
(Dz.U. Nr 67, poz. 398, Nr 79, poz. 465, z 1993 r. Nr 45,
poz. 205 oraz z 1995 r. Nr 95, poz. 472)

ROZDZIAŁ 1
ZASADY OGÓLNE

Artykuł 1

Ustawa określa zasady i tryb wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 2

Wybory są powszechne: prawo wybierania ma każdy obywatel polski, który w dniu wyborów ma ukończone 18 lat.

Artykuł 3

Nie mają prawa wybierania osoby:

- 1) pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu,
- 2) pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu,
- 3) ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo prawomocnym orzeczeniem sądu z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego.

Artykuł 4

Wybory są równe: wyborcy biorą udział w wyborach na równych zasadach.

Artykuł 5

Wybory są bezpośrednie: wyborcy wybierają Prezydenta bezpośrednio; głosować można tylko osobiście.

Artykuł 6

Wybory odbywają się w tajnym głosowaniu: w lokalu wyborczym muszą znajdować się pomieszczenia za zasłoną zapewniające tajność głosowania; kartę do głosowania wrzuca się do opieczetowanej urny wyborczej.

Artykuł 7

Wybory zarządza Marszałek Sejmu nie wcześniej niż na 4 miesiące i nie później niż na 3 miesiące przed upływem kadencji urzędującego Prezydenta,

a w razie opróżnienia urzędu Prezydenta - nie później niż w czternastym dniu po opróżnieniu urzędu.

Artykuł 8

1. Zarządzenie w sprawie wyboru Prezydenta wyznacza datę wyborów na dzień ustawowo wolny od pracy, przypadający w ciągu 60 dni od dnia zarządzenia wyborów.

2. Zarządzenie ustala ponadto kalendarz wyborczy, w którym określa się terminy wykonania poszczególnych czynności wyborczych.

3. Zarządzenie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 7 dniu od zarządzenia wyborów.

Artykuł 8a

Kadencja Prezydenta trwa 5 lat i liczy się od dnia objęcia urzędu, którym jest dzień złożenia przysięgi wobec Zgromadzenia Narodowego.

Artykuł 8b

1. Jeżeli w wyborach, o których mowa w art. 7, żaden z kandydatów na Prezydenta nie uzyska większości bezwzględnej ważnie oddanych głosów, w 14 dniu po pierwszym głosowaniu przeprowadza się drugą turę głosowania.

2. W drugiej turze głosowania biorą udział dwaj kandydaci, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów i nie wycofali swojej kandydatury.

3. Za wybranego na urząd Prezydenta w drugiej turze głosowania uznaje się tego kandydata, który uzyskał większą liczbę ważnie oddanych głosów.

4. Jeżeli spośród dwóch kandydatów, o których mowa w ust. 2, przed drugą turą głosowania pozostałby na liście tylko jeden kandydat, do udziału w drugiej turze głosowania dopuszcza się następnego kandydata, który w pierwszym głosowaniu uzyskał kolejno największą liczbę głosów i nie wycofał swojej kandydatury.

ROZDZIAŁ 2 KOMISJE WYBORCZE

Artykuł 9

Wybory przeprowadzają:

- 1) Państwowa Komisja Wyborcza utworzona na podstawie odrębnych przepisów,
- 2) wojewódzkie komisje wyborcze,

3) obwodowe komisje wyborcze.

Artykuł 10

1. Do zadań Państwowej Komisji Wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego,
- 2) rejestrowanie kandydatów na Prezydenta i ogłaszanie danych o kandydatach umieszczonych na liście wyborczej,
- 3) zarządzenie druku kart do głosowania,
- 4) powoływanie wojewódzkich komisji wyborczych,
- 5) rozpatrywanie skarg na działalność wojewódzkich komisji wyborczych,
- 6) ustalanie wyników głosowania i wyniku wyboru Prezydenta,
- 7) ogłaszanie wyników głosowania i wyboru Prezydenta.

2. Realizując zadania określone w ust. 1 Państwowa Komisja Wyborcza udziela w miarę potrzeby komisjom wyborczym wytycznych i wyjaśnień.

Artykuł 11

Do zadań wojewódzkiej komisji wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego przez obwodowe komisje wyborcze,
- 2) zapewnienie organizacji wyborów na obszarze województwa we współdziałaniu z wojewodą i zarządami gmin,
- 3) powoływanie obwodowych komisji wyborczych,
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność obwodowych komisji wyborczych,
- 5) zapewnienie dostarczenia kart do głosowania obwodowym komisjom wyborczym w województwie,
- 6) ustalanie zbiorczych wyników głosowania na kandydatów na Prezydenta na obszarze województwa i przekazanie ich wraz z protokołami obwodowych komisji wyborczych do Państwowej Komisji Wyborczej,
- 7) wykonanie innych zadań przewidzianych niniejszą ustawą.

Artykuł 12

Rozstrzygnięcia Państwowej Komisji Wyborczej i wojewódzkich komisji wyborczych, podejmowane w sprawach, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt

1 i 5 oraz ust. 2 i art. 11 pkt 1 i 4, są ostateczne i wiążą komisje wyborcze niższego stopnia.

Artykuł 13

Do zadań obwodowych komisji wyborczych należy:

- 1) przeprowadzenie głosowania w obwodzie,
- 2) czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania,
- 3) ustalanie wyników głosowania w obwodzie i przesłanie ich właściwej wojewódzkiej komisji wyborczej.

Artykuł 14

(skreślony)

Artykuł 15

1. Wojewódzkie komisje wyborcze powołuje Państwowa Komisja Wyborcza najpóźniej w 45 dni przed dniem wyborów.

2. W skład każdej wojewódzkiej komisji wyborczej wchodzi 10 sędziów zgłoszonych przez Ministra Sprawiedliwości spośród sędziów sądów apelacyjnych, sądów wojewódzkich i sądów rejonowych, wyznaczonych przez kolegia tych sądów.

3. Komisje, o których mowa w ust. 1 w ciągu 7 dni od dnia powołania na posiedzeniach w pełnych składach wybierają spośród siebie przewodniczącego i 2 jego zastępców oraz powołują sekretarza komisji.

4. Składy komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.

Artykuł 16

1. Obwodowe komisje wyborcze w składzie od 7 do 11 osób powołują spośród wyborców, na wniosek właściwych rad gmin, wojewódzkie komisje wyborcze najpóźniej w 25 dni przed dniem wyborów.

2. Obwodowe komisje wyborcze w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich i za granicą powołują spośród wyborców odpowiednio kapitanowie tych statków oraz konsulowie. Zasady, tryb i terminy powoływania tych komisji ustala Państwowa Komisja Wyborcza, po porozumieniu odpowiednio z Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej oraz Ministrem Spraw Zagranicznych.

3. Obwodowe komisje wyborcze niezwłocznie na posiedzeniach w pełnym składzie wybierają spośród siebie przewodniczącego i jego zastępcę.

Artykuł 17

Państwowa Komisja Wyborcza ustala swój regulamin oraz regulaminy wojewódzkich i obwodowych komisji wyborczych, określając w szczególności:

- 1) tryb pracy komisji oraz
- 2) sposób sprawowania nadzoru nad pracą wojewódzkich i obwodowych komisji wyborczych.

Artykuł 18

Państwowa Komisja Wyborcza ustala:

- 1) wzory pieczęci komisji wyborczych,
- 2) wzory protokołów głosowania,
- 3) wzór protokołu z wyborów,
- 4) wzór karty do głosowania.

Artykuł 19

1. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych pełnią swoje funkcje honorowo, przysługują im diety i zwrot kosztów podróży na zasadach i w wysokości ustalonych przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej.

2. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych na czas pełnienia obowiązków mogą otrzymać urlop bezpłatny w zatrudniających ich zakładach pracy; w takim wypadku przysługuje im zryczałtowana rekompensata za utracone zarobki na zasadach i w wysokości ustalonych przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

Artykuł 20

Wojewódzkie i obwodowe komisje wyborcze rozwiązuje Państwowa Komisja Wyborcza po wykonaniu ustawowo określonych zadań.

Artykuł 21

1. Obsługę Państwowej Komisji Wyborczej i wojewódzkich komisji wyborczych zapewniają odpowiednio: Krajowe Biuro Wyborcze i wojewódzkie biura wyborcze, utworzone na podstawie odrębnych przepisów.

2. Obsługę i techniczno-materialne warunki pracy obwodowych komisji wyborczych zapewnia jako zadanie zlecone gminy wójt lub burmistrz (prezydent miasta).

3. Obowiązki przewidziane w ust. 2 dotyczą odpowiednio kapitanów polskich statków morskich oraz konsulów.

ROZDZIAŁ 3 OBWODY GŁOSOWANIA

Artykuł 22

1. W celu przeprowadzenia głosowania tworzy się obwody głosowania obejmujące od 1000 do 3000 mieszkańców.

2. W wypadkach uzasadnionych warunkami miejscowymi mogą być tworzone obwody głosowania obejmujące mniejszą lub większą liczbę mieszkańców niż określona w ust. 1.

3. Można tworzyć obwody głosowania w szpitalach, zakładach pomocy społecznej oraz zakładach karnych i aresztach śledczych.

4. Można tworzyć obwody głosowania na polskich statkach morskich będących w podróży, jeśli przebywa na nich co najmniej 20 wyborców i jeżeli istnieją możliwości dostarczenia wojewódzkiej komisji wyborczej właściwej ze względu na siedzibę armatora wyników głosowania niezwłocznie po jego zakończeniu.

5. Można tworzyć obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą.

Artykuł 23

1. Numery, granice obwodów głosowania oraz siedziby obwodowych komisji wyborczych ustalają wojewódzkie komisje wyborcze na wniosek właściwych zarządów gmin.

2. Obwody głosowania na polskich statkach morskich tworzą wojewódzkie komisje wyborcze właściwe ze względu na siedzibę armatora, na wniosek armatora zgłoszony nie później niż 5 dnia przed dniem wyborów.

3. Obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą tworzy Minister Spraw Zagranicznych, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, wyznaczając siedzibę obwodowych komisji wyborczych. Wyniki głosowania w tych obwodach przekazywane są wojewódzkiej komisji wyborczej w Warszawie.

Artykuł 24

1. Informacje o numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji wyborczych podają do wiadomości publicznej przez rozplakatowanie właściwe zarządy gmin najpóźniej 35 dnia przed dniem wyborów.

2. Obowiązek, o którym mowa w ust. 1, w odniesieniu do obwodów wyborczych utworzonych za granicą ciąży na konsulach.

ROZDZIAŁ 4 SPIS WYBORCÓW

Artykuł 25

1. Osoby, którym przysługuje prawo wybierania, wpisuje się do spisu wyborców.

2. Wyborca może być wpisany tylko do jednego spisu wyborców.

Artykuł 26

1. Spis wyborców obejmuje osoby, o których mowa w art. 2, według ich miejsca zamieszkania.

2. W spisie wyborców wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia i miejsce zamieszkania wyborcy.

3. Spisy wyborców sporządzają zarządy gmin, jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej. Koszty sporządzania spisu, jego przechowywania i udostępniania pokrywane są z budżetu państwa, ze środków finansowych przeznaczonych na wybory.

Artykuł 27

1. Spis sporządza się w 2 egzemplarzach, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania.

2. Spis, o którym mowa w ust. 1, przekazuje się w przeddzień wyborów przewodniczącemu właściwej obwodowej komisji wyborczej.

Artykuł 28

(skreślony)

Artykuł 29

Państwowa Komisja Wyborcza określa, po porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych wzór spisu wyborców oraz sposób jego sporządzania i

aktualizowania, wzór zawiadomień o wpisaniu wyborcy do spisu w innym obwodzie głosowania oraz wzór zaświadczenia o prawie do głosowania.

Artykuł 30

1. Osoby pozbawione prawa wybierania wykreśla się ze spisu wyborców.
2. Minister Sprawiedliwości określi tryb przekazywania zarządcom gmin informacji o osobach, o których mowa w ust. 1.

Artykuł 31

1. Wyborcę nigdzie nie zamieszkałego wpisuje się do spisu właściwego dla miejsca jego aktualnego pobytu na jego wniosek, złożony do organu sporządzającego spis, najpóźniej w 7 dniu przed dniem wyborów.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do osób, o których mowa w art. 2 ust. 2.

Artykuł 32

1. Żołnierze pełniący zasadniczą lub okresową służbę wojskową, służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych, żołnierze odbywający ćwiczenia i przeszkolenie wojskowe oraz poborowi odbywający zasadniczą służbę w obronie cywilnej poza miejscem zamieszkania są wpisywani, na swój wniosek, do wybranego przez nich spisu wyborców, sporządzonego dla miejscowości, w której odbywają służbę. Wniosek taki składa się między 14 a 7 dniem przed dniem wyborów.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio wobec policjantów z jednostek skoszarowanych.
3. Dowódcy jednostek wojskowych, komendanci oddziałów obrony cywilnej i dowódcy jednostek policyjnych są obowiązani zapewnić odpowiednio żołnierzom, junakom i policjantom wykonanie uprawnień wynikających z przepisu ust. 1.

4. Minister Obrony Narodowej i Minister Spraw Wewnętrznych, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, udzielą odpowiednich wskazań w sprawie realizacji obowiązków, o których mowa w ust. 3.

Artykuł 33

Wyborca zmieniający miejsce pobytu po sporządzeniu spisu wyborców otrzymuje na swoje żądanie od organu, który sporządził spis, zaświadczenie o prawie do głosowania, uprawniające go do udziału w głosowaniu w miejscu pobytu w dniu wyborów.

Artykuł 34

Organ, który sporządził spis wyborców, skreśla ze spisu osoby:

- 1) którym wydano zaświadczenia o prawie do głosowania,
- 2) o których otrzymał urzędowe zawiadomienie w sprawie wpisania do spisu w innym obwodzie głosowania.

Artykuł 35

1. Wyborcy przebywający na polskich statkach znajdujących się w podróży obejmującej okres od dnia zarządzenia wyborów do dnia wyborów wpisywani są do spisu wyborców sporządzanego przez kapitanów statków.
2. Wpisu dokonuje się na podstawie wniosku wyborcy, zgłoszonego najpóźniej 3 dnia przed dniem wyborów. Wniosek powinien zawierać nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia.
3. Państwowa Komisja Wyborcza określa, po porozumieniu z Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej, sposób sporządzania spisu, o którym mowa w ust. 1.

Artykuł 36

1. Wyborcy przebywający za granicą wpisywani są do spisu wyborców sporządzanego przez właściwe terytorialnie konsulaty Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Wpisu dokonuje się na podstawie osobistego zgłoszenia, wniesionego ustnie, pisemnie, telefonicznie, telegraficznie lub telefaksem. Zgłoszenie powinno zawierać nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia oraz miejsce pobytu wyborcy. Zgłoszenia można dokonać najpóźniej 3 dnia przed dniem wyborów.
3. Państwowa Komisja Wyborcza określa, po porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych, sposób sporządzania spisu, o którym mowa w ust. 1.

Artykuł 37

Najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów organ, o którym mowa w art. 26 ust. 3, wyklada spisy wyborców do publicznego wglądu w swojej siedzibie, na okres 5 dni po 5 godzin dziennie w porze dogodnej dla wyborców, podając do wiadomości wyborców miejsce i godziny wyłożenia spisów.

Artykuł 38

1. W okresie wyłożenia spisów do publicznego wglądu każdy może wnieść do organu, który sporządził spis wyborców, reklamację w sprawie nieprawidłowości sporządzenia spisu.

2. Reklamację wnosi się pisemnie bądź ustnie do protokołu.
3. Reklamację rozpatruje się w ciągu 48 godzin od daty jej wniesienia.
4. W wyniku rozpatrzenia reklamacji organ, który sporządził spis wyborców:
 - 1) uzupełnia lub prostuje spis bądź
 - 2) skreśla ze spisu osobę, której reklamacja dotyczy, doręczając jej decyzję wraz z uzasadnieniem, bądź
 - 3) pozostawia reklamację bez uwzględnienia, doręczając reklamującemu decyzję wraz z uzasadnieniem.

Artykuł 39

1. Na decyzję nie uwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie ze spisu wyborców reklamujący bądź osoba skreślona ze spisu wyborców może wnieść skargę do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce sporządzenia spisu. Do skargi należy dołączyć zaskarżoną decyzję.
2. Sąd rozpatruje sprawę w postępowaniu nieprocesowym w składzie jednego sędziego w terminie 3 dni od daty wniesienia skargi. Postanowienie sądu doręcza się osobie, która wniosła skargę, oraz organowi, który sporządził spis. Od postanowienia sądu nie przysługują środki odwoławcze.
3. Reklamacje w sprawach spisu wyborców dotyczącego osób, o których mowa w art. 35 ust. 1 i art. 36 ust. 1, rozpatrują odpowiednio kapitan statku oraz konsul. Decyzje podjęte w tych sprawach są ostateczne.

ROZDZIAŁ 5

ZGŁASZANIE KANDYDATÓW NA PREZYDENTA

Artykuł 40

1. Prawo zgłaszania kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przysługuje:
 - 1) organizacjom politycznym i społecznym,
 - 2) wyborcom.
2. Zgłoszenie kandydata powinno być poparte osobistymi podpisami co najmniej 100 tysięcy wyborców.
3. Kandydatów na Prezydenta można zgłaszać w ciągu 20 dni od daty ogłoszenia zarządzenia Marszałka Sejmu w sprawie wyboru Prezydenta.

Artykuł 41

1. Zgłoszenie kandydata na Prezydenta powinno zawierać:
 - 1) imiona, nazwisko, wiek, wykształcenie, zawód, miejsce pracy i miejsce zamieszkania zgłaszanego kandydata na Prezydenta wraz ze wskazaniem jego ewentualnej przynależności do organizacji politycznej lub społecznej,
 - 2) oznaczenie podmiotu dokonującego zgłoszenia oraz imię, nazwisko i adres działającego w jego imieniu pełnomocnika,
 - 3) wykaz wyborców popierających zgłoszenie, zawierający czytelne wskazanie imion, nazwisk, wieku, adresu zamieszkania, numeru dowodu osobistego, ewentualnie paszportu lub książeczki wojskowej wyborcy, który udziela poparcia, składając na wykazie własnoręczny podpis; każda strona wykazu powinna być opatrzona adnotacją: "udzielam poparcia kandydatowi na Prezydenta
(nazwisko i imię kandydata).
2. Stwierdzone podpisem poparcie dla kandydata nie może być wycofane.
3. Do zgłoszenia należy dołączyć pisemną zgodę kandydata na kandydowanie w wyborach na Prezydenta.

Artykuł 42

1. Państwowa Komisja Wyborcza rejestruje kandydata na Prezydenta, jeśli zgłoszenia dokonano zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządzając protokół rejestracji kandydata, i zawiadamia o tym pełnomocnika, o którym mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2.
2. Jeżeli zgłoszenie kandydata wykazuje wady, Państwowa Komisja Wyborcza odmawia rejestracji kandydata i niezwłocznie wzywa pełnomocnika do usunięcia wskazanych wad zgłoszenia w ustalonym przez Komisję terminie.
3. W razie uznania stanowiska Państwowej Komisji Wyborczej za niezasadne, pełnomocnik może odwołać się do Sądu Najwyższego. Odwołanie należy wnieść w terminie 2 dni od daty odmowy rejestracji kandydata.

Artykuł 43

1. Po upływie terminu, o którym mowa w art. 40 ust. 3, Państwowa Komisja Wyborcza sporządza listę wyborczą, na której w kolejności alfabetycznej nazwisk umieszcza nazwiska, imiona, wiek, wykształcenie, zawód, miej-

sce pracy i miejsce zamieszkania prawidłowo zgłoszonych i zarejestrowanych kandydatów.

2. Na wniosek pełnomocnika lista wyborcza może zawierać również oznaczenie przynależności kandydata do organizacji politycznej lub społecznej.

3. Najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów Państwowa Komisja Wyborcza podaje dane, o których mowa w ust. 1 i 2, do wiadomości wyborców przez rozplakatowanie obwieszczeń.

Artykuł 44

Państwowa Komisja Wyborcza skreśla z listy wyborczej kandydatów, którzy wycofali zgodę na kandydowanie, zmarli lub utracili prawo wybieralności. Informację o skreśleniu Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej.

Artykuł 45

1. Pełnomocnikom, o których mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2, przysługuje prawo zgłoszenia po jednym mężu zaufania do Państwowej Komisji Wyborczej, wojewódzkich komisji wyborczych oraz obwodowych komisji wyborczych.

2. Upoważnienia mężom zaufania wystawia pełnomocnik na druku wydawanym przez Państwową Komisję Wyborczą według ustalonego przez nią wzoru.

3. Zgłoszenie, o którym mowa w ust. 1, kieruje się do właściwej komisji wyborczej najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. W zgłoszeniu należy podać nazwisko i imiona oraz miejsce zamieszkania męża zaufania oraz dołączyć do niego dokument potwierdzający pełnomocnictwo.

4. Zgłoszenie upoważnia męża zaufania do udziału w czynnościach wyborczych na zasadach określonych niniejszą ustawą.

ROZDZIAŁ 6

KARTA DO GŁOSOWANIA

Artykuł 46

Państwowa Komisja Wyborcza, po sporządzeniu listy wyborczej, zarządza wydrukowanie potrzebnej liczby kart do głosowania i wspólnie z wojewódzkimi komisjami wyborczymi zapewnia dostarczenie ich obwodowym komisjom wyborczym.

Artykuł 47

1. Na karcie do głosowania wymienia się w kolejności alfabetycznej nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów na Prezydenta.

2. Kartę do głosowania opatruje się pieczęcią Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Na karcie do głosowania umieszcza się informacje o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu.

4. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie.

Artykuł 48

Zasady sporządzania i tryb przekazywania kart do głosowania dla obwodów głosowania utworzonych na polskich statkach morskich i za granicą ustala Państwowa Komisja Wyborcza po porozumieniu, odpowiednio z Ministrem Transportu i Gospodarki Morskiej oraz Ministrem Spraw Zagranicznych.

ROZDZIAŁ 7

GŁOSOWANIE

Artykuł 49

Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej w ciągu jednego dnia bez przerwy, między godziną 6.00 a 20.00.

Artykuł 50

1. Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości.

2. Wyborca ujęty w spisie, a nie posiadający dokumentu potwierdzającego jego tożsamość, może się powołać na świadectwo dwóch wiarygodnych osób znanych członkom komisji. Decyzja komisji w sprawie stwierdzenia tożsamości jest ostateczna.

3. Wyborcę przedkładającego komisji zaświadczenie o prawie do głosowania dopuszcza się do głosowania po uprzednim wpisaniu go do spisu wyborców. Zaświadczenie o prawie do głosowania załącza się do spisu wyborców.

Artykuł 51

1. Po wykonaniu czynności, o których mowa w art. 50, wyborca otrzymuje od komisji kartę do głosowania. Wydając kartę do głosowania, komisja stawia znak "v" przy jego nazwisku na spisie wyborców.

2. Po otrzymaniu kart do głosowania wyborca udaje się do pomieszczenia zapewniającego tajność głosowania w lokalu wyborczym.

Artykuł 52

Wyborca osobiście oddaje głos na jednego z kandydatów, którego nazwisko znajduje się na karcie do głosowania, przez postawienie z prawej strony jego nazwiska znaku "x".

Artykuł 53

Wyborca wrzuca kartę do urny wyborczej znajdującej się w dostępnym i widocznym miejscu lokalu wyborczego.

Artykuł 54

Osoby niepełnosprawne mogą korzystać przy głosowaniu z pomocy innych osób nie będących członkami obwodowej komisji wyborczej i mężami zaufania kandydatów.

Artykuł 55

Osobom uzbrojonym zakazany jest wstęp do lokalu wyborczego.

Artykuł 56

1. Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, czy na miejscu znajdują się spisy wyborców oraz potrzebna liczba kart do głosowania, jak również czy w lokalu komisji znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych pomieszczeń zapewniających tajność głosowania, po czym zamyka się urnę wyborczą i opieczętowuje ją pieczęcią komisji.

2. Od chwili opieczętowania do końca głosowania urny wyborczej nie wolno otwierać.

Artykuł 57

1. Od chwili rozpoczęcia głosowania do chwili ustalenia wyników w lokalu wyborczym powinny być równocześnie obecne co najmniej 3 osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej, przy czym jedną z nich powinien być przewodniczący komisji, jego zastępca lub sekretarz.

2. Mężowie zaufania mają prawo w dniu głosowania przebywać w lokalu wyborczym na podstawie upoważnienia wydanego przez pełnomocników, o których mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2.

Artykuł 58

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej czuwa nad zapewnieniem tajności głosowania oraz nad utrzymaniem porządku i spokoju w czasie głosowania.

2. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej ma prawo zażądać opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby naruszające porządek i spokój.

3. Na żądanie przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej komendant najbliższego komisariatu policji obowiązany jest zapewnić konieczną pomoc.

4. W wypadkach naruszenia porządku w lokalu wyborczym nie stosuje się przepisu art. 55.

Artykuł 59

1. Jeżeli wskutek nadzwyczajnych wydarzeń głosowanie jest przejściowo uniemożliwione, przewodniczący obwodowej komisji wyborczej lub osoba go zastępująca może je przerwać, przedłużyć albo odroczyć do dnia następnego.

2. Decyzja, o której mowa w ust. 1, powinna być podana do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości i niezwłocznie przekazana zarządowi gminy, wojewódzkiej komisji wyborczej, a za jej pośrednictwem - Państwowej Komisji Wyborczej.

3. W razie przerwania lub odroczenia głosowania, komisja opieczętowuje urnę wyborczą i przekazuje ją przewodniczącemu obwodowej komisji wyborczej, który odpowiada za jej przechowanie. Przed ponownym podjęciem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie zostały nienaruszone.

Artykuł 60

Obwodowa komisja wyborcza może zarządzić wcześniejsze zakończenie głosowania, jeżeli wszyscy wyborcy wpisani do spisu wyborców oddali swe głosy. O zarządzeniu zakończenia głosowania przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie zawiadamia wojewódzką komisję wyborczą.

ROZDZIAŁ 8

USTALENIE WYNIKÓW GŁOSOWANIA

Artykuł 61

1. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania przewodniczący obwodowej komisji wyborczej w obecności członków komisji i mężów zaufania zlicza i zabezpiecza nie wykorzystane karty do głosowania, otwiera urnę wyborczą, po czym komisja ustala:

1) liczbę wyborców uprawnionych do głosowania,

- 2) liczbę wyborców, którzy wzięli udział w głosowaniu,
- 3) liczbę głosów ważnych,
- 4) liczbę głosów nieważnych,
- 5) liczbę ważnych głosów oddanych na poszczególnych kandydatów.

2. Ustaleń, o których mowa w ust. 1, dokonuje się na podstawie spisu wyborców oraz kart do głosowania wrzuconych do urny przez wyborców.

Artykuł 62

1. Komisja za nieważne uznaje głosy:

- 1) oddane na kartach do głosowania innych niż urzędowo ustalone,
- 2) oddane na kartach do głosowania, na których wyborca umieścił znak "x" przy więcej niż jednym nazwisku kandydata,
- 3) oddane na kartach do głosowania, na których wyborca nie umieścił znaku "x" przy żadnym z nazwisk kandydatów.

2. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub poczynienie innych dopisków nie wpływa na ważność głosu.

3. Kart do głosowania całkowicie przedartych nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania.

Artykuł 63

1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza niezwłocznie w 2 egzemplarzach protokół głosowania.

2. W protokole głosowania podaje się dane, o których mowa w art. 61 ust. 1, oraz:

- 1) czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania,
- 2) liczbę kart do głosowania przekazanych komisji wyborczej oraz liczbę kart nie wykorzystanych,
- 3) przypuszczalne przyczyny ewentualnych niezgodności między liczbą wyborców, którzy pobrali karty do głosowania, a liczbą kart do głosowania wyjętych przez komisję z urny wyborczej,
- 4) zarządzenia i wydane decyzje komisji oraz inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania,
- 5) ewentualne zarzuty poczynione przez mężów zaufania kandydatów,
- 6) ewentualne zastrzeżenia członków komisji co do przebiegu głosowania.

3. Protokół głosowania podpisują członkowie komisji wyborczej obecni przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

Artykuł 64

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja wyborcza podaje do wiadomości publicznej wyniki głosowania, o których mowa w art. 61 ust. 1.

Artykuł 65

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej przesyła niezwłocznie jeden egzemplarz protokołu głosowania w zapieczętowanej kopercie właściwej wojewódzkiej komisji wyborczej w trybie ustalonym przez Państwową Komisję Wyborczą.

2. Do protokołu obwodowa komisja wyborcza dołącza wyjaśnienie dotyczące zarzutów wniesionych do protokołu przez mężów zaufania.

Artykuł 66

1. Wojewódzka komisja wyborcza niezwłocznie po otrzymaniu protokołów ze wszystkich obwodów głosowania ustala zbiorcze wyniki głosowania w województwie i sporządza w 2 egzemplarzach protokół. Przepisy art. 61 ust. 1, art. 63 ust. 2 i 3 oraz art. 64 stosuje się odpowiednio.

2. Protokół o zbiorczych wynikach głosowania w województwie w zapieczętowanej kopercie wraz z protokołami wszystkich obwodowych komisji wyborczych wojewódzka komisja wyborcza przesyła niezwłocznie do Państwowej Komisji Wyborczej. Przepis art. 65 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

3. Tryb przekazywania i przyjmowania protokołów wojewódzkich komisji wyborczych ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

4. Drugie egzemplarze protokołów wraz ze wszystkimi dokumentami z przeprowadzonego głosowania przewodniczący obwodowych i odpowiednio wojewódzkich komisji wyborczych przekazują wójtom (burmistrzom) oraz kierownikom wojewódzkich biur wyborczych.

5. Państwowa Komisja Wyborcza określa, po porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych, termin przechowywania oraz sposób przekazania do właściwego archiwum państwowego dokumentów z głosowania i z wyborów, o których mowa w ust. 4.

ROZDZIAŁ 9
USTALENIE WYNIKÓW GŁOSOWANIA
I WYBORU PREZYDENTA

Artykuł 67

Niezwłocznie po otrzymaniu protokołów od wszystkich wojewódzkich komisji wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza ustala wyniki głosowania na kandydatów na Prezydenta i sporządza protokół głosowania.

Artykuł 68

Na podstawie wyników ustalonych w protokole głosowania Państwowa Komisja Wyborcza sporządza protokół o wyniku wyborów na Prezydenta.

Artykuł 69

1. Wyniki głosowania i wynik wyborów Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej w formie obwieszczenia.

2. W wypadku, o którym mowa w art. 8b ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza podaje ponadto w obwieszczeniu nazwiska i imiona kandydatów kandydujących na Prezydenta w ponownym głosowaniu.

3. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej o wynikach głosowania i wyniku wyborów podlega ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 70

1. Ponowne głosowanie przeprowadza się w trybie przewidzianym w niniejszej ustawie, z tym że:

1) głosowanie przeprowadza się na podstawie tego samego spisu wyborców,

2) głosowanie przeprowadza się tylko na terytorium kraju.

2. (skreślony)

3. Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej w formie obwieszczenia wyniki ponownego głosowania i wynik wyborów. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej podlega ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 71

Państwowa Komisja Wyborcza składa Sądowi Najwyższemu sprawozdanie z wyborów.

ROZDZIAŁ 10
WAŻNOŚĆ WYBORU PREZYDENTA

Artykuł 72

1. Przeciwko wyborowi Prezydenta może być wniesiony protest z powodu naruszenia przepisów niniejszej ustawy albo z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, jeżeli to naruszenie lub przestępstwo mogło wywrzeć wpływ na wynik wyborów.

2. Protest przeciwko wyborowi Prezydenta może wnieść wyborca, który w dniu wyborów był umieszczony w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania.

3. Prawo wniesienia protestu przysługuje również podmiotom zgłaszającym kandydatów oraz komisjom wyborczym.

Artykuł 73

1. Protest wnosi się na piśmie do Sądu Najwyższego nie później niż w ciągu 3 dni od dnia podania wyników wyborów do publicznej wiadomości przez Państwową Komisję Wyborczą.

2. W odniesieniu do wyborców z obwodu głosowania utworzonego na polskich statkach morskich lub za granicą wymogi ust. 1 uważa się za spełnione, jeżeli protest został złożony kapitanowi polskiego statku morskiego będącego w podróży lub właściwemu konsulowi.

3. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty.

Artykuł 74

1. Sąd Najwyższy pozostawia bez dalszego biegu protest wniesiony po upływie terminu określonego w art. 73 ust. 1 albo przez osobę do tego nieuprawnioną.

2. Jeżeli protest nie czyni zadość wymogom określonym w art. 73 ust. 3, Sąd Najwyższy wyznacza wnoszącemu termin 3 dni dla uzupełnienia protestu.

3. W razie nieuzupełnienia protestu w wyznaczonym terminie, Sąd Najwyższy może pozostawić protest bez dalszego biegu.

4. Jeżeli w proteście zarzucono popełnienie przestępstwa przeciwko wyborom, Sąd Najwyższy niezwłocznie zawiadamia Prokuratora Generalnego.

Artykuł 75

1. Sąd Najwyższy rozpatruje protest w składzie trzech sędziów, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.

2. Uczestnikami postępowania są z mocy ustawy: wnoszący protest, właściwa komisja wyborcza i Prokurator Generalny oraz przedstawiciel Państwowej Komisji Wyborczej.

Artykuł 76

1. Sąd Najwyższy w składzie całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych na podstawie sprawozdania z wyborów przedstawionego przez Państwową Komisję Wyborczą oraz po rozpoznaniu protestów rozstrzyga o ważności wyboru Prezydenta.

2. Rozstrzygnięcie, o którym mowa w ust. 1, Sąd Najwyższy podejmuje w formie uchwały nie później niż w 20 dniu po dniu wyborów na posiedzeniu z udziałem Prokuratora Generalnego i przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Uchwałę Sądu Najwyższego przedstawia się niezwłocznie Marszałkowi Sejmu, a także przesyła Państwowej Komisji Wyborczej oraz ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Artykuł 76a

1. W razie podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały stwierdzającej nieważność wyboru Prezydenta, przeprowadza się nowe wybory na zasadach i w trybie przewidzianych niniejszą ustawą.

2. Zarządzenie Marszałka Sejmu o nowych wyborach podaje się do publicznej wiadomości i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 5 dniu od dnia ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego, o której mowa w ust. 1.

ROZDZIAŁ 11

KAMPANIA WYBORCZA

Artykuł 77

1. W dniu głosowania oraz na 36 godzin przed tym dniem zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, jak też prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów jest zakazane.

2. Wszelkie formy agitacji w lokalu wyborczym są zakazane.

Artykuł 78

1. Zabrania się prowadzenia kampanii wyborczej na terenie zakładów pracy w sposób zakłócający ich normalne funkcjonowanie.

2. Zabronione jest prowadzenie kampanii wyborczej na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz w oddziałach obrony cywilnej, a także w skoszarowanych jednostkach policyjnych.

Artykuł 79

1. Plakaty, napisy i ulotki wyborcze zawierające wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą, bądź stwierdzenie, przez kogo są rozplakatowane, podlegają ochronie prawa.

2. Do plakatów wyborczych nie mają zastosowania przepisy art. 63a Kodeksu wykroczeń.

3. Zabrania się umieszczania plakatów wyborczych na zewnątrz i wewnątrz budynków, w których mieszczą się lokale wyborcze oraz siedziby organów państwowych, samorządowych i sądów.

4. Przepis ust. 3 nie dotyczy obwieszczeń wyborczych wydanych przez komisje wyborcze na podstawie niniejszej ustawy.

5. Na ścianach budynków i obiektów innych niż wymienione w ust. 3 oraz na ogrodzeniach plakaty i napisy wyborcze można umieszczać wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy.

Artykuł 80

1. W wypadku gdy plakaty, napisy, ulotki wyborcze albo inne formy propagandy i agitacji wyborczej zawierają dane i informacje nieprawdziwe bądź nieściśle, każdy zainteresowany ma prawo wnieść do sądu rejonowego wniosek o wydanie zakazu rozpowszechniania takich danych i informacji bądź innego odpowiedniego zarządzenia tymczasowego.

2. Sąd rejonowy rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 2, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym w składzie jednego sędziego. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, właściwej wojewódzkiej komisji wyborczej i osobie lub organizacji zobowiązanej do wykonania postanowienia sądu.

3. Na postanowienie sądu rejonowego służy w terminie 24 godzin zażalenie do sądu wojewódzkiego, zobowiązanego do jego rozpatrzenia w ciągu 24

godzin w trybie określonym w ust. 2. Prawomocne postanowienie sądu podlega natychmiastowemu wykonaniu.

Artykuł 81

1. Niezależnie od przepisów art. 31-33 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. - Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 34, poz. 187 i z 1990 r. Nr 29, poz. 173) wiadomości nieprawdziwe lub nieścisłe, odnoszące się do wyborów i związane z kampanią wyborczą, podane w prasie oraz w wydawnictwach nieperiodycznych, wymagają niezwłocznie sprostowania, a termin do publikacji sprostowania wynosi 48 godzin.

2. W wypadku odmowy sprostowania zainteresowanemu przysługuje prawo wystąpienia z wnioskiem o wydanie odpowiedniego zarządzenia do sądu rejonowego, który obowiązany jest sprawę rozpoznać w postępowaniu nieprocesowym w ciągu 24 godzin w składzie jednego sędziego. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza zainteresowanemu, który wystąpił z wnioskiem, oraz zobowiązanemu do publikacji sprostowania. Na postanowienie sądu rejonowego służy w terminie 24 godzin zażalenie do sądu wojewódzkiego, który rozpoznaje zażalenie w ciągu 24 godzin. Prawomocne postanowienie sądu podlega natychmiastowemu wykonaniu.

3. W odniesieniu do sprostowań wiadomości opublikowanych w innych wydawnictwach niż dzienniki sąd wskazuje dziennik, w którym sprostowanie ma być zamieszczone, na koszt zobowiązanego, w terminie nie przekraczającym 48 godzin.

4. W razie odmowy lub niezamieszczenia sprostowania przez zobowiązanego lub wskazanego w postanowieniu sądu, na wniosek uprawnionego sąd zarządza opublikowanie sprostowania w trybie egzekucyjnym w terminie wyznaczonym w postanowieniu sądu.

Artykuł 82

Wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień na podstawie innych ustaw.

Artykuł 83

1. Kandydaci mają równy i bezpłatny dostęp do publicznego radia i telewizji.

2. Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji określi szczegółowe zasady, na których zarejestrowani

kandydaci i osoby przez nich wskazane mogą prezentować programy wyborcze oraz składać oświadczenia w publicznym radiu i telewizji.

3. Informacje, komunikaty, apele i hasła, ogłaszane w prasie drukowanej lub w radiu bądź w telewizji na koszt kandydata lub podmiotu zgłaszającego kandydata, muszą zawierać wskazanie, przez kogo są opłacane, i spełniać wymagania przewidziane w ustawie, o której mowa w art. 81 ust. 1.

ROZDZIAŁ 12 FINANSOWANIE WYBORÓW

Artykuł 84

1. Koszty związane z wyborami pokrywane są z budżetu państwa, z zastrzeżeniem ust. 2.

2. Koszty związane ze zgłaszaniem kandydatów i prowadzoną na ich rzecz kampanią wyborczą pokrywane są ze środków finansowych podmiotów zgłaszających kandydatów.

Artykuł 85

1. Osoby prawne i fizyczne mogą przekazywać środki finansowe na cele kampanii wyborczej zarejestrowanego kandydata.

2. Środki finansowe osób prawnych, przekazywane na cele kampanii wyborczej, mogą pochodzić wyłącznie z zysku.

3. Przepis ust. 2 dotyczy również nieodpłatnego świadczenia usług.

Artykuł 86

Na cele kampanii wyborczej nie mogą być przekazywane środki finansowe pochodzące z:

- 1) budżetu państwa,
- 2) budżetów terenowych organów administracji rządowej i innych państwowych jednostek organizacyjnych,
- 3) budżetów gmin i sejmików samorządowych oraz związków komunalnych,
- 4) funduszy państwowych podmiotów gospodarczych i innych osób prawnych z przewagą udziału Skarbu Państwa,
- 5) źródeł zagranicznych.

Artykuł 87

1. Pełnomocnik, o którym mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2, może organizować zbiórki publiczne środków finansowych na cele kampanii wyborczej.

2. Organizowanie zbiórki publicznej nie wymaga uzyskania zezwolenia.

Artykuł 88

1. Finansowanie kampanii wyborczej jest jawne.

2. Sprawozdanie z wydatków pokrywanych z budżetu państwa Minister Finansów podaje do wiadomości publicznej w ciągu trzech miesięcy od dnia wyborów.

3. Pełnomocnicy, o których mowa w art. 41 ust. 1 pkt 2, w ciągu dwóch miesięcy od dnia wyborów przedkładają przewodniczącemu Państwowej Komisji Wyborczej sprawozdanie finansowe zawierające informacje o poniesionych kosztach związanych z prowadzeniem kampanii wyborczej oraz źródłach pozyskanych funduszy na prowadzenie kampanii wyborczej.

4. Sprawozdania, o których mowa w ust. 2 i 3, udostępniane są do publicznego wglądu.

ROZDZIAŁ 13

PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE

Artykuł 89

Pierwsze wybory, o których mowa w art. 1, przeprowadza się na terytorium kraju w obwodach głosowania utworzonych na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. - Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz.U. Nr 16, poz. 96).

Artykuł 90

Wszelkie pisma oraz postępowanie sądowe i administracyjne w sprawach wyborczych wolne są od opłat.

Artykuł 91

Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

2

UCHWAŁA

Trybunału Konstytucyjnego

z dnia 26 czerwca 1995 r. (Sygn. W.7/95)

w sprawie ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni art. 42

ust. 1, art. 68 ust. 4 w związku z art. 44

oraz art. 83 ust. 2 ustawy z 27 września 1990 r.

o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie: przewodniczący: A. Zoll - prezes Trybunału Konstytucyjnego (sprawozdawca), sędziowie Trybunału Konstytucyjnego: Z. Czeszejko-Sochacki, T. Dybowski, S. Jaworski, K. Kolasieński, F. Rymarz, W. Sokolewicz, B. Wierzbowski po rozpoznaniu w dniu 26 czerwca 1995 r. w trybie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 1991 r. Nr 109, poz. 470, z 1993 r. Nr 47, poz. 213 i z 1994 r. Nr 122, poz. 593) wniosku Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art. 42 ust. 1, art. 68 ust. 4 w związku z art. 44 oraz art. 83 ust. 2 ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 398 i Nr 79, poz. 465 oraz z 1993 r. Nr 45, poz. 205) przez wyjaśnienie:

1. Czy zawarte w art. 42 ust. 1 ustawy o wyborze Prezydenta określenie - "Państwowa Komisja Wyborcza zarejestruje kandydata, jeżeli zgłoszenia dokonano zgodnie z przepisami niniejszej ustawy" - uprawnia Państwową Komisję Wyborczą do badania, czy kandydat na prezydenta spełnia warunki określone w art. 29 ust. 5 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426 z późniejszymi zmianami), a jeżeli tak - czy warunek korzystania z pełni praw wyborczych obejmuje warunek domicylu, określony w art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy na podstawie art. 77 cytowanej wyżej ustawy konstytucyjnej;

2. Czy lista kandydatów, o której mowa w art. 68 ust. 4 ustawy o wyborze Prezydenta, obejmuje tylko nazwiska kandydatów kandydujących w ponownym głosowaniu (art. 69 ust. 2), czy też oznacza sporządzenie przez Państwową Komisję Wyborczą pomiędzy pierwszym a ponownym głosowaniem nowej listy kandydatów z uwzględnieniem ewentualnych zmian wynikających z treści art. 44 ustawy;

3. Jaki podmiot przejął kompetencje przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o których mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta

ustalił

1. Art. 42 ust. 1 ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 398 i Nr 79, poz. 465 oraz z 1993 r. Nr 45, poz. 205) uprawnia Państwową Komisję Wyborczą do badania, czy kandydat na prezydenta spełnia warunki określone w art. 29 ust. 5 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426 z późn. zm.). Warunki te nie obejmują stałego zamieszkiwania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 5 lat.

2. Kompetencja przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o której mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta, jako objęta zakresem administracji państwowej na podstawie art. 63 ust. 3 ustawy z 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 1993 r. Nr 7, poz. 34 z późn. zm.), przeszła do właściwości Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny postanowił odmówić ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni art. 68 ust. 4 ustawy o wyborze Prezydenta ze względu na to, że zawarta we wniosku wątpliwość jest uregulowana treścią art. 69 ust. 2 w związku z art. 68 ust. 3 tej ustawy.

Uzasadnienie

1. Prezes NSA uzasadnił wniosek o powszechnie obowiązującą wykładnię art. 42 ust. 1 ustawy o wyborze Prezydenta zachodzeniem istotnej wątpliwości związanej z rozumieniem wyrażenia "Państwowa Komisja Wyborcza rejestruje kandydata na Prezydenta, jeśli zgłoszenia dokonano zgodnie z przepisami niniejszej ustawy (...)". W szczególności może być - zdaniem wnioskodawcy - wątpliwe, czy Państwowa Komisja Wyborcza może na podstawie tego przepisu sprawdzać, przed dokonaniem rejestracji kandydata na prezydenta, czy spełnia on warunki dotyczące biernego prawa wyborczego.

Ustawa o wyborze Prezydenta sama warunków tych *expressis verbis* nie określa. Następnie wnioskodawca podnosił, że w przypadku wyprowadzenia z art. 42 ust. 1 kompetencji Państwowej Komisji Wyborczej do sprawdzania, czy kandydat na prezydenta spełnia warunki dotyczące biernego prawa wyborczego, to pozostaje wątpliwe, czy do warunków tych należy także domi-

cył, a więc stałe zamieszkiwanie kandydata na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 5 lat (art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy przez art. 77 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r.).

Trybunał Konstytucyjny zważył odnośnie do tego punktu wniosku prezesa NSA, co następuje:

Wykładnia systemowa art. 42 ust. 1 ustawy o wyborze Prezydenta może sugerować, że przepis ten nakłada na Państwową Komisję Wyborczą kompetencję badania, czy zgłoszenie zostało dokonane zgodnie z warunkami formalnymi przewidzianymi w ustawie o wyborze Prezydenta. Taki wniosek wpływa w szczególności z zestawienia art. 42 ust. 1 z poprzedzającym go bezpośrednio art. 41, w którym zostały określone właśnie warunki formalne zgłoszenia. Kompetencja Państwowej Komisji Wyborczej do badania, czy "zgłoszenia dokonano zgodnie z przepisami niniejszej ustawy", nie może być jednak ograniczona do stwierdzenia, czy zgłoszenie odpowiada warunkom określonym w art. 41. Art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy o wyborze Prezydenta nakłada na Państwową Komisję Wyborczą obowiązek sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego. Podstawowym elementem prawa wyborczego jest określenie warunków, jakim mają odpowiadać kandydaci przystępujący do wyborów (biernie prawo wyborcze). Państwowa Komisja Wyborcza jest więc zobowiązana także na gruncie art. 42 ust. 1 do zbadania, czy zgłoszenie dotyczy osoby spełniającej warunki ustalone przez prawo wyborcze dla kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Na prawo wyborcze składają się przede wszystkim przepisy o randze konstytucyjnej. Warunki dotyczące biernego prawa wyborczego w wyborach na urząd prezydenta określa art. 29 ust. 5 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r., stanowiąc: "Prezydentem może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych". Do właściwości Państwowej Komisji Wyborczej należy więc, na podstawie art. 42 ust. 1 ustawy o wyborze Prezydenta, zbadanie, czy zgłoszenie dotyczy kandydata, który jest obywatelem polskim, ma ukończone 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych.

Jak to podniesiono we wniosku, budzi wątpliwości zwrot "pełnia praw wyborczych", a to w szczególności w związku z przepisem art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy przez art. 77 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. Art. 96 stanowi: "Każdy obywatel może być wybrany do Sejmu i Senatu po ukończeniu 21 lat, jeżeli stale zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 5 lat".

Nasuwa się pytanie, czy art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy zamieszczony w rozdziale zatytułowanym "Zasady wyborów do Sejmu i Senatu oraz na Prezydenta" w części określającej warunek domicylu nie odnosi się także do wyborów prezydenckich.

Trybunał Konstytucyjny ustalił, że nie ma podstaw do takiej interpretacji. Wszystkie warunki dotyczące biernego prawa wyborczego w wyborach na prezydenta określa art. 29 ust. 5 ustawy konstytucyjnej. Ten przepis wprowadza też odmienny, w stosunku do wyborów parlamentarnych, warunek dotyczący biernego prawa wyborczego w wyborach na prezydenta - konieczność ukończenia 35 lat życia. Art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy wyraźnie dotyczy tylko wyborów do Sejmu i Senatu.

Tytuł rozdziału nie może w tym wypadku wpłynąć na inne rozumienie normy art. 96, gdyż w tym rozdziale są też inne przepisy, które niewątpliwie odnoszą się tylko do wyborów parlamentarnych (art. 101), a także są przepisy, w których ustrojodawca wyraźnie odnosi ich normatywną treść, obok wyborów do Sejmu i Senatu, także do wyborów na urząd prezydenta. Nieuzasadnione jest rozumowanie, że ustrojodawca określił bierne prawo wyborcze w wyborach prezydenckich w ustawie konstytucyjnej, a jedynie warunek domicylu wprowadził (i to w sposób pośredni przez tytuł rozdziału) w przepisach utrzymanych w mocy. Przeciwno zaliczeniu warunku domicylu do "pełni praw wyborczych" przemawia także wykładnia historyczna. Ustawa konstytucyjna z 27 września 1990 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 397) wart. 1 ust. 1 lit. a) stanowiła: "(...) Prezydentem może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu". Pominięcie w ustawie konstytucyjnej z 17 października 1992 r. odniesienia pełni praw wyborczych do wyborów do Sejmu świadczy przeciwko odnoszeniu treści art. 96 przepisów konstytucyjnych utrzymanych w mocy, w zakresie, w jakim przepis ten wprowadza warunek domicylu, do wyborów na urząd prezydenta.

Należy również podnieść, że warunek domicylu ogranicza bierne prawo wyborcze, a więc kształtuje ograniczająco jedno z podstawowych praw obywatelskich. Takie ograniczenie może być wprowadzone przez ustrojodawcę tylko bezpośrednio i w sposób wyraźny.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny ustalił, że warunki dotyczące biernego prawa wyborczego, które zgodnie z art. 42 ust. 1 podlegają badaniu przez Państwową Komisję Wyborczą, nie obejmują warunku stałego zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od najmniej od 5 lat.

2. Wnioskodawca wskazał we wniosku, że zachodzi konieczność ustalenia w drodze powszechnie obowiązującej wykładni, jaki organ przejął kompetencje przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o których mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta. Przepis ten stanowi, że Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z przewodniczącym Komitetu do Spraw Radia i Telewizji określi szczegółowo zasady, na których zarejestrowani kandydaci i osoby przez nie wskazane mogą prezentować programy wyborcze oraz składać oświadczenia w państwowym radiu i telewizji.

W związku ze zniesieniem przez ustawę z 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 1993 r. Nr 7, poz. 34) Komitetu do Spraw Radia i Telewizji zasadne jest pytanie, jaki podmiot przejął kompetencje przewodniczącego Komitetu określone w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta. Przepisy ustawy o radiofonii i telewizji jednoznacznie nie rozstrzygnęły tej wątpliwości.

Trybunał Konstytucyjny ustalając powszechnie obowiązującą wykładnię, w tym punkcie w pełni podzielił stanowisko wyrażone we wniosku, że uprawnienia przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o których mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta, przeszły na Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Rozstrzyga to art. 63 ust. 3 ustawy o radiofonii i telewizji, stanowiąc, że przewidziane w ustawach szczególnych zadania Komitetu oraz przewodniczącego Komitetu w zakresie administracji państwowej przechodzą do właściwości Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Kompetencja, o której mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta, należy do zadań z zakresu administracji państwowej, gdyż dotyczy współkompetencji do wydania na podstawie ustawowej aktu prawnego powszechnie obowiązującego, co z reguły należy do właściwości organu władzy wykonawczej.

Za ustaleniem, że kompetencje przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o których mowa w art. 83 ust. 2, przejęła Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, przemawiają także inne argumenty.

Krajowa Rada określa tryb udostępnienia publicznych środków przekazu partiom i innym organizacjom społecznym prowadzącym działalność polityczną (rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z 13 maja 1994 r.; Dz.U. Nr 74, poz. 335). Należy założyć, że racjonalny prawodawca powierza zbliżone do siebie rodzajowo kompetencje (art. 23 ustawy o radiofo-

nii i telewizji i art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta) temu samemu podmiotowi.

Ustalenie zasad, o których mowa w art. 83 ust. 2, następuje poprzez wydanie aktu normatywnego (generalno-abstrakcyjnego). W tworzeniu tego aktu powinien uczestniczyć podmiot, który sam ma kompetencje prawotwórcze.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny ustalił, że kompetencje przewodniczącego Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, o których mowa w art. 83 ust. 2 ustawy o wyborze Prezydenta, przejęła Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji*.

3. Trybunał Konstytucyjny uznał, że materia normatywna, której dotyczy wniosek o wykładnię art. 68 ust. 4, jest regulowana art. 69 ust. 2 i 68 ust. 3. W postępowaniu o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni Trybunał Konstytucyjny nie może działać z urzędu i jest związany granicami wniosku. Dlatego postanowił odmówić ustalenia wykładni art. 68 ust. 4 nie odnoszącego się do wątpliwości przedstawionych we wniosku. Na marginesie Trybunał Konstytucyjny zauważa, że prokurator generalny wystąpił z wnioskiem o zbadanie konstytucyjności art. 68 ust. 4. Postępowanie w tej sprawie zostało wszczęte**.

3

ZARZĄDZENIE

Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 6 września 1995 r.

w sprawie wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

(Dz.U. Nr 103, poz. 509)

Na podstawie art. 29 ust. 7 ustawy konstytucyjnej z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84,

* Już po dokonaniu przez Trybunał Konstytucyjny wykładni art. 83 ust. 2 Sejm wprowadził w dniu 29 maja 1995 r. zmiany w ustawie o wyborze Prezydenta (Dz.U. Nr 95, poz. 472), w wyniku których art. 83 ust. 2 otrzymał nowe brzmienie: "Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji określi szczegółowe zasady, na których zarejestrowani kandydaci i osoby przez nich wskazane mogą prezentować programy wyborcze oraz składać oświadczenia w publicznym radiu i telewizji".

** Wniosek prokuratora generalnego o zbadanie konstytucyjności art. 68 ust. 4 nie był rozpatrywany przez Trybunał Konstytucyjny, gdyż przepis ten został skreślony w drodze zmiany ustawy o wyborze Prezydenta (Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 472).

poz. 426 i z 1995 r. Nr 38, poz. 184) oraz art. 7 i 8 ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 398 i Nr 79, poz. 465, z 1993 r. Nr 45, poz. 205 oraz z 1995 r. Nr 95, poz. 472) stanowi się co następuje:

§ 1. Zarządzam wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 2. Datę wyborów wyznaczam na niedzielę 5 listopada 1995 r.

§ 3. Dni, w których upływają terminy wykonania czynności wyborczych, określa kalendarz wyborczy, stanowiący załącznik do niniejszego zarządzenia.

§ 4. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Załącznik

KALENDARZ WYBORCZY

do 21 września 1995 r. - powołanie wojewódzkich komisji wyborczych

do 1 października 1995 r. - podanie do wiadomości publicznej informacji o numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji wyborczych

w ciągu 20 dni od daty ogłoszenia zarządzenia Marszałka Sejmu - zgłaszanie do Państwowej Komisji Wyborczej kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do zarejestrowania, wraz z oświadczeniami kandydatów o wyrażeniu zgody na kandydowanie.

do 11 października 1995 r. - powołanie obwodowych komisji wyborczych

do 21 października 1995 r. - podanie do wiadomości wyborców danych o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

do 21 października 1995 r. - wyłożenie spisów wyborców do publicznego wglądu

między 22 a 29 października 1995 r. - składanie przez żołnierzy pełniących zasadniczą lub okresową służbę wojskową, służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych, żołnierzy odbywających ćwiczenia i przeszkolenie wojskowe oraz poborowych odbywających zasadniczą służbę w obronie cywilnej poza miejscem zamieszkania i policjantów z jednostek skoszarowanych wniosków o wpisanie do spisu wyborców w miejscowości, w której odbywają służbę

do 26 października 1995 r. - zgłaszanie mężów zaufania do Państwowej Komisji Wyborczej, wojewódzkich komisji wyborczych i obwodowych komisji wyborczych

do 29 października 1995 r. - składanie przez wyborców nigdzie nie zamieszkałych wniosków o wpisanie do spisu wyborców

do 31 października 1995 r. - zgłaszanie przez armatorów wniosków o utworzenie na polskich statkach morskich obwodów głosowania

do 2 listopada 1995 r. - zgłaszanie przez wyborców przebywających na polskich statkach morskich oraz przez wyborców przebywających za granicą wniosków o wpisanie do spisu wyborców

3 listopada 1995 r. godz. 12.00 - zakaz zwoływania zgromadzeń, organizowania pochodów i manifestacji, wygłaszania przemówień, rozdawania ulotek, jak też prowadzenia w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów

5 listopada 1995 r. - wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

4

UCHWAŁA PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ z dnia 7 września 1995 r.

w sprawie zasad bezpłatnego dostępu do telewizji publicznej i publicznego radia kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

(M.P. Nr 45, poz. 513)

Na podstawie art. 83 ust. 2 ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 398 i Nr 79, poz. 465, z 1993 r. Nr 45, poz. 205 i z 1995 r. Nr 95, poz. 472) Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji uchwała, co następuje:

§ 1. 1. Zarejestrowanym kandydatom na prezydenta przysługuje prawo nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w ogólnokrajowych programach i programie TV Polonia "Telewizji Polskiej - Spółka Akcyjna" oraz w ogólnokrajowych programach "Polskiego Radia - Spółka Akcyjna" w celu prezentowania swoich programów wyborczych i składania oświadczeń.

2. W granicach wyznaczonych prawem kandydaci swobodnie kształtują formę i treść audycji wyborczych oraz ponoszą z tego tytułu odpowiedzialność.

3. Rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w ust. 1, rozpoczyna się nie wcześniej niż od godziny 12.00 dnia następnego po sporządzeniu przez Państwową Komisję Wyborczą listy wyborczej (listy kandydatów), ale nie później niż od godziny 18.00 piętnastego dnia przed dniem głosowania, i kończy się na 36 godzin przed dniem głosowania.

§ 2. 1. Każdy kandydat ma prawo do:

- 1) 2 godzin telewizyjnych audycji wyborczych, w tym 30 minut w TV Polonia,
- 2) 4 godzin radiowych audycji wyborczych.

2. Łączny czas antenowy przeznaczony na audycje wyborcze wszystkich kandydatów nie może przekroczyć 16 godzin w "Telewizji Polskiej SA.", w tym 4 godzin w programach TV Polonia, i 32 godzin w "Polskim Radiu SA."

3. Czas audycji wyborczych, o którym mowa w ust. 1, przysługujący kandydatowi, ulega odpowiedniemu i równemu skróceniu w każdym z telewizyjnych i radiowych programów, gdyby liczba zarejestrowanych kandydatów powodowała przekroczenie łącznego czasu antenowego przeznaczonego na audycje wyborcze wszystkich kandydatów.

§ 3. 1. Audycje wyborcze, o których mowa w § 2, są rozpowszechniane w specjalnych blokach audycji wyborczych. Każdemu kandydatowi przysługuje jednakowy czas antenowy w każdym z telewizyjnych lub radiowych bloków audycji wyborczych.

2. Zarządy spółek "Telewizji Polskiej SA" i "Polskiego Radia SA", po konsultacji z pełnomocnikami podmiotów, które zgłosiły kandydatów, ustalają:

- 1) łączny czas przeznaczony na emisję bloków audycji wyborczych w każdym z telewizyjnych i radiowych programów,
- 2) ramowy podział czasu, o którym mowa w pkt 1, w poszczególnych dniach w okresie rozpowszechniania audycji wyborczych oraz porę ich emisji w danym dniu,
- 3) czas przysługujący każdemu kandydatowi w ramach każdego bloku audycji wyborczych.

3. Ustalenia, o których mowa w ust. 2, przekazuje się niezwłocznie na piśmie pełnomocnikom, Państwowej Komisji Wyborczej i Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji.

4. Informację o ustaleniach, o których mowa w ust. 2 pkt 1 i 2, podaje się do publicznej wiadomości przed rozpoczęciem rozpowszechniania audycji wyborczych w formie komunikatu ogłoszonego w programach informacyjnych "Telewizji Polskiej SA" i "Polskiego Radia SA" oraz w dzienniku prasowym (drukowanym) o zasięgu ogólnopolskim, najpóźniej w ciągu 2 dni od dnia ogłoszenia przez Państwową Komisję Wyborczą listy kandydatów.

§ 4. 1. Kandydaci korzystają z przysługującego im czasu antenowego według następujących zasad:

1) kolejność audycji poszczególnych kandydatów w blokach audycji wyborczych ustala się w drodze losowania, przeprowadzonego przez osoby upoważnione przez zarządy spółek, o których mowa w § 3 ust. 2; do udziału w losowaniu zapraszani są pełnomocnicy podmiotów, które zgłosiły kandydatów,

2) czas antenowy nie wykorzystany w jednym bloku audycji wyborczych z przyczyn leżących po stronie kandydata nie może być rekompensowany wydłużeniem czasu antenowego w innych blokach,

3) czas antenowy nie może być odstępowany na rzecz innego kandydata.

2. W przypadku równoczesnego wykorzystania czasu antenowego przez dwóch lub więcej kandydatów, następującego na ich wniosek (wspólna dyskusja), uznaje się, że każdy z kandydatów wykorzystał w ramach czasu antenowego, o którym mowa w § 2, czas równy liczbie minut wynikającej z podzielenia czasu trwania wspólnej audycji wyborczej przez liczbę kandydatów w niej uczestniczących.

3. W przypadku wspólnej dyskusji wszystkich kandydatów przepisy ust. 2 stosuje się odpowiednio.

4. W przypadku, o którym mowa w ust. 2, audycja będąca wspólną dyskusją dwu lub więcej kandydatów jest umieszczana w bloku audycji wyborczych w takiej kolejności, jaka przysługuje temu z kandydatów uczestniczących we wspólnej dyskusji, który wylosował wcześniejszą emisję swojego programu wyborczego w bloku audycji wyborczych.

§ 5. 1. Kandydaci w ramach przysługującego im czasu antenowego, o którym mowa w § 3 ust. 2 pkt 3, mają prawo do nieodpłatnej emisji audycji wyborczych przygotowanych we własnym zakresie lub do nieodpłatnych bezpośrednich wystąpień.

2. W wypadku przekroczenia czasu antenowego w trakcie bezpośredniego wystąpienia kandydata nadawca przerywa emisję wystąpienia.

3. Kandydaci mają prawo korzystania ze studia i urządzeń technicznych publicznego radia i telewizji publicznej celem przygotowania własnych audycji wyborczych. Usługa ta nie jest objęta uprawnieniem do nieodpłatnej emisji audycji wyborczych.

4. Termin udostępnienia studia i urządzeń technicznych, o których mowa w ust. 3, kandydat uzgadnia z dyrektorem właściwego programu, który zobowiązany jest udostępnić je nie później niż w ciągu 48 godzin od daty złożenia wniosku, chyba że kandydat wyrazi zgodę na termin późniejszy.

5. Audycje wyborcze wyprodukowane przez kandydatów we własnym zakresie, odpowiadające warunkom technicznym obowiązującym w publicznym radiu i telewizji publicznej, udostępnionym na piśmie wszystkim kandydatom, należy dostarczyć do dyrektora właściwego programu radiowego lub telewizyjnego najpóźniej na 24 godziny przed emisją.

§ 6. Na ustalenia, o których mowa w § 2 ust. 3 i w § 3 ust. 2 pkt 3, pełnomocnikowi podmiotu, który zgłosi kandydata, przysługuje skarga w ciągu 24 godzin od ich dokonania do Państwowej Komisji Wyborczej.

§ 7. W drugiej turze głosowania stosuje się odpowiednio przepisy § 1-6 z uwzględnieniem następujących zasad:

1) każdy kandydat ma prawo do 1 godziny telewizyjnych audycji wyborczych i 2 godzin radiowych audycji wyborczych,

2) rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w pkt 1, rozpoczyna się od godziny 18.00 drugiego dnia następującego po dniu podania przez Państwową Komisję Wyborczą do publicznej wiadomości wyników głosowania i wyniku wyborów i kończy się na 36 godzin przed dniem drugiej tury głosowania,

3) w przypadku równoczesnego wykorzystania czasu antenowego przez dwóch kandydatów uczestniczących w drugiej turze głosowania (wspólna dyskusja) uznaje się, że każdy z kandydatów wykorzystał połowę czasu antenowego trwania wspólnej audycji wyborczej.

§ 8. Traci moc uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z 18 października 1990 r. w sprawie zasad równego i bezpłatnego dostępu do państwowego radia i telewizji kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. Nr 40, poz. 313 i Nr 41, poz. 326).

§ 9. Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

UCHWAŁA PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

z 11 września 1995 r.

w sprawie regulaminów wojewódzkich i obwodowych komisji wyborczych powołanych dla wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

(M.P. Nr 46, poz. 531)

Na podstawie art. 17 ustawy z 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 398 i Nr 79, poz. 465, z 1993 r. Nr 45, poz. 205 i z 1995 r. Nr 95, poz. 472) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się regulaminy wojewódzkich i obwodowych komisji wyborczych, stanowiące załącznik nr 1 i nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z 5 października 1990 r. w sprawie regulaminu Państwowej Komisji Wyborczej oraz regulaminów wojewódzkich i obwodowych komisji wyborczych, powołanych w celu przeprowadzenia wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. Nr 37, poz. 296).

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik nr 1

REGULAMIN WOJEWÓDZKICH KOMISJI WYBORCZYCH

§ 1. Wojewódzka komisja wyborcza, zwana dalej "komisją", wykonuje zadania określone w ustawie o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, stosując wytyczne i wyjaśnienia Państwowej Komisji Wyborczej.

§ 2. Komisja wykonuje swoje zadania zgodnie z uchwalonym planem pracy.

§ 3. Komisja rozstrzyga w sprawach należących do jej właściwości w obecności co najmniej połowy swojego składu, w tym przewodniczącego komisji lub jednego z jego zastępców.

§ 4. Komisja może przydzielić do wykonania określone czynności, wynikające z jej zadań, zastępcom przewodniczącego, członkom komisji i sekretarzowi komisji lub zespołom powołanym w tym celu ze swego składu.

§ 5. 1. Na pierwszym posiedzeniu komisji, które z upoważnienia Państwowej Komisji Wyborczej organizuje kierownik wojewódzkiego biura wyborczego, komisja:

- 1) wybiera ze swego składu przewodniczącego i dwóch jego zastępców,
- 2) powołuje sekretarza komisji,
- 3) omawia zadania i tryb swojej pracy oraz obowiązki i uprawnienia osób wchodzących w jej skład,
- 4) uchwala plan pracy i dokonuje podziału czynności pomiędzy osoby wchodzące w jej skład,
- 5) ustala sposób podania do publicznej wiadomości informacji o swoim składzie, siedzibie i dyżurach pełnionych przez komisję,
- 6) rozstrzyga o utworzeniu swojej inspekcji.

2. Do chwili wyboru przewodniczącego pierwszemu posiedzeniu komisji przewodniczy najstarszy wiekiem członek komisji.

3. Komisja powołuje na sekretarza komisji kierownika wojewódzkiego biura wyborczego lub osobę przez niego wskazaną. Sekretarz komisji uczestniczy w jej posiedzeniu z głosem doradczym.

§ 6. 1. Pracami komisji kieruje przewodniczący, który w szczególności:

- 1) czuwa nad wykonaniem zadań komisji,
- 2) reprezentuje komisję na zewnątrz,
- 3) ustala projekty porządków obrad komisji, zwołuje jej posiedzenia i im przewodniczy,
- 4) podpisuje uchwały podjęte na posiedzeniach, w których uczestniczył, oraz pisma związane z działalnością komisji,
- 5) zleca wykonanie określonych zadań wojewódzkiemu biuru wyborczemu.

2. W razie nieobecności przewodniczącego komisji jego funkcje pełni jeden z jego zastępców.

§ 7. Do zadań sekretarza komisji należy:

- 1) przygotowywanie materiałów do prac komisji i zapewnienie jej obsługi organizacyjnej,

2) przygotowywanie i przedstawianie komisji, po uzgodnieniu z jej przewodniczącym, projektów uchwał, rozstrzygnięć oraz innych materiałów będących przedmiotem posiedzeń,

3) kierowanie inspekcją komisji i przedstawianie komisji wyników kontroli,

4) podejmowanie, w ustalonym przez komisję zakresie, współdziałania z wojewodą i zarządami gmin dla prawidłowego przebiegu prac przygotowawczych do wyborów,

5) wykonywanie innych zadań zleconych przez komisję, w tym organizowanie szkolenia członków obwodowych komisji wyborczych.

§ 8. 1. Członkowie komisji mają obowiązek aktywnego uczestniczenia w posiedzeniach i innych pracach komisji.

2. W razie niemożności wzięcia udziału w pracach komisji jej członek powinien, w miarę możliwości jeszcze przed posiedzeniem, powiadomić o tym przewodniczącego lub sekretarza komisji.

§ 9. 1. Uchwały komisji zapadają większością głosów w głosowaniu jawnym. W razie równej liczby głosów rozstrzyga głos przewodniczącego posiedzenia.

2. Wybory przewodniczącego komisji oraz oddzielnie jego zastępców odbywają się w głosowaniu jawnym, chyba że którykolwiek z członków komisji zażąda głosowania tajnego. W razie równej liczby głosów ponawia się głosowanie.

§ 10. 1. W posiedzeniach komisji uczestniczy jej sekretarz oraz mogą uczestniczyć osoby zaproszone przez przewodniczącego komisji.

2. Na wniosek członka komisji posiedzenie lub jego część odbywa się łącznie z udziałem członków komisji.

§ 11. 1. Z posiedzenia komisji sporządza się protokół, w którym podaje się:

- 1) porządek obrad,
- 2) imiona i nazwiska uczestników,
- 3) zwięzłą treść wystąpień,
- 4) podjęte rozstrzygnięcia.

2. Do protokołu dołącza się podjęte uchwały.

3. Uchwały komisji podpisuje przewodniczący posiedzenia.

4. Protokół podpisują przewodniczący posiedzenia i sekretarz komisji.

§ 12. Protokół komisji o zbiorczych wynikach głosowania na kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze województwa podpisują wszyscy członkowie komisji obecni przy jego sporządzeniu.

§ 13. Uchwały komisji, protokół o zbiorczych wynikach głosowania w województwie, a także, stosownie do decyzji przewodniczącego komisji, inne wydawane przez komisję dokumenty opatrywane są pieczęcią komisji.

§ 14. Komisja w zakresie swojej właściwości udziela obwodowym komisjom wyborczym niezbędnej pomocy w celu zgodnego z prawem i sprawnego przeprowadzenia głosowania i ustalenia jego wyników, a w szczególności:

1) zwołuje narady przewodniczących i zastępców przewodniczących obwodowych komisji wyborczych dla omówienia zadań i trybu pracy tych komisji,

2) organizuje szkolenia członków obwodowych komisji wyborczych,

3) przekazuje obwodowym komisjom wyborczym wytyczne i wyjaśnienia Państwowej Komisji Wyborczej,

4) stwierdzając na podstawie skarg lub własnych ustaleń uchybienia w działalności obwodowych komisji wyborczych, udziela wskazówek co do sposobu ich usunięcia.

§ 15. Komisja współdziała w wykonaniu zadań wyborczych odpowiednio z wojewodą oraz wójtami lub burmistrzami (prezydentami miast), w szczególności w zakresie:

1) właściwego i terminowego sporządzenia spisów wyborców oraz wydawania zaświadczeń o prawie do głosowania,

2) rozplakatowania obwieszczeń o granicach, numerach obwodów głosowania i siedzibach obwodowych komisji wyborczych oraz o zarejestrowanych kandydatach na prezydenta,

3) zwołania pierwszych posiedzeń obwodowych komisji wyborczych oraz organizacji szkoleń ich członków,

4) zapewnienia warunków pracy obwodowym komisjom wyborczym, a zwłaszcza:

a) urządzenia i wyposażenia lokali wyborczych,

b) zapewnienia środków łączności i transportu,

c) dostarczenia kart do głosowania, formularzy protokołów i obwieszczeń wyborczych,

d) udzielenia pomocy w przekazaniu protokołów głosowania i dokumentacji wyborczej.

§ 16. 1. Komisja sprawuje nadzór nad przestrzeganiem prawa wyborczego przez obwodowe komisje wyborcze i kontroluje przygotowania do wyborów w miastach i gminach. W tym celu komisja może utworzyć swoją inspekcję.

2. W razie utworzenia inspekcji komisja określa zakres i sposób wykonywania zadań, o których mowa w ust. 1.

3. W skład inspekcji mogą wchodzić pracownicy wojewódzkiego biura wyborczego oraz osoby delegowane przez wojewodę.

§ 17. 1. Członkowie komisji dokonujący kontroli i osoby wchodzące w skład inspekcji są uprawnieni do udzielania obwodowym komisjom wyborczym bieżących wyjaśnień oraz do wglądu w dokumentację tych komisji, a także w dokumentację znajdującą się w organach administracji rządowej i samorządowej i w podległych im jednostkach oraz do uczestniczenia w posiedzeniach obwodowych komisji wyborczych, z wyjątkiem posiedzeń związanych z obliczeniem wyników głosowania.

2. Osoby dokonujące inspekcji działają w zakresie zleconym przez komisję, legitymując się upoważnieniem podpisanym przez przewodniczącego komisji oraz opatrzonym jej pieczęcią.

3. Sprawozdania z inspekcji przekazywane są niezwłocznie komisji.

§ 18. Komisja niezwłocznie bada każdą skargę na działalność obwodowej komisji wyborczej, występuje o usunięcie stwierdzonych uchybień oraz zawiadamia pisemnie skarżącego o rozstrzygnięciu i czynnościach podjętych w związku ze skargą.

§ 19. Przewodniczący wydaje członkom komisji dokument (zaświadczenie) potwierdzający członkostwo i pełnione w komisji funkcje.

§ 20. W wypadku konieczności dokonania zmiany w składzie komisji przewodniczący komisji niezwłocznie powiadamia o tym Państwową Komisję Wyborczą.

§ 21. Wojewódzkie biuro wyborcze zapewnia właściwe wykonanie zadań i obsługę komisji.

Załącznik nr 2

REGULAMIN OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH

§ 1. Obwodowa komisja wyborcza, zwana dalej "komisją", wykonuje swoje ustawowe zadania stosując się do wytycznych i wyjaśnień Państwowej Komisji Wyborczej. W razie wątpliwości komisja może zwracać się o dodatkowe wyjaśnienia do wojewódzkiej komisji wyborczej.

§ 2. 1. Pracami komisji kieruje oraz zwołuje jej posiedzenia i im przewodniczy przewodniczący komisji.

2. W razie nieobecności przewodniczącego jego funkcje pełni zastępca przewodniczącego komisji.

§ 3. 1. Komisja niezwłocznie po jej powołaniu zbiera się na pierwszym posiedzeniu, które z upoważnienia wojewódzkiej komisji wyborczej organizuje odpowiednio wójt lub burmistrz (prezydent miasta), konsul bądź kapitan statku.

2. Na pierwszym posiedzeniu komisja:

1) wybiera ze swego składu oddzielnie przewodniczącego komisji i jego zastępcę. Wybór następuje w głosowaniu jawnym, chyba że którykolwiek z członków komisji zażąda przeprowadzenia głosowania tajnego; w razie równej liczby głosów ponawia się głosowanie,

2) omawia swoje zadania i tryb pracy, a także obowiązki i uprawnienia osób wchodzących w jej skład,

3) ustala zadania do dnia wyborów, w tym związane z przygotowaniem lokalu wyborczego, odbiorem i zabezpieczeniem kart do głosowania i spisu wyborców.

§ 4. Komisja zapoznaje się z wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej dotyczącymi przeprowadzenia głosowania i ustalenia jego wyników oraz na tej podstawie sporządza plan pracy w dniu głosowania.

§ 5. Komisja odbywa posiedzenia i może podejmować uchwały w obecności co najmniej połowy swego składu, w tym przewodniczącego lub zastępcy przewodniczącego.

§ 6. 1. Komisja podejmuje uchwały większością głosów. W razie równej liczby głosów rozstrzyga głos przewodniczącego posiedzenia.

2. Uchwały podpisuje przewodniczący posiedzenia.

§ 7. 1. Z posiedzenia komisji sporządza się protokół, w którym podaje się:

- 1) porządek obrad,
 - 2) imiona i nazwiska uczestników,
 - 3) podjęte rozstrzygnięcia.
2. Do protokołu dołącza się podjęte uchwały.
 3. Protokół podpisuje przewodniczący posiedzenia.

§ 8. 1. Protokół głosowania w obwodzie podpisują wszystkie obecne przy jego sporządzaniu osoby wchodzące w skład komisji.

2. Uchwały komisji lub zarządzenia jej przewodniczącego, dotyczące przebiegu głosowania bądź ustalenia jego wyników, wpisuje się w rubryce "uwagi" protokołu głosowania.

3. Uchwały, protokół głosowania i inne dokumenty komisji oraz wydawane karty do głosowania opatrzone są pieczęcią komisji.

§ 9. Komisja udziela informacji o wykonywaniu swoich zadań i udostępnia dokumentację członkom Państwowej Komisji Wyborczej, wojewódzkiej komisji wyborczej oraz osobom przez nie upoważnionym.

§ 10. Komisja współdziała w wykonywaniu zadań wyborczych z wójtem lub burmistrzem (prezydentem miasta), konsulem, kapitanem statku, w szczególności w zakresie:

- 1) przygotowania i wyposażenia lokalu wyborczego do głosowania,
- 2) odbioru i zabezpieczenia kart do głosowania, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji, obwieszczeń wyborczych i innych materiałów wyborczych,
- 3) przekazania wyników głosowania w obwodzie do wojewódzkiej komisji wyborczej,
- 4) zapewnienia środków łączności i transportu oraz pomocy niezbędnej do pracy komisji.

§ 11. Osoby wchodzące w skład komisji legitymują się dokumentem (zaświadczeniem) potwierdzającym członkostwo i funkcje pełnione w komisji, podpisanym przez przewodniczącego komisji.

§ 12. 1. Członkowie komisji mają obowiązek aktywnego uczestniczenia w posiedzeniach i innych pracach komisji.

2. W razie niemożności wzięcia udziału w pracach komisji, zwłaszcza w dniu wyborów, jej członek powinien jak najwcześniej zawiadomić o tym przewodniczącego komisji.

§ 13. W wypadku konieczności dokonania zmiany w składzie komisji jej przewodniczący niezwłocznie powiadamia o tym odpowiednio wojewódzką komisję wyborczą, konsula, kapitana statku.

229816

SPIS TREŚCI

Przedmowa	3
1. Sposoby wyboru prezydenta we współczesnych systemach ustrojowych	5
2. Wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych Ameryki	17
3. Wybory prezydenckie we Francji	29
4. Wybory prezydenckie w Austrii	37
5. Sposób obsady urzędu prezydenta w II Rzeczypospolitej oraz w okresie Polski Ludowej	45
6. Procedura wyborów prezydenckich w Polsce w świetle ustawy z 27 września 1990 r.	57
Aneks	69